

298.902

JACOBUS KRAIJ
NATUS A 1681
D. 14. APR.
MORT. A 1769
D. 10. DEC.

Jacobus Kraij

M. Top. G. 4259.

679453

KRAY JAKAB

A KÉSMÁRKI VÉRTANU, KÖZÉLETI
SZEREPLÉSE ÉS DIPLOMÁCIAI MŰKÖDÉSE
II. RÁKÓCZI FERENC SZOLGÁLATÁBAN

(SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS)

IRTA

BRUCKNER GYÓZÓ

L. TAG

FELOLVASTA 1927. MÁJUS 16.-ÁN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

MTA
KIK

298902

KRÁY JAKAB

A KESMÁRBT VÉRTANÚ KONZULTI
ÉRTÉKES ÉS DOKUMENTÁRI MŰKÖDÉS
II. RAKÓCZI FERENC SZOKNYAIÁBAN

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
I. sz. Nyelvtudományi
1928. 1184. sz.

1977
R

Tekintetes Akadémia!

Hálás köszönetet mondok a tekintetes Akadémiának, mely szerény tudományos munkásságom megbecsülése gyanánt engemet a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai sorába beválasztott s ezzel érdememen felüli megtiszteltetésben részesített.

Székfoglalóul szánt tanulmányomat ez alkalommal vagyok bátor bemutatni. Tárgyául Kray Jakab, késmárki vértanu közéleti és diplomáciai szereplését választottam, mint olyan valakiét, akinek működése és jelentősége túlnőtt szűkebb hazája kis körén és szélesebb körű érdeklődésre is számíthat.

TARTALOM.

Lap

1. *Kray Jakab ifjúsága.*

A Kray-család eredete. — Kray Jakab szülei. — A szülei ház hatása. — Kray J. neveltetése és első iskolái. — A bártfai ev. iskola nevelő hatása. — Állítólagos debreceni ref. kollégiumi tanulmányai. — Sárosmegyei joggyakorlata. — Meghívata Késmárkra . . . . .

7

2. *Kray Jakab szerepe a késmárki Thököly-féle várkastély és tartozékainak visszaszerzésénél.*

A Thököly-család vagyonának elkobzása. — A késmárki várkastély tartozékaival gróf Rueber Ferdinánd kezére kerül 113.604 rhenes forintért 1681-ben. — A késmárkiak ellenállása. — A késmárki érdekek képviselője Kray Jakab főjegyző. — A késmárkiak elővételi joga. — Kray J. tevékenysége Bécsben a ius expectativum visszaszerzéséért. — Kray J. bécsi útja és gróf Breiner S. Kristóf közvetítő szerepe. — Az udvari kamara és m. kir. kancellária álláspontja. — Kray J. tisztelgése Kollonics Lipót bíboros-érsek primásnál és a királynál. — Rueberék merev álláspontja a magánföldesúri jogkör attribútumai tekintetében. — Késmárk földtulajdonának abszolút joga. — Kray J. hajlandóságot mutat a város nevében a késmárki várkastély és összes tartozékainak megvételére. — Kompromisszumos megoldás feltételei 1691. dec. hó 18-án. — Az 1691-iki rendezett jogviszony fogyatékosai. — Rueber F. érzékenykedése. — Kray J. 1694-iki bécsi útjai és Rueberék „restitutio in integrum“ álláspontja. — Kray J. ellenérvei és az 1700. évi tárgyalások. — Az 1701. évi alkudozások nehézségei és Kray J. határozott, de tapintatos fellépése lehetővé tette a konkrét pénzügyi megegyezést 1701. április 27-én a Rueber-örökösök és Késmárk városa között. — Az egyezés pontjai. — Kray J. diplomáciai készsége a bécsi tárgyalásoknál fejlődött ki . . . . .

14

3. *Kray Jakab a közszolgálat terén.*

Kray J. eljár Késmárk harmincadmentessége és Lőcse, Bárfta árúmegállító jogának biztosítása tárgyában. — Késmárk elszámolásait felszabadításáért rendbe hozta 1696-ban a kir. kamarában. — A hegyaljai szőlők adómentességét kieszközli. — Késmárk város jogigényeit a rokuszi nemesi kúriával szemben tisztázza. — Lőcse vámjoga sértetlenül marad a Vágnál. — A kir. census tisztázása. — Kray J. nyolc felvidéki város képviselőtében megjelent Bécsben 1703-ban. — Tárgyalásai Eszterházy P. nádorról, Kollonics Lipót bíborossal és egyéb miniszterekkel. — A városok gravamenjei. — A városok sérelmeinek részben való orvoslása. — Késmárk privilégiális oklevele a várkastély és tar-

tozékai örökös jogon való megszerzéséről 1703. évi április hó 29-én. — Birtokbeiktatás és kihirdetés. — Késmárk hálája Kray Jakabbal szemben. — Kray J. Késmárk sz. kir. város főbírája 1704—1708-ig . . . . .

4. Kray Jakab II. Rákóczi Ferenc szolgálatában.

Kray J. késmárki főbírói működésének nehézségei. — A kuruc mozgalmak hullámai 1703. szept. hóban Késmárkra érnek. — A város kapitulációja. — Kray J. hűségesküet tesz II. Rákóczi F.-nek. — Kray J. vagyoni helyzete. — Kray J. érdeme, hogy a kuruc mozgalmak alatt a város a késmárki várkastély és tartozékainak zavartalanul ura. — Kray J. 1705. márc. 20-án protekcionális oklevelet szerez Késmárk részére. — Kray J. Danzingban képviseli II. Rákóczi F. érdekeit. — Kray J. a szécsényi országgyűlésen és az országgyűlés vallásügyi következményei. — A szepesi ev. papság hűségesküet tesz II. Rákóczi F.-nek. — Kray J.-nak marquis de Bonaccal való pénzügyi tárgyalása Danzigban, majd Sieniawskiné Lubomirszka Ilona hercegnővel Skoljében. — A francia pénzsegélyek és váltótelepítések. — Pénzkölcsönök előteremtése és váltók forgatása. — A váltóügy szabályozása Vetési-Kökényesdy francia követ közreműködésével a francia udvarnál. — Kray J. II. Rákóczi F. bizalmi embere. — Kray J. a lengyel postaközlekedés szervezője, a hadi- és egyéb iparcikkek beszerzője és szállítója. — Kray J. értékesíti II. Rákóczi F. hegyaljai borait, nevezetesen aszúborait. — Kray J. a jaroslói jószág kommisszáriusa. — Missuna Mihály jaroslói jószágkormányzó rablógazdálkodása. — Kray J. a fejedelemasszony bizalmasa . . . . .

5. Kray Jakab vértanúsága.

Kray J. a lengyel és porosz orientáció lelkes híve. — 1708-tól Kray J. teljesen II. Rákóczi F. diplomáciai szolgálatába lép. — Kray J. I. Frigyes porosz király udvarában. — Kray J. közvetítő szerepe de Bonac, a fejedelemasszony, II. Rákóczi F. és a porosz király között. — A porosz király fiának magyar trónjelöltsége. — Titkos megállapodás a sziléziai hadjárat tárgyában. — A trencsényi csata megsemmisíti a tervet. — Kray J. 1709. dec. elején II. Rákóczi F. táborába siet a computus megajtése végett. — Lubomirszky Tivadar herceget eleinte visszatartja Sieniawski Ádám herceg, belzi vojvoda (palatinus) attól, hogy a császári csapatokhoz csatlakozzon. — Késmárk eleste 1709. dec. 13-án. — Kray J. és vértanú társainak kivégeztetése 1709. dec. hó 16-án. — Heister S. elkoboztatja Kray J. vagyonát. — A fejedelem részvéte és gondoskodása Kray árváiról. — Kray J. tragikumai és mondanaköre. — Jókai M. „Az apja fia” c. regénye történelmi háttérének kritikai megvilágítása. — A Kray-család váltságdíja . . . . .

1. Kray Jakob ifjúsága.

A Kray-család eredete. — Kray Jakob szülői. — A szülői ház hatása. — Kray J. neveltetése és első iskolái. — A bártfai ev. iskola nevelő hatása. — Állítólagos debreceni ref. kollégiumi tanulmányai. — Sárosvármegyei joggyakorlata. — Meghivatása Késmárkra.

A Kray-család is azon családok egyike, mely jóllehet idegen eredetű, mégis a magyar nemzettel asszimilálódva, annak hasznos és jeles honfiakat adott. A család eredetét a morvaországi Prerauban kell keresnünk, ahol Kray Tamás a város tanácsnoka volt.¹ Kray Tamás Podhorszky Dorottyával kötött házasságot és e házasságból született az 1624. évben január hó 1-én Pál fiuk,² aki a Magyarországra áttelepített Kray-család ősatyja. Pál szülői, ámbár hithű evangélikusok, mégis kénytelenek voltak őt 1637-ig a jezsuiták iskolájába adni, minthogy Morvaországban a fehérhegyi csata óta az evangélikusok vallásszabadságát erősen megnyirbálták. Az ev. hitükhöz erősen ragaszkodó szülők gyermekük hitét féltve, legcélszerűbbnek látták, ha fiukat Magyarországra küldik, ahol a protestáns iskolák, ha szűkös anyagi viszonyokkal küzdöttek is, mégis élénk

¹ A Kray-család levéltárában Csontfalván van Prerau város tanácsának 1638-ki hivatalos bizonyítványa. — E helyen is hálás köszönetet kell mondanom a Kray-család nesztorának, *id. Kray István báró* ny. ítélőtáblai elnök úrnak, aki a család levéltárának okleveleit és iratait a legnagyobb készséggel és lekötelező szívességgel bocsájtotta tanulmányozás végett rendelkezésemre. Egyes okleveleket, melyeket saját kutatásaim alatt csak kivonatoltam, pótlólag még *Lipták János dr.* késmárki ev. liceumi tanár volt szíves számomra lemásolni a Kray-család csontfalvi (Szepes vármegyében) levéltárából s azonfelül utána nézett felkérésemre Késmárk városi és liceumi levéltáraiban egyes adatoknak, amelyeknek készséges közléséért ezúton hálás köszönetet mondok.

² U. o. és lásd ifj. dr. Kray István, A Kray-család története és leszármazása c. geneológiai összeállítását és cikkét a Közlemények Szepesvármegye multjából c. folyóirat V. évf. 234. l. (Lőcse, 1913.)

szellemi életet mutattak. Így került Pál 15 éves korában 1637-ben Késmárkra, melynek latin iskolájában akkor az európai hírű matematikus *Fröhlich* Dávid rektoroskodott (1630—1646).³ A késmárki iskolában ezidőtájt Trozendorf rendszere uralkodott, amely rendszer a vallástanítás mélyítése mellett alapos kiképzést adott a klasszikus nyelvekben.⁴ Késmárkról Kray csakhamar Lőcsére került, ahol az ev. latin iskola épen virágzását élte és Kray Pál ideérkezése előtt 1626-ban alapos reformon ment keresztül.⁵ A lőcsei ev. latin iskolának oly hírneve volt akkor, hogy a nemesek fiai is felkeresték (Thököly Zsigmond és Th. II. István).⁶ A lőcsei latin iskola már inkább Sturm iskolarendszerének hatása alatt állott, ami annak volt betudható, hogy a lőcsei ifjak akkor Goldberg helyett inkább Wittenberget és Strassburgot látogatták⁷ és ottan folytatott tanulmányaik befejeztével leginkább a lőcsei ev. latin iskolánál kaptak alkalmazást.

Kray Pált lőcsei tanulmányai alatt a bártfai ev. latin iskola híre vonzotta. Stöckel Lénárt iskolarendszere egyenesen lenyűgöző hatással volt a vallásos lelkületű ifjúságra és így a bártfai iskola híre megmaradt a nagy iskola-

³ A VI. sz. kir. város superintendenciájának lelkészavató jegyzőkönyve szerint, — amelynek egyik másolata, melyet *Schmal* András felsősajói ev. lelkész és gömöri esperes 1747-ben készített másolatgyűjteményében van, — Kray Pál csak 1647-ben tanult volna a késmárki ev. iskolában és ott Fábri János Dániel és Sztaniszlai Márton Bálint lettek volna tanárai. Sajnos, a késmárki ev. liceum matrikulái csak 1711-től kezdve maradtak ránk és így Kray Pál késmárki diákéveinek pontos megállapítása egyelőre nyitott kérdés marad. Lásd még A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen c. munkámat. Budapest, 1922. I. k. 524. l.

⁴ *Matricula Goltziana* 862. l. (Szepeshelyi káptalan magánlevéltárában. Hiteles másolata meg van a XIII. szepesi város ág. hitv. ev. egyházmegyei levéltárában Iglón.)

⁵ Ev. egyházi levéltár Lőcsén. Fasc. 1626., ahol az 1626-ban hozott új iskolatörvények is fennmaradtak.

⁶ A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen c. munkám I. k. 511. l.

⁷ Lőcsei városi levéltár V. O. I. cs. 26., 27., 29., 32., 38., 39. sz., II. cs. 55., 56. és 57. sz., V. O. II. cs. 60., 65., 68. sz., V. O. III. cs. 69., IV. cs. 80., V. cs. 85. és 144. szám.

reformátor halála után is. Stöckel L. a Melanchton-féle wittenbergi irányzat meghonosítója volt a bártfai iskolában és ez az engedékenyebb szellem uralkodott Kray Pál bártfai iskolázása idején is 1651-ben, Pfeiffer Márton rektorsága idején.

Az alapos és mély vallásitanítás eredménye volt, hogy Kray Pál figyelme a teológiai tudományok felé fordult és itteni tanulmányai tökéletesítése végett felkereste még a thorni és wittenbergi egyetemeket.⁸ A wittenbergi egyetemen 1655-ben Bártfa város költségén tanult, ahonnét a város máj. 2-án hívta Kray Pált vissza és külföldi tanulmányai után a bártfai Alma Materének szolgálatába lépett és a III. osztály collaboratora lett. Majd Wagner Márton superintendens 1656 júl. 30-án Bártfán lelkésszé avatta és okt. hó 18-án a bártfai ev. egyház tót lelkészének⁹ választotta meg.

Mint bártfai lelkész feleségül vette Klösz Jakab,¹⁰ híres könyvnyomdatulajdonos és utóbb bártfai főbíró Erzsébet nevű leányát 1659-ben. Klösz Jakab buzgó közéleti szerepléséért megszerezte mind a maga, mind veje Kray Pál és utódai részére a magyar nemességet 1662 június hó 5-án.¹¹

Kray Pálnak, kinek, mint ev. papnak, 1674. év aug hó 18-án kellett számkivetésbe mennie,¹² Klösz Erzsébettel kötött házasságából két gyermeke született: *Jakab* és *Anna*.

Kray Jakab, aki 1661 április hó 24-én Bártfán született, apai ágon ev. papi, anyai ágon magisztratusbeli család sar-

⁸ Schmal András i. kéziratai 83. l.

⁹ U. o. i. h. és Kray-család levéltárában családi feljegyzések III. cs. 122. szám.

¹⁰ Klösz Jakab Nagyszebenből származott Bártfára. (Lásd Kray családi levéltár és ifj. Kray István i. tanulmányát 235. l. i. h.)

¹¹ Lásd nemesi címeres levelének hiteles másolatát a Kray-család levéltárában (I. cs. 7. sz.), eredetijét a szepeshelyi káptalan levéltárában, ahol Kray Pál őrnagy azt 1782-ben letétbe helyezte. (Kray családi levéltárban lásd Kray Pálnak Sándor öccséhez írt levelét 1782-ből és lásd még Turul c. folyóirat 1915. évf. 136. l. és ifj. Kray István i. cikkét 235. l. i. h.)

¹² Lásd Bártfa város bizonyáglevelét a Kray-család levéltárában I. Cs. 14. sz. és lásd Kray Jakab vértanú hasonnevű fiának krónikás feljegyzéseit (5. l.), melyek a család levéltárában vannak. Lásd még a Kray-család levéltárában III. Cs. 122. sz.

jadéka. A családi környezet a fogékony gyermek lelki fejlődésére nagyjelentőségű volt. A papi család épen úgy, mint Bártfa város főbírójának családja, igazi kultúrotthon volt. A pap és a magisztratus tisztviselői voltak a XVII. sz.-ban a közműveltség letéteményesei és a kialakult városi közszellemnek is ők a leghivatottabb képviselői.

Kray Jakab atyját is vallásosság mellett mély kulturális érzék jellemezte, hiszen tanulmányait legjelesebb hazai iskoláinkban kezdte s hírneves külföldi egyetemeken fejezte be. Német egyetemeket járt ifjaink nemcsak tudományt szívtak ott magukba, hanem az önálló tudományos kutatás módszereit és a munkaszeretetet is ott sajátították el. A XVII. századbeli felvidéki ev. papi családok nem egy jeles férfit adtak közéletünknek. Számos család pályájának emelkedése és magasba ívelése épen a papi családból indult ki és az onnan származó és köztisztviselői pályára lépő új nemzedék, szociológiai szempontból nézve, mindig a legértékesebb elemek egyike volt.

Hasonló környezetbe került Kray Jakab atyja házában kívül anyai ágon való rokonsága révén is, hiszen anyai nagyatyja, Klösz Jakab, a híres bártfai könyvnyomda megalapítója, majd Bártfa város lelkes főbírája volt, aki hasznos közéleti tevékenységéért magának és a Kray-családnak is magyar nemességet szerzett 1662-ben.

Anyai rokonsága révén korán megismerkedhetett az ifjú a városi közigazgatás nehéz problémáival. Bártfa akkor még a felvidéki VI. sz. kir. város szövetségének jelentős tagja volt. Bártfa ipara és kereskedelme ekkor nemcsak országos, hanem külföldi viszonylatban is virágzóknak volt mondható. A fiatal Kray Jakab megfordulhatott nagyapja hivatalos helyiségeiben, a bártfai városháza klasszikus tanácstermében és e helyek, de magában véve Bártfa sz. kir. város műemlékeivel és bástyáival is nagy hatással lehettek az ifjú érzékeny lelkületére.

A szülői ház és szülővárosának kulturális milieuje sok tekintetben mély nyomokat hagyott Kray Jakab vallásos lelkületén és puritán jellemét megedzette, lelki erejét egyenesen megacélozta.

Iskoláit a híres bártfai ev. latin iskolában kezdte, ahol

Stöckel Lénárt szelleme még mindig uralkodott. Széleskörű és alapos tudásának alapjait itt vetette meg.

A magyar nyelv megtanulása, tanulmányai és főleg jogi ismereteinek kiegészítése végett állítólag Debrecenbe ment a ref. kollégiumba. Valószínű, hogy Kray J. atyjának 1674-ben történt száműzetése alkalmával hagyhatta el szülővárosát, de hogy hová ment és hogy hol folytatta tanulmányait, azt egész határozottsággal megállapítani nem tudjuk. Kray Jakab, hasonnevű fiának feljegyzése szerint,¹³ Debrecenben fejezte volna be tanulmányait. A debreceni ref. kollégium matrikuláiban, — amelyek szerencsés véletlen folytán 1588-tól kezdve mai napig fennmaradtak,¹⁴ — a legszorgosabb kutatás mellett sem találtam fel Kray J. nevét. A debreceni ref. kollégium törvényeit Kray Jakab nem írta alá, de ennek ellenére sem mondhatjuk teljes bizonyossággal, hogy Kray J. ne lett volna a debreceni ref. kollégium tanítványa. Bártfához legközelebb Eperjesen volt iskola, de itt a császári tábornokok beszüntették az ev. kollégium működését 1673-ban és a kollégium kapui csak 10 évi szünet után nyilhattak meg újra. Eperjesen tehát nem folytathatta a 13 éves gyermek tanulmányait.

¹³ Kray-család levéltárában Csontfalván III. Cs. 122. sz. — Jakob Melzer, Biographien berühmter Zipser. Kaschau u. Leipzig, 1852, 106—110. I. és S. Weber, Ehrenhalle verdienstvoller Zipser des XIX. Jahrhunderts, Igló, 1901. c. munkákban semmitmondó kis életrajzi vázlatot adnak Kray Jakabról és így természetesen nem is érintik a vértanú ifjúságát. Ellenben megemlíti indokolás nélkül debreceni iskoláztatását ifj. Kray István, A Kray-család története és leszármazása c. tanulmányában. (Közl. Szepesvárm. multj. c. folyóirat. Lőcse, 1913. évf. 255. l.)

¹⁴ Series Studiosorum in schola Debrecina Helveticae Confessioni addictorum tam togatorum, quam non togatorum ab anno Christi 1588. usque ad annum 1792. sub spatio 204. annorum. (Eredeti kézirat a debreceni Kollégium könyvtárában R. 495. számú jelzés alatt. Ugyanott van még egy másolat; két másolat van a debreceni ref. Kollégium levéltárában.) A matrikulát kiadta Thury Etele, Iskolatörténeti adattár címen. Pápa, 1908. Személyenyeket közölt belőle S. Szabó József, A debreceni ref. Kollégium tanárai és kiválóbb növendékei 1549—1926. címen. Debrecen, 1926. Csikesz Sándor egyetemi tanár és kollégiumi levéltáros és Varga Zsigmond egyetemi tanár és kollégiumi könyvtáros uraknak ezúton hálás köszönetet mondok, hogy az összes matrikulákat és egyéb levéltári anyagot kutatás végett a legnagyobb készséggel rendelkezésemre bocsátották.

De viszont az a tény, hogy Kray J. jól tudott magyarul, hisz egyik fennmaradt naplóját magyarul írta, közvetve mégis debreceni iskoláztatása mellett szól. Figyelmet érdemel továbbá az a körülmény is, hogy a debreceni szegény kis diákok (mendikások, famulusok, neutralisták) névjegyzéke csak 1695-től kezdve maradt fenn a debreceni ref. kollégium levéltárában. Így jöllehet Kray Jakabra vonatkozólag közvetlen adataira nem bukkantam a debreceni ref. kollégium levéltárában és könyvtárában őrzött matrikulában, mégsem tartom teljesen kizártnak, hogy a számkivetésbe ment ev. pap fia esetleg, mint mendikáns, vagy famulus kis diák a debreceni ref. kollégiumban tettegthette életét, ahol jól megtanulhatott magyarul is. Magyar tudására való tekintettel, nem hiszem, hogy Kray J. a kés-márki, vagy lőcsei iskolákban folytatta volna tanulmányait, mert e helyeken semmi esetre sem sajátíthatta volna el a magyar nyelvet. Kray Jakab fiának a családi levéltárban őrzött krónikájának azon adatát, hogy apja a debreceni ref. kollégiumban folytatta tanulmányait, a felhozottak alapján mi is elfogadjuk. A debreceni ref. kollégiumra 1657-ben új korszak köszöntött be, amennyiben ekkor új törvényeket kapott, amelyek a tanuló ifjúság életét szigorú fegyelem alá vonták.¹⁵ Az új törvények nagyrészt a wittenbergi egyetem törvényeinek hatása alatt állottak és így nem lehetett Kray Jakabra, amennyiben itt tanult, olyan idegenszerű a debreceni főiskolában uralkodó szellem, mivel az nagyjában Stöckel Lénárt bártfai iskola-rendszerében uralkodó pedagógiai elvekkel megegyezett.

Kray Jakab debreceni tanulmányainak elvégzése után Eperjesre került, ahol Szentpétery János sárosmegyei főjegyzőnél volt joggyakorlaton.¹⁶ Szentpétery János sok jogtudással és széleskörű tapasztalattal rendelkezett. Az 1681-iki soproni országgyűlésen ő képviselte Sáros vármegyét és országgyűlési jelentései jelenleg is megvannak

¹⁵ Lásd Békefi Remig, A debreceni ref. főiskola XVII., XVIII. sz. törvényei. Budapest, 1899. 2. l. és u. o. közölte az 1657-iki törvénynek szövegét is.

¹⁶ Kray-család levéltára III. Cs. 122. sz. 5. l.

Sáros vármegye levéltárában.¹⁷ Thököly Imrével is szoros összeköttetésben állott¹⁸ s így ugyancsak volt alkalma Kray Jakabnak arra, hogy közügyekkel is megismerkedjék és a közéleti szerepléshez szükséges alapismereteit már sárosi joggyakornokoskodása idején megszerezze. Szentpétery János 1684-ben már annyira beteges, hogy ügyeinek elintézésénél Kray Jakab valósággal jobbkeze lehetett. Szentpétery János betegeskedése miatt 1864. december 24-én beadta állásáról való lemondását és 1865. február 14-én a meghalt Szentpétery helyére már Szirmay P. személyében új főjegyzőt rendeltek ki.¹⁹

Eperjesről az 1685-ik évben Késmárk sz. kir. város meghívta Kray Jakabot Frankenstein Henrik főjegyző elhalálása után főjegyzőnek és így került ő is abba a városba, melyben egykor atyja Magyarországra költözvén tanulmányait megkezdte.

Késmárkon új működési tér nyílt a fiatal, 24 éves Kray előtt, aki 1686-ban nőül vette itt nemes Roxer Máriát néhai Cornides Tamás özvegyét. Igaz ugyan, hogy Késmárk ekkor már felszabadult a Thököly-család magánföldesúri hatósága alól, azonban a várkastély és tartozékainak birtokügyi kérdései még rendezetlenek voltak és még sok utánjárást követeltek. A fiatal, lelkes és tettekre vágyó Krayra várt ez a feladat, hogy sok kitartással, szívós energiával, ügyes diplomatikus érzékkel és körültekintéssel, de egyúttal lelkiismeretes kötelességtudással is véglegesen rendezze a késmárki várkastély és birtokainak a városhoz való jogviszonyát, amely már közel két évszázadon át nyugtalanította a Felvidék ezen, akkor még igen jelentékeny városának polgárságát.

¹⁷ Sárosmegyei levéltár Eperjesen fasc. 1681.

¹⁸ U. o.

¹⁹ U. o. fasc. 1685.

2. Kray Jakab szerepe a késmárki Thököly-féle várkastély és tartozékainak visszaszerzésénél.

A Thökölyi-család vagyónának elkobzása. — A késmárki várkastély tartozékaival gróf Rueber Ferdinánd kezére került 113.604 rhenes forintért 1681-ben. — A késmárkiak ellenállása. — A késmárki érdekek képviselője Kray Jakab főjegyző. — A késmárkiak elővételi joga. — Kray J. tevékenykedése Bécsben a *ius exspectativum* visszaszerzéséért. — Kray J. 1691-iki bécsi útja és gróf Breiner S. Kristóf közvetítő szerepe. — Az udvari kamara és kancellária álláspontja. — Kray J. tisztelgése Kollonics Lipót bíboros-érsek primásnál és a királynál. — Rueberék merev álláspontja a magánföldesúri jogkör attributumai tekintetében. — Késmárk földtulajdonának absolut joga. — Kray J. hajlandóságot mutat a város nevében a várkastély és összes tartozékainak megvételére. — Kompromisszumos megoldás feltételei 1691. dec. hó 18-án. — Az 1691-iki rendezett jogviszony fogyatékosságai. — Rueber F. érzékenykedése. — Kray J. 1694-iki bécsi útjai és Rueberék „*restitutio in integrum*” álláspontja. — Kray J. ellenérvei és az 1700. évi tárgyalások. — Az 1701. évi alkudozások nehézségei és Kray J. határozott, de tapintatos fellépése lehetővé tette a konkrét pénzügyi megegyezést 1701 április 27-én a Rueber-örökösök és Késmárk városa között. — Az egyezés pontjai. — Kray J. diplomáciai készsége a bécsi tárgyalásoknál fejlődött ki.

Késmárk sz. kir. város jogainak elismerése végett erős és kemény harcot vívott a késmárki várkastély uraival, különösen a Thököly-család sarjadékaival. Ez a harc hol erősebb, hol gyengébb hullámokat vert.¹ A két ellenfél 1651-ben a bécsi,² majd 1654-ben az ebersdorfi³ egyezésben némileg kiegyenlítette egymás között az ellentétet, amelyek Thököly II. István bekövetkezett haláláig és bir-

¹ Lásd „A Thököly-család késmárki magánföldesurasága” c. tanulmányomat, mely a Berzeviczy Albert Emlékkönyvben és különnyomatban 1925-ben Pécsen jelent meg és egészen részletesen tárgyalja ezt a küzdelmet.

² Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. VII. ad num. 85. és lásd i. tanulmányomat 189—194. ll.

³ U. o. i. h. és 199—202. ll.

tokainak elkobzásáig sem szüneteltek teljesen,⁴ Thököly István ellen már az 1670. évi november 1-én kiadták az elfogatási parancsot Bécsben, mellyel egyidejűleg vagyonának elkobzását is elrendelték.⁵ Thököly István javainak konfiskálása után a szepesi kamara megbízta lomnici Horváth Kissevith késmárki harmincadost és Szlavkay Márton szepeshelyi kanonokot azzal, hogy hivatalos leltárt készítsenek a késmárki várkastélyról. A megbízottak 1670. dec. 17-től 1671. jan. 22-ig eleget tettek feladatuknak és ez a leltár a bécsi közös cs. és kir. pénzügyminiszteri levéltárban szerencsésen ránk is maradt.⁶ Még Thököly István 1671. dec. 10-én bekövetkezett halála előtt Késmárk mozgolódni kezdett, hogy a várkastélyt és tartozékait visszaszerezze.⁷ A bécsi egyezség megkötése alkalmával és után ugyanis III. Ferdinánd király 1655-ben kilátásba helyezte a késmárkiaknak, hogy a Thököly-család kihalása esetén *elsőbbbségi jogot* kapnak a vár és tartozékainak visszaváltására. A város olyan komolyan vette a király ígéretét, amelyet az 1655-iki kiváltságlevélben írásban is megerősített,⁸ hogy a várvételre vonatkozó előkészületeket is megtette. Mindenekelőtt számba vette azokat a jogokat, amelyeket a bécsi egyezség (1651) tőle elvitatott és elsősorban azok visszaadását kívánta.⁹ A követelmények között szerepelt elsősorban a negyvened- és harmincadvám alól való felmentés, továbbá a lengyel kaputól a fazekas bástyaig terjedő várfalak visszaadása, a halászati jog biztosítása a Fehérpatakban a Tátrától a vashámorig és egyéb, Kés-

⁴ U. o. fasc. VIII. num. 152., 144.; fasc. IX. num. 153., 154., 159., 160—162. és lőcsei ev. egyház levéltárában I. 45. sz.

⁵ Pauler Gyula: Wesselényi F. nádor és társainak összeesküvése 1664—1671. Budapest, 1876. II. 182. l.

⁶ Fasc. Hung. 15452. sz. A leltárt egész terjedelemben közzétettem a Közlemények Szepesvármegye multjából c. folyóirat 1914. évf. 25—32. ll. 1914.

⁷ Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. IX. num. 178.

⁸ Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. X. in Cista Ferrea num. 4.

⁹ U. o. fasc. IX. num. 180.

márkra nézve igen értékes birtokrészek váltság nélküli visszaadása.¹⁰

A magyar kamara a város egyik-másik kérését teljesítette is, így megszüntette a negyvenedet és szigorúan szabályozta a harmincadot,¹¹ de Késmárknak a vár visszavétele tárgyában ismételten beadott kérvényeit nem méltatta figyelemre,¹² hihetőleg azért, mert az udvarnál stratégiai szempontból kívánatosnak tartották volna, hogy ily határszáron fekvő végvár teljesen megbízható és császárhű ember kezébe kerüljön. Az udvarnak, de még a m. kamarának is kapóra jött, hogy Rueber F. gróf igényt emelt a késmárki várkastély és tartozékaira azon a jogon, hogy egyik őse, Rueber János, felsőmagyarországi kapitány, Laszky Alberttől zálogjogon szerezte azt meg, majd zálogjogon átadta 1579-ben Thurzó Szaniszlónak és utóbb 1579-ben Thököly Sebestyénnek 42.000 forintért.¹³

A Rueber-család egyik őstől került a késmárki várkastély tartozékaival a Thököly-család kezébe, méltányos és jogos, — mondták a késmárkiaknak, hogy most a várkastély birtokkomplexumával együtt újra az eredeti ősbirtokos családra szálljon vissza.

Időközben a kamara Késmárkra küldötte 1681-ben Vitalis Jánost a várkastély és tartozékainak megbecslése végett.¹⁴ Ezen becslés alapján gróf Rueber Ferdinánd a várat tartozékaival együtt 115.604 rhenes forintért vette meg 1681-ben.¹⁵

Rueber Ferdinánd érdekeinek védelmével és egyúttal

¹⁰ U. o. idézett tanulmányomban (207. l.) egyenként felsoroltam a nevezetes jogokat, melyekről Késmárk a szigorú feltételekkel rendelkező bécsi kényszeregyezésben kénytelen volt lemondani.

¹¹ Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. IX. num. 182—197.

¹² U. o. fasc. IX. num. 176., 178. és 201.

¹³ U. o. fasc. V. num. 14.

¹⁴ Lásd a becslés egyes tételeit u. o. fasc. IX. num. 200. és fasc. XXXVII. num. 34. — Lásd továbbá ifj. Kray Jakab „Geschichte der Stadt Käsmarkt“ című kéziratát, amelynek eredetije a szepesszombati róm. kath. plébánia levéltárában, egyik másolata a késmárki ev. liceum könyvtárában, másik másolata Patonay A. úr szívességéből gyűjteményemben van. 38. l. — Ezentúl így idézzük: Ifj. Kray Jakab kézírata.

¹⁵ Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. XXXVII. 33. sz.

a késmárki vár és tartozékainak kezelésével Skaricza Gábor pozsonyi ügyvédet bízta meg és Vitalis János átvette a lőcsei harmincadhivatal vezetését.¹⁶ Rueber Ferdinánd azonban nem bírhatta zavartalanul a késmárki várkastélyt és új birtokszerzeményeit, mivel Thököly Imre, ki időközben a bujdosók vezére lőn, ismételten megjelent Késmárkon és hatalmába vette ősi birtokát.¹⁷

Ehez járult még, hogy a késmárkiak szintén megnehezítették a késmárki várkastély, de különösen tartozékainak zavartalan birtoklását és az 1684. december 14-iki iglói csata után,¹⁸ melyben Thököly Imre Schultz altábornagytól döntő vereséget szenvedett, még fokozottabban arra törekedtek, hogy a várkastélyt összes földesúri jogai-
val végkép megszerezzék maguknak.

A késmárkiak ismételten ellentmondtak Rueber Ferdinánd, illetve megbízott prefektusa (Skaricza G.) rendelkezéseinek, amit annyival könnyebben tehettek, mert jóllehet Thököly Imre szerencsecsillaga az iglói ütközet óta lehanyatlott, mégis abban reménykedtek, hogy Thököly Imre hadaival majd újból elfoglalja ősi birtokát és kiveri onnét Rueber embereit is.

Ruebert el is kedvetlenítette újonnan szerzett késmárki várkastélyának és birtokainak bizonytalan volta és miután a késmárkiak a m. kamaránál rámutattak még arra is, hogy a várkastély tulajdonképen a várfalakon belül, azaz városi területen épült, ennél fogva városi tulajdon, — Rueber is hajlandónak mutatkozott a késmárkiakkal szemben némi egyezkedésre. A késmárki érdekek képviselőt az 1685-ben főjegyzői állásra meghívott *Kray* Jakabra bízták.

Reá várt az a feladat, hogy a késmárki várurak és a polgárság között dúló évszázados harcot végre befejezze és a város fejlődésének békés előfeltételeit megteremtse. Nem könnyű feladat volt az, amire a fiatal *Kray* Jakab

¹⁶ Ifj. *Kray* Jakab i. kéziratában 39. l.

¹⁷ Lásd Berzeviczy A. Emlékkönyvében közölt tanulmányom 208. l. az 5. sz. jegyzetet.

¹⁸ Angyal Dávid, *Késmárki Thököly Imre*. Budapest, 1889. II. k. 119. l.

vállalkozott. A hosszadalmas harc mindkét oldalon mély sebeket ejtett és a kölcsönös bizalmatlanság még fokozta az ellentéteket a várurak és a városi polgárság között. E felette bonyodalmas kérdés megoldása ugyancsak próbára tette Kray J. alapos tudását és kiváló diplomáciai érzéket követelt. A fáradhatatlan Kray az ügy érdekében nagyon gyakran úton volt és hol Pozsonyban, hol Bécsben fordult meg. Illetékes helyeken információkat adott, emlékiratokat készített és terjesztett elő. A kamaránál, a kancelláriánál és az udvarnál ismételten audienciát kért és hithű lutheránus létére is többször tisztelgett a primásnál, hogy megbízatásának minél körültekintőbb és lelkiismeretesebb módon felelhessen meg.

Alighogy főjegyzői állását elfoglalta, már a következő évben őt bízták meg Korponay Miklóssal együtt Késmárk sz. kir. város képviselőivel a fontos 1687-iki pozsonyi országgyűlésen.¹⁹ Ezen az országgyűlésen az udvar hatalma mindenható volt, mert egyfelől a török ellen irányuló felszabadítási háború, továbbá Thököly Imre felkelése teljesen kimerítették a nemzet erejét, másfelől az eperjesi vértörvényszék kegyetlenkedései országszerte olyan rémületet keltettek, hogy mindennemű ellenállás teljesen megszűnt, és a rendek némán mondtak le a Habsburg-ház fiágának javára szabad királyválasztási és az aranybullában biztosított ellenállási jogukról. Egyúttal Thököly Imrét, mint a felkelés fejét, hűtlenség bűnében marasztalták el²⁰ és elkobzott birtokai a királyi fiskusra szálltak.

A késmárki követek a Thököly birtokok elkobzása után még az országgyűlési tárgyalások alatt teljes erővel azon fáradoztak, hogy a városnak a késmárki várkastélyt

¹⁹ Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. IX. num. 201.

²⁰ *Ac ab eadem duntaxat nefariae perduellionis caput praescium; et suos assecclas cum ipso adhuc perseverantes, excipiendos, ac veluti publicos patriae hostes, et legitimo regi suo perduelles, pro proscriptis vique praesentis statuti condemnatis censendis, et ubique ad infligendam ipsis demeritam iuris poenam persequendis; fidelibus denique statibus, aut Ordinibus, ex post eum iisdem exercendam mutuam correspondentiam, et commercium de plano, et simpliciter, sub nota, et poena perpetuae infidelitatis interdicta, declarare dignata est.* (Corpus Juris Hung. 1687 : IV. 5. tc.)

tartozékaival együtt megszerezzék. A követek bemutatták III. Ferdinánd király azon privilégiumát, amely a városnak elővételi jogot biztosított arra az esetre, hogyha a Thököly-családnak netalán magva szakadna.²¹ Kray Jakab Korponay Miklóssal együtt néhány írásbeli nyilatkozatot is terjesztett a rendek elé, amelyekkel igazolta a város visszaváltási jogát a Thököly-család késmárki várát és annak tartozékait illetőleg.²² A késmárki követek, bár némi jóindulatot tapasztaltak az udvar és a rendek egyes tagjai részéről, ez alkalommal mégsem érhetek célt.²³ Sőt 1688. év július hó 27-én, mint királyi megbízottak megjelentek Késmárkon Vas Gáspár és Vitalis János, hogy azon királyi határozatnak, amely a késmárki várkastély tartozékaival együtt véglegesen Rueber Ferdinánd grófnak adományozza, érvényt szerezzenek.

Az érdekeiben felette sértett város nevében Dévay Pál és Kray Jakab óvást emeltek a várkastély és tartozékainak birtokbavétele ellen²⁴ és egy új, elkeseredett harc — a város és az új várúr között — már előre vetette árnyékát. Rueber Ferdinánd gróf a késmárkiak ellenállása miatt szintén óvással élt Szepes vármegyénél és protestációjában kijelentette, hogy ő a kir. fiskustól vette a várat és tartozékait és semmi jogról nem hajlandó lemondani.²⁵

Nagyobb összecsapás támadt a város és Rueber F. között 1689-ben, midőn a város a várúr joghatósága alatt álló Kis-Késmárk polgárainak telkeit *ius territorii* alapján, mivel tulajdonképen azok is a város területén épültek, megadóztatta és az adókat karhatalom igénybevételével behajtotta. Az adók nagyságát a Kassán tartózkodó Breiner-

²¹ Késmárki titkos levéltár. C. F. fasc. X. num. 3.

²² Ifj. Kray J. kézírata 16. l.

²³ Kray J. követtársával együtt előterjesztést tett ez alkalommal a rendekhez Forberg portaadója tárgyában is. Forberg ugyanis városi tulajdon volt és miután a város azt Máriássy Jánosnak elzalogosította, Szepesvármegye jogtalanul követelte a maga részére Forberg lakóitól a portaadót.

²⁴ Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. IX. num. 208. E protestációról megemlékezik Genersich Ch. is (Merkwürdigkeiten der königl. Freystadt Kesmark. Caschau, 1804. c. mű I. K. 523. l.)

²⁵ Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. IX. num. 209.

féle kir. bizottság szabta ki. Rueber Ferdinánd gróf erőszakosnak és jogtalanak minősítette a város eljárását és április 13-án Szepes vármegyénél óvást emelt az ellen, hogy az a 46 ház, amely még Thököly István alatt a várkastélyhoz került és mint Kis-Késmárk külön városi szervezetet kapott, Nagy-Késmárk részéről adóval terheltessék meg.²⁶ A várúr előterjesztett protestációjának érveit Kray Jakab alapos cáfolataival annyira pozdorjává törte,²⁷ hogy azt a kiküldött kir. bizottság is magáévá tette és a bizottság jelentése alapján kibocsátott kir. rendelet meghagyta, hogy Kis-Késmárk polgárai is kötelesek arányosan kivetett adókat a város hadipénztárába beszolgáltatni. A kir. bizottság elnöke, gróf Breiner Sigfried Kristóf, jelentésében kiterjeszkedett egyúttal a város, a várkastély és tartozékai jogviszonyának fejtegetésére és Késmárk jogai érdekében emelte fel szavát az udvarnál.²⁸ Rueber Ferdinánd gróf széleskörű udvari összeköttetéseivel ellensúlyozta a bizottságnak reánézve kedvezőtlen jelentését,²⁹ úgyhogy 1690-ben már megint szükségesnek látta a város, hogy érdekeit Rueberrel szemben hathatósabban szorgalmazza az udvarnál. Késmárk sz. kir. város kedvező alkalomnak tartotta erre a célra az 1690. évi császárválasztást, amely nyíben I. Lipót akkor választotta meg fiát, Józsefet, Augsburgban a római-német szent birodalom császárjává, amely ünnepélyre a város is elküldötte a maga követét, Trompler János tanácsost. Trompler János utasítást kapott a várostól,

²⁶ U. o. fasc. X. num. 215. és lásd a protestációt Szepesvármegye levéltárában fasc. 1689. Megjegyzem, hogy e levéltárat a cseh-szlovákok Lőcséről Liptószentmiklósba hurcolták át és ott központi szlovenszkói levéltárat állítottak fel. — Kis-Késmárk is utóbb (1690. ápr. 28.) tiltakozik azon felfogás ellen, mintha Nagy-Késmárk iurisdictionja alatt állana és Nagy-Késmárk semmiféle terheiben nem hajlandó részt venni. (Késmárk sz. kir. város levéltárában fasc. X. num. 223.)

²⁷ Ifj. Kray J. i. kézírata. 47. l.

²⁸ U. o. 50. l. Lásd Skaricza G. észrevételeit Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. X. num. 216.

²⁹ U. o. i. h. — Rueber emberei ismételtelen erősen zaklatták a késmárkiakat, mint pl. a városi erdőket irtották, a Sz. Mihály nevű városi szántókat bevetették stb. (Késmárk sz. kir. város levéltárában fasc. X. 217., 220. és 228.)

hogy az udvarnál összeköttetést keressen és eszközölje ki a város részére a várkastély és tartozékaira nézve a *ius exspectativi* gyakorlatát, amelynek értelmében már III. Ferdinánd a Thököly-család kihaltával Késmárk sz. kir. város polgárságának visszavásárlási előjogot biztosított.³⁰ Trompler J. sokat fáradozott az ügy érdekében Augsburgban, azonban a koronázási ünnepélyes hangulat nem volt a legalkalmasabb arra, hogy ez a sok vitát igénylő ügy kedvező elintézését nyerjen. Előterjesztéseit nem szívesen fogadták, úgyhogy visszatért Augsburgból Késmárkra anélkül, hogy megbízatásának megfelelhett volna.³¹

Trompler J. eredménytelen útja nem lohasztotta le a késmárkiak kitartását és teljes bizalommal ruházták e felette nehéz feladatot Kray Jakab főjegyzőre, hogy Trompler J. kíséretében Bécsbe menjen és ott fáradságot nem kímélve, visszaszerezze a város végleges felszabadulását az új várúr joghatósága alól. A helyzet kulcsa tehát Kray Jakab kezében volt.

Késmárk követei 1690. augusztus hó elején érkeztek meg Bécsbe. Ott épen már tárgyalás alá kerültek a Felsőmagyarországba vallásügyi és egyéb sérelmek megvizsgálása végett kiküldött kir. bizottság jelentéseinek azon vonatkozásai, amelyek a késmárki várkastély és tartozékainak újabb ajándékozása, illetve eladásáról szóltak. A bizottság elnöke gróf Breiner volt. A tárgyaláson személyesen résztvettek gróf Rosenberg, az udvari kamara elnöke, gróf Szalabey és báró Aichpüchl, az udvari kamara tanácsnokai, továbbá báró Forstner kamaratitkár.³² Az egész vitás ügyet újból revízió alá vette az udvari kamara bizottsága és a tárgyalások folyamán Késmárk kiküldöttei sok nehézséget hárítottak el és szakszerű, pontos felvilágosításokkal szolgáltak az udvari kamara jelenlevő tagjainak. A helyzet annyira tisztázódottnak látszott, hogy a kamara teljes ülése elé terjesztése után megérettnek ítélték az udvari kamara tagjai a sérelmes ügyet arra, hogy azt már a császárnak referálhassák orvoslás és végleges szabályozás végett.

³⁰ Késmárk sz. kir. város titkos levéltár. C. F. fasc. X. num. 3.

³¹ Ifj. Kray J. kézír. 48. l.

³² U. o. 50. l.

Az udvari kamara helyes informálására legtöbbet tett Kray J., aki áttekinthető írásbeli emlékiratot készített, amelyben rámutatott a város és a várurak közötti jogviszony egész kialakulására és részletesebben ismertette a Thököly-család előretörését, amely a várost kényszerhelyzetbe juttatta és egyenesen ráerőszakolta a súlyos bécsi egyezséget (1651). Hivatkozott emlékirataiban III. Ferdinánd jóindulatára, aki Késmárkot 1655-iki kiváltságlevelében „*régi sz. kir. városnak*“ nevezte és a „*ius expectativum*“-ot is biztosította neki annyiban, hogy a *Thököly-család férfiágának kihalásával a város visszakapja a bécsi egyezés óta elidegenített birtokait*.³³ Ruebernek eszerint nem is lehet joga panaszra, hiszen ha az uralkodó „*via iuris*“-re helyezkednék, akkor Rueber gróf ugyancsak rosszul járna, de a város visszakapná a neki kiváltságlevélben biztosított jogait.

Kray J. megcáfolta azonfelül a Rueber által felhozott összes panaszokat és sérelmeket. De nem elégedett meg ezzel, hanem személyesen felkereste a kamara tagjain kívül Kollonics L. bibornokot, továbbá más minisztereket, valamint a magyar kancelláriát is és higgadtan, okleveles bizonyítékokkal fáradhatatlanul igyekezett városának igazát kimutatni. Jóllehet Kray J. minden tőle telhetőt megtett e vitás ügy mielőbbi elintézése végett, a döntés mégis elhúzódtott és az ügy mikénti állásáról szóló jelentés még mindig nem került az uralkodó elé. Késmárk követei ekkor még nem tudták dülőre vinni a kérdést és mert tudták, milyen nagy horderejű a város jövőjére nézve az, hogy végképen és véglegesen megsza- baduljon a váruraságtól, ők sem resteltek fáradságot és naponta megjelentek a minisztereknél és a kormányzóékek tagjainál tudakozódni az ügy állásáról.³⁴ Szinte csodálnunk kell Kray J. szívósságát, csüggedést nem ismerő kitartó buzgó- ságát és nagy munkaerejét.

A város követei bécsi tartózkodásuk alatt a város teljes felszabadulási munkálatain kívül más ügyes-bajos ügyeket is szorgalmaztak és intéztek el a város és egyesek érdeké- ben. E téren is Kray Jakab járt elől. Odaadó lelkiismeretes- séggel szolgálta városát és annak minden egyes polgárát. El-

³³ Késmárk sz. kir. város titkos levélt. C. F. fasc. X. num. 5.

³⁴ Ifj. Kray J. kézírata 52. l.

járt a város harmincadmentessége érdekében is és ezirányban kérvényt adott be az udvari kamaránál.³⁵

Máskor két késmárki polgár érdekében, kiknek mázsás szekereit áruikkal együtt elkobozta egy Palkovszky Pál nevű lengyel, a kancelláriánál tett előterjesztést, hogy azok kártérítést nyerjenek. Sőt a m. kir. kancellária közvetítésére kérvénnyel fordult Kray J. a lengyel királyhoz, Sobieszki Jánoshoz is.³⁶ Ez ügy utóbb nagy hullámokat vert, amelynek elsimításán Kray J. 1690. évi hosszabb bécsi tartózkodása alatt ugyancsak fáradozott és ismételten lengyel nyelvű beadványokat is intézett az illetékes hatóságokhoz.³⁷

Kray J. önzetlen fáradozása neki mindenütt nevet és barátokat szerzett. Nemcsak Késmárk, hanem Lőcse, Igló, Bártfa, Eperjes is igénybe vették közbenjárását 1690-ben, mikor Kassa árúmegállítói jogának tágításával sértette a városok anyagi érdekeit. A magyar kancellária Kray felszólása folytán szigorú vizsgálatot rendelt el.³⁸

Időközben az egész munka elintézése óreá háramlott, mivel Trompler J., nem győzvéen bevárni a végleges döntést, augusztus hó 29-én visszautazott Késmárkra. Kray J. ekkor még fokozottabb buzgalommal, még a szokottnál is nagyobb lelkesedéssel működik s szinte fáradhatatlan a sürgetésben és utánjárásban.

Nehezítette Késmárk felszabadítását az az újabb momentum, hogy Rueber F. és a kamara is vérszemet kaptak azon, hogy 1651-ben Késmárk Thököly István magánföldesuri hatalma alól való felszabadításáért tekintélyes összeget (160.000 és 50.000 frt.) volt hajlandó a kamarának és Thökölynek fizetni és azért a vár tartozékainak kibocsátása fejében most szintén nagyobb igényekkel léptek fel. Kray Jakab ismételten szóval, majd írásban is rámutatott az 1655-iki kiváltságlevélben használt ezen kitételére „*vigore illius termini donavimus*”,³⁹ amelynek értelmében a város a Thököly-

³⁵ U. o.

³⁶ U. o. 52. és 53. l.

³⁷ Lásd Kray J. 1690. évi naplóját, melynek egyik függelékében közli az ügy érdekében beadott latin és lengyel nyelvű beadványait.

³⁸ Ifj. Kray J. kézírata 53. l.

³⁹ Késmárk titkos levélt. fasc. VII. num. 85. és u. o. C. F. fasc. X. num. 5.

család fiivadékainak kihalta után *ellenzolgáltatás nélkül* birtokába veheti a vár tartozékait. Kray J. írásba foglalt el-
lenvetéseit gróf Breinernek kézbesítette, aki egyúttal biztosít-
totta őt arról, hogy az ügy ezek után egészen világos előtte
és az udvari kamarának is ajánlani fogja Kray, illetve a vá-
ros álláspontjának elfogadását.⁴⁰

Rueber és a kamara újabb álláspontja Kray Jakabban
méltán azt a hitet keltette, hogy a már-már dülőre jutott fel-
szabadítási ügy újabb elodázást szenved.

Ebben nem is csalódott és emiatt az 1690. év december
elején otthagya Bécsét és haza sietett Késmárkra. Mielőtt
eltávozott volna Bécsből, az összes függő ügyek szemmel-
tartását és további sürgetését Keczer György ágensre bízta.⁴¹

Alighogy Kray Jakab Bécsből elutazott, a késmárki vár-
kastély tartozékainak átengedési ügye ismét lekerült a napi-
rendről. Hiszen az ágens nem bírt azzal az erkölcsi súllyal
és agilitással, mint Kray J. Kitünt csakhamar, hogy a helyzet
kulcsa ismét csak Késmárk buzgó és körültekintő főjegyző-
jének kezében van, akit azon reményben, hogy a tartozékok
felszabadítása most már végleges elintézést nyer, 1691-ben
újra Bécsbe küldtek. Kray Jakab eddig elveszettnek hitt
naplója szerint, amelyet újabb hosszas kutatásaim alkalmá-
val a késmárki nagylevéltárban megtaláltam, 1691. jun. 13-án
indult el Trencsén-Liptóújváron és Pozsonyon keresztül
Bécsbe.⁴²

Kray J. 1691. június 17-én érkezett Pozsonyba, ahol Kol-
lonics Lipót esztergomi primásnál tisztelgett, aki rendkívül
szívesen fogadta, leültette és tőle alapos tájékozódást szer-
zett a felsőmagyarországi felkelők harcviszonyairól. Kray
kérté végül a primás pártfogását a kancelláriánál és az ud-

⁴⁰ Ifj. Kray J. i. kézirata 59. l. Vesd még össze Kerekes Gy., Kassa
árúmegállító jogának utolsó felújítása c. értekezésével. (Századok, 1916.
évf. 625–624. II.)

⁴¹ Ifj. Kray J. kézirata 54. l.

⁴² Kray Jakab két naplója maradt fenn Késmárk sz. kir. város levél-
tárában. Az első 1690. jún. 13–1694. dec. 10-ig tartalmaz feljegyzéseket.
(Késmárk sz. kir. város titkos levélt. fasc. XI. num. 269.); a másiknak
feljegyzései 1701. febr. 25–ápr. hó 9-ig tartanak. (U. o. fasc. XI. num.
288.) Mindkét napló eltűnt a titkos levéltárból és csak hosszabb kutatás
után sikerült azt Késmárk nagy levéltárában ismét felfedeznem.

várnál Késmárk érdekében, amit ő a beszélgetés folyamán háromszor is kilátásba helyezett, sőt megígérte, hogy írásban is szót emel a késmárkiak érdekében. Kray J. Pozsonyban látogatást tett még a m. kamara igazgatójánál és tanácsosainál és megismertette velük a késmárki nagy per legújabb állását.⁴³

Két napi pozsonyi időzés után június 19-én érkezett Bécsbe, ahol másnap legelőször is Keczer György ágenssel tárgyalt, hogy megtudakolja tőle, hogy miképpen áll illetékes helyeken a késmárkiak ügye.⁴⁴

Kray J. a kapott felvilágosítások alapján megtudta, hogy Rueber Ferdinánd replikában pontonként megcáfolja Kray Jakab azon emlékiratát, melyet legutóbbi bécsi tartózkodása alkalmával juttatott el gróf Breiner révén az udvari kamarának és, hogy az udvari kamara és kancellária tagjai jelenleg egyaránt e replika érveinek hatása alatt állanak.

Kray J. június hó 21-étől egészen november 30-áig szüntelenül azon fáradozott,⁴⁵ hogy a már-már rossz fordulatot vevő ügyet újra a helyes útra terelje és végre is nyugvópontra juttassa. Mindenekelőtt gróf Breinert kereste fel, aki személyesen járván Késmárkon és aki a helyi viszonyokkal ismerős lévén, nem állott annyira Rueber Ferdinánd gróf téves információinak hatása alatt és így tárgyilagosan ítélhette meg a két elkeseredett fél néha már szenvedélyesen vitt perét. Breinerben Kray J. igazi jóakaróra és melegszívű tanácsadóra akadt. A kölcsönös tisztelet bizalmassá tette a köztük fennálló viszonyt. Ha az udvari kamaránál, vagy kancelláriánál az elintézés lassúsága néhanapján már-már elkeserítette a munkabíró és mindenkor fáradhatatlan aktivitású Krayt, Breiner S. Kristóf volt az, aki közvetítésével, higgadt diplomatikusan tanácsaival helyes útra terelte Kray lépéseit, úgyhogy az erős próbának kitett türelmét sohasem veszítvén el, mindenhol és mindenkivel szemben megtartotta igazi patriciusi méltóságát. Ezen síma, szeretetreméltó modora tette őt éppen rokonszenvessé és közkedveltté az udvari kamara és kancellária s az udvar embereinél, úgyhogy noha e

⁴³ Kray J. 1691. évi naplója.

⁴⁴ U. o.

⁴⁵ Lásd Naplóját melybe bejegyezte naponta elvégzett munkáját.

helyeken naponként megjelent, sürgetését nem minősítették zaklatásnak, hanem inkább a kötelességtudó magisztratusbeli mintaférfi buzgalmát látták benne. Érdeklődését, újabb és újabb információit, emlékiratait, deductióit, egyéb iratait és beadványait, amelyekkel szinte elárasztotta az illetékes helyeket, nem vették tőle rossz néven, mert egyénisége, határozottsága mellett a szeretetreméltóságból és szerénységből volt összetéve. Önuralma bámulatos és jóllehet négy hónapon át hitegették a kamara és kancellária emberei, hogy a kés-márki nagy per referátuma teljesen elkészült és csak az uralkodó jóváhagyását várja, mégis találtak rá módot, hogy az ne kerüljön egyhamar a császár színe elé. Kray e türelm-játék alatt, mely a tevékenységre és alkotásra vágyó ember idegrendszerét is próbára tehet, soha egy nem decens, vagy szenvedélyes szót nem ejtett ki. Magába fojtotta keserűségét, de hangot nem adott annak, sőt Naplójában is óvatos és csak egy-egy odavetett szóval jelezte épen, hogy fáradozása, után-járása *újra hiábavalónak* bizonyult s az ítélethozatalt egy újabb deus ex machina közbejötté folytán, — mint pl. Rosenberg gróf, az udvari kamara elnökének, majd meg az uralkodónak gyengélkedése, illetve betegsége — ismét elnapolták.⁴⁶

Nem részletezhetem e helyen Naplója alapján minden-napos fáradozásait és nem mutathatom be az udvari kamara elnökével, gróf Rosenberggel és az udvari kamara egyes tagjaival, valamint gróf Strattmannal, udvari kancellárral folytatott tárgyalásait és megbeszéléseit, de Naplójának áttanulmányozása után megállapíthatom, hogy Kray J. megkísérelt mindent, ami emberi erejétől tellett, hogy megbízásának becsülettel eleget tegyen. Nemcsak a pernél illetékes hatóságoknál járt el és adott szóval és írásban információkat és okleveles bizonyítékokat, hanem felkereste a kormányzésekhez és udvarhoz közelálló befolyásos világi és egyházi férfiakat is, meggyőzni igyekeztén őket városának igazságáról. Szükséghez képest hol rövidebben, hol hosszabban foglalta össze írásban a per egész anyagát és ezeket a deductiókat, instanciákat, emlékiratokat ügyesen és céltudatosan elhelyezte Bécs legtekintélyesebb államférfiainak íróasztalán.

⁴⁶ Napló 1691.

Nagy jogi és történelmi tudással világított rá ezekben, hogy milyen kényszerítő körülmények következtében vesztette el Késmárk a várkastély tartozékait és mi idézte elő a magánföldesuri joghatóság jogtalan kialakulását, amelytől a város 1651, illetve 1655 óta végképen megszabadult. Késmárk valóban nem kaphatott volna Kraynál kérdésessé vált jogainak hivatottabb és jogilag is felkészültebb védőt.

Az udvari kamaránál és m. kir. kancelláriánál csekély kivétellel június 22-étől november 30-ig — Naplójának feljegyzései szerint — mindennapos volt Kray, de megfordult az udvar egyéb számottevő embereinél, mint gróf Sallaburgnál, báró Günsnél, gróf Kinsky cseh kancellárnál, báró Forsternél, Karaffa tábornoknál is,⁴⁷ akik a külsejére nézve is előnyös megjelenésű teljhatalmú városi megbizottat szívesen fogadták és megígérték neki, hogy az udvarnál támogatni fogják a város érdekeit.⁴⁸

Kollonics Lipót biboros primást augusztus 14-én másodszor kereste fel Kray, miután nyolcheti sürgetés ellenére nem ért el eredményt és az udvari kamara még mindig nem terjesztette kész javaslatát a királyi Felsőg elé. Kollonics Lipót ez alkalommal is kegyesen fogadta Krayt és kilátásba helyezte, hogy szorgalmazni fogja az udvarnál az ítélet mielőbbi meghozását.⁴⁹

Nem restelte a fáradozást, hogy a magyar kancelláriát is újból felkeresse Pozsonyban és itt igénybe vette Gillányi Gy. báró és Mednyánszky J. támogatását és közbenjárását, valamint Eszterházy Pál nádorhoz is ismételten fordult személyesen beadványaival.⁵⁰

Nem mulasztott el egyetlenegy alkalmat sem, hogy a befolyásos udvari emberek közül minél több barátot szerezzen városának. Lótott-futott egyik helyről a másikra és kitartása

⁴⁷ Caraffa K.-nál szept. 28-án tisztelgett Kray J., akinek bemutatta megbízólevelét és kérte a város részére pártfogását az udvarnál. Caraffa nagyon jó néven vette Kray tisztelgését és jóllehet éppen útra készült Németországba, kilátásba helyezte, hogy ha visszatér, eljár illetékes helyeken Késmárk érdekében. (Napló szept. 28-iki bejegyzés.)

⁴⁸ Napló 1691. év.

⁴⁹ U. o. Kray Naplójában közli megbízólevelének szövegét is, melyet Kollonicsnak audienciája alkalmával bemutatott.

⁵⁰ Napló 1691.

kifogyhatatlan. Egész lelkét önti bele a perbe és minden áron siettetni szeretné az elintézés lassú módját.

Fáradhatatlan ügybuzgóságának legszebb bizonyítékát adta Kray azzal, hogy okt. hó 17-én már a királynál Ebersdorfban is kihallgatást eszközölt ki magának. Hódolatteljes tisztelettel nyújtotta át városa nevében emlékiratát, amelyet különben megelőzőleg a nádorhoz is eljuttatott. Ő Felsege a kihallgatáson a város és Rueber között támadt ellentétek jogi természete felől érdeklődött Kraynál és erre nézve Kray pontos jelentéseket tehetett⁵¹ az uralkodónak.

Gróf Rosenbergen, a kamara elnökén és gróf Strattmann udvari kancelláron kívül legtöbbet érintkezett Kray mégis gróf Breinerrel, aki mindig jóindulattal és nagy megértéssel kezelte a késmárkiak bonyolódott ügyét. Szívből sajnálta a sokra hivatott, élénk felvidéki város vergődését és nemzetgazdasági szempontból politikai hibának minősítette, hogy az udvar az adóalanyt képviselő városi polgárságot újból magánföldesuri joghatóság alá akarta kényszeríteni. Kraynak legbizalmasabb, legőszintébb és legjobb tanácsadója gróf Breiner S. Kristóf volt. Szívesen és készségesen elegyedett vele szóba utcán, udvari hivatalok folyosóin és saját lakásán is s mindenkor lekötelező szeretetreméltósággal fogadta, sőt ebéden is szívesen látta magánál. Kray sohasem élt vissza a gróf előzékenységével és jóságával, hanem mindenkor a legnagyobb tisztelettel közeledett feléje és figyelmes igyekezett vele szemben lenni, ami a grófnak nagyon jól esett. Különös nagy örömet szerzett Breiner grófnak, Késmárk nagy pártfogójának, mikor Kray Késmárkról nagy ládában elhozott törpefenyővel kedveskedett neki.

Kray J. azzal is iparkodott az udvari kamara és kancellária vele szemben tanusított türelmét meghálálni, hogy egy-egy átalag aszúborral kedveskedett nekik Késmárk város hegyaljai szőlőjéből.⁵²

Akik jobban a kezére jártak sok egyéb ügyes-bajos városi ügy elintézésénél, azoknak egy-egy emléktárgyat is hozott Késmárkról. A késmárki jeles ötvös-céh nem egy re-

⁵¹ Lásd az audiencia egyszerű leírását Kray Naplójában 1691. okt. 17.

⁵² U. o. Máskor meg a Poprád folyóban fogott lazaccal kedveskedett.

mekműve került ily módon Bécsbe, Kray Naplója szerint.⁵³ Nem vesztegetési célzattal, hanem tisztán elismerés és hála jeléül juttatott egyik-másik magasabbrangú tisztviselőnek ilyen emléktárgyat. Az ajándékozásnak ez a módja az akkori idők szokásaihoz tartozott.

Kray J. érintkezésbe lépett Rueber Ferdinánd gróffal is, valamint Talentsi nevű titkárjával és az utóbbival ismételtén hosszasan tárgyalt a békés megoldás feltételeiről.

Rueberék, Kray Naplójának feljegyzései szerint eleinte arra a merev álláspontra helyezkedtek, hogy a késmárki várkastélyt tartozékaival együtt a Thökölyek magánföldesúri jogkörének összes attribútumaival váltották magukhoz. Csak nehezen sikerült őket e felfogás téves voltáról meggyőzni, hiszen ők ennél fogva erősen vitássá tették a város azon álláspontját, hogy a várkastély tulajdonképpen városi területen épült volna. Hasonlóképpen a városé a ius territorii alapján az a 46 ház belső- és külsőségeivel együtt, melyet a bécsi egyezség Kis-Késmárk néven a Thökölyek várúri joghatósága alá helyezett. Rueberék ezen átcsatolt házcsoporthoz sem ismerték el a város földtulajdonjogát és eltiltották annak lakóit attól, hogy telkeik után a város részére hadiadóval terheltesenek és egyáltalában a városnak adózzanak.

Rueber a leghatározottabban elvitatta a várostól a földtulajdon *abszolút* jogát és a ius territorii nek a várkastély urával való *közösségét* hirdette.⁵⁴

Csak akkor engedett Rueber álláspontjából, mikor a késmárkiak ezen sarkalatos jogát az udvari kancellária oknyomozólag kimutatta és jogtörténelmi adatokkal igazolta.⁵⁵ A kancellária tehát 1691 július 27-én elismerte Késmárk földtulajdonának *abszolút* jogát és ezzel közvetve

⁵³ U. o.

⁵⁴ Quod autem asserat, praefatum Civitatem Késmárk, nullo unquam tempore, *Jure Absoluto Territorii gavisam* fuisse, immo *commune* idem Jus Territorii esse cum Domino Arcensi. (Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában. Fasc. X. num. 235. és lásd Genersich i. m., hol az oklevél közölve van. I. 526—528. ll.)

⁵⁵ Napló 1691. és lásd a tartozékrész becsárára vonatkozólag még Késmárk sz. kir. város levéltárában fasc. IX. num. 204.

elismerte azt is, hogy a várkastély mostani helyén is csak Késmárk földtulajdonjogának figyelembe vételével épülhetett fel.

A m. kir. kancellária ezen határozott fellépése meglepte Rueber Ferdinándot, úgy hogy ezentúl engedékenyebb lett és egyelőre már csak a tartozékok megváltási összegének alacsony voltát tette élesebb bírálat tárgyává.

Azzal, hogy Rueber F. elejtette a *ius territorii* közös voltáról szóló elvi álláspontját, lényegesen enyhült a feszültség a két ellenfél között és az ellentétek nem látszottak többé olyan áthidalhatatlanoknak.

Sokat lendített ekkor az ügy békés megoldásán gróf Breiner, aki legelőször pendítette meg Kray J. előtt azt az eszmét, hogy a város eminens érdeke a tartozékokon kívül a várkastély megszerzése is, mert a városra nézve egyenesen életkérdés, hogy ne kaphasson többé közvetlen szomszédságában, azaz a város területén újabb várurat. Méltányos, hogy a város is hozzon nagyobb áldozatot, nemcsak a várkastély tartozékainak megvételére, hanem kísérelje meg egyúttal a várkastély megváltását is.⁵⁶ Breiner gróf szavai és intelmei mély benyomást tettek Kray Jakabra, úgyhogy ezentúl a várkastély és tartozékai megszerzésének feltételei felől indultak meg a további tárgyalások. Egyelőre a város súlyos pénzügyi viszonyai miatt csak a tartozékok egyrészének megszerzése jöhetett komolyan szóba. E tartozékrész becsárát (6000 forint) Rueberék azonban túlságosan alacsonynak tartották, viszont Kray J. azzal érvelt, hogy a becsárát a szepesi kamara, mint idegen és nem érdekelt fél, teljesen a helyi viszonyoknak megfelelően állapította meg. A Thökölyek idejében elszakított 46 ház Késmárkon különben csak a felbecsült áron alul kelne el és ez is igazolja a szepesi kamara reális számításait.

Hosszas tárgyalások, kölcsönös rábeszélések következtek, amelyekben nem kis szerep jutott Rosenberg gróf udvari kamara-elnökén kívül elsősorban Strattmann gróf kancellárnak és mindenekelőtt Breiner grófnak, Kray leg-

⁵⁶ Napló 1691. A kamara álláspontját különben már nov. 9-én közölte Rueberékkal. (Késmárk sz. kir. város titkos levéltára fasc. X. 242.)

bizalmasabb emberének; Kray Jakab végre is Késmárk városa nevében nevezetes engedményeket tett. Rueber F. ugyan duzzogott és nem adta fel még teljesen a várkastély és tartozékainak tulajdonjogára vonatkozó merev álláspontját, de már beletörődni látszott abba, hogy az udvari kamara Késmárk álláspontját vallotta helyesnek. A kamara most már csak a vitás ügy *kompromisszumos megoldására* keresett megfelelő, mindkét fél részére elfogadható alapot. A nagy harc 1691. november 30-án tényleg kompromisszumos megoldáshoz vezetett,⁵⁷ mert a városnak odaigérte ugyan a kamara a várkastély tartozékait, de eléggé súlyos feltételekhez kötötte azok kiadását Rueber F. várúr részéről.⁵⁸ A bécsi egyezség létesítette béklyókat feloldották ugyan, de még mindig maradtak a városra nézve nehezen teljesíthető, de azért már elviselhető kötelezettségek.

I. Lipót jóváhagyta a kamara döntését és Kray J. most azon fáradozott, hogy az évekre elhúzódó ügyet szabályosan kiállított privilégiális oklevélben véglegesen lezárják. Az oklevél kiállítása is hosszabb időt vett igénybe, míg végre 1691. december 18-iki keltezéssel kézhez kapta Kray azt.⁵⁹ A privilégiális oklevél Kray önzetlen és nehéz fáradozásainak eredményét tartalmazta és a benne foglalt jogok és engedmények voltak hivatva arra, hogy utóbb némi támogatással Késmárk fejlődésének új lendületet adjanak.

Említettem, hogy a kamara kompromisszumos megoldási módozata Késmárk részéről is nagy áldozatokat követelt, mert nem a bécsi egyezség előtti status quo antequam állíttatott vissza, hanem egy ennél mindenestre jobb, de semmiesetre sem teljesen ideálisan rendezett jogviszony jött létre Rueber és a város között.

A város megkapta ezen oklevél bizonyossága szerint a várkastély tartozékait, de köteles volt abból Rueber F. grófnak a következő részleteket átadni, illetve a következő körülírt jogokat neki biztosítani:

1. Egy szállót réttel együtt;

⁵⁷ Ifj. Kray J. kézírata 59. l.

⁵⁸ Késmárk sz. kir. város levéltára fasc. X. 241. és 247.

⁵⁹ U. o. i. h.

2. A vár- és Bergh-féle majort;
3. A Rohrwiese nevű rét felét;
4. A szántókat, melyeket a Thökölyek a bécsi egyezség megkötése előtt már birtokoltak, de azzal a kikötéssel, hogy a szántók után a várurak fizetik a tizedet és adókat és olyan épületeket nem emelnek, amelyek a város jogait sértenék;
5. A város hozzájárul ahoz, hogy a várúr a Leibic patak mellett elterülő kerten malmot építhessen. Az építkezéshez szükséges fát és téglákat a város szolgáltatja.
6. Faizásnál a fa $\frac{1}{8}$ -át kapja Rueber, továbbá
7. a külvárosban a híd mellett egy sörházat és kallómalmot és a mellettük levő apró kis házacskákat, de azzal a megszorítással, hogy ott a várurak sör- és bormérést nem nyithatnak;
8. A halászati jog a Leibic és Poprád folyókban közös, de a malmoknál mindig a malomtulajdonosé;
9. A kőbányát a várkastély javítására szükséges kő kifejtésére a városi bíró hozzájárulásával a várurak használhatják;
10. A „Hosszúerdő“ (Langerwald) és Tiergarten nevű erdők helyett átadja a város a „Rohrwiese“ nevű rét felét, ahogy azt a várurak jelenleg is bírják. A rét másik fele, melyet a Thökölyek a leibiciektől vettek el, erőszakosan, annak módja és rendje szerint újra visszakerüljön jogos tulajdonosának.
11. Téglát szükség szerint vásárolhat a várúr a városi polgárok részére megállapított áron.
12. A Tátra legelőin a várúr pásztorai 400 juhot és 25 tehenet legeltethetnek, de kecskét semmiesetre sem. Ezen engedményekkel szemben a város kikötötte és fenntartotta magának, hogy a várurak feltétlenül kötelesek a Thökölyek által birtokbavett és Rueberéknek is meghagyott szántó után az adót és tizedet a városnak beszolgáltatni.

Fenntartotta magának a város a külváros baloldalán álló házakat külsőségeikkel együtt, a kallómalom melletti két ház kivételével.

A már fent említett Langerwald és Tiergarten nevű

erdők is tartozékaikkal együtt a városéi maradtak. Nem engedte ki a város a vízjogot a Fehérpatakban, továbbá két malmot is biztosított magának kizárólagos használati joggal. A lengyel vagy ú. n. alsókapu a fazekas-bástyaig húzódó várfalakkal és a várkastély másik oldalán egészen az istállóig menő várfalak, ahol régebben kapu volt, újra a város kezére jutottak.

Kizárólagos városi jogot képeztek ezentúl a kőbánya, téglavető, a kisszalóki majorság, az ottlévő hat jobbágytelekkel együtt.

A halastavakat, amelyeket a Thökölyek a város területén létesítettek, a város betömette és a területet városi tulajdonnak jelentette ki.

A Thökölyek által elszakított 46 ház visszakerült a városhoz; Kis-Késmárk városi szervezete és a várúr joghatósága e házcsoport lakóival szemben megszűnt.

Azonfelül kikötötte magának a város, hogy amennyiben ellenséges támadás esetén védelemre szorulna, a várurak is kötelesek Késmárk városának segítséget nyújtani.

A város köteles volt végül Ruebernek a kiadott peritenciák fejében 5900 frt-ot fizetni.

E privilégiális oklevél átírta Késmárk régi kiváltságleveleit, nevezetesen Zsigmond és II. Ferdinánd 1655-iki oklevelét is, amely utóbbival a *ius exspectivi*, amely a mostani oklevélben öltött testet legelőször, törvényes alapot nyert. A bécsi, ebersdorfi egyezséget hatályon kívül helyezte az 1691-iki december 18-iki privilégiális oklevél⁶⁰ és a végleges kibékülésre teljesen új helyzetet és új alapot teremtett.

A várkastély tartozékainak ünnepélyes beiktatására királyi biztos jelent meg Késmárkon, ki 1692. mácius 3-án a vármegye képviselőinek és az ünnepélyesen kivonult polgárságnak jelenlétében beiktatta a várost Kray Jakab által nagynehezen visszaszerzett birtokaiba.

Az 1691. december 18-iki privilégiális oklevél egyes pontjai nem rendezték azonban eléggé szabatosan a jogviszonyt a város és várúr között s a sok bizonytalanságot fokozták

⁶⁰ U. o. i. h.

még a várúr késmárki alkalmazottjai, úgyhogy az adók kiszolgáltatása, illetve megtagadása miatt egyre jobban elmérgesedett köztük a rendezett viszony.

Rueber Ferdinánd nem tudott beletörődni a késmárki várkastély tartozékainak elvesztésébe és felháborítóan hatottak reá Skaricza Gábor várfelügyelőjének jelentései, amelyek a legkülönbélebb panaszokkal és sérelmek felsorolásával voltak tele. Különösen zokon vette Rueber, hogy a várfal összes kapuitól elütötték, úgyhogy a várkastélynak egyetlen önállóan megközelíthető kapuja sem maradt.

Fájlalta az úri hatóság megszüntetését is és panaszt emelt amiatt is, hogy a várkastély területi immunitásától és a *ius gladii* gyakorlásától lényegében megfosztották, azonkívül a legeltetési és faizási jogot is elkobozták tőle.⁶¹ A városnak a pertinenciákba való beiktatása is a polgárság tüntető felvonulása mellett fenyegető színezettel történt meg.⁶² Rueber, ki betegeskedése miatt a szokottnál érzékenyebb volt, az udvarhoz fordult és kérte régi jogaiba való visszahelyezését, ha ez nem lehetséges Késmárkon, másutt kíván megfelelő kárpótlást. Rueber Ferdinánd szava elég súlyos volt ahhoz, hogy a cs. udvar egyenes uta-

⁶¹ Napló 1694. Somogyi F.-től, a magy. kancellártól, tudta meg Kray Rueber panaszait. Lásd még ifj. Kray J. kéziratát 60. l. — Lásd továbbá Skaricza G. panaszleveleit Késmárk sz. kir. város titkos levéltárában fasc. X. 243—245., 250—251. Skaricza a királyi resolútiót egyenesen megdöbentőnek mondja: ... so bin ich gantz bestiirtzet worden, dass die Stadt ihrer anforderung um 5900 fl. erhalten û. dass Ihro hochgräfl. Gnaden die benahmbten Stücker (worunter auch Klein Schlagendorf begriffen ist) ihnen abtreten müssen... Majd utóbb azt mondja: ... diese Sachen sind die allerbesten in der Herrschaft, ohne welche die Herrschaft nicht wird werth seyn, dass sie eine Herrschaft heisse. (U. o. fasc. X. 245.)

⁶² Napló 1694. júl. 9. Skaricza G. erre vonatkozó panasza így szól: ... und dieses alles haben Sye mit grösten Frohlockhen u. Festreden mit gewehrter Handt mit ausgelassenen redten Fahn mit 40 bis 50 Mann Reitherey und bis 100 Mann Fuss-Volkhe, welche alle mit ober und Unterwehr gerüestet waren, vollzogen, die mahlzeiten mit Trompeten û. Pauken also brechtig angestellt, dass so oft man eine namhafte gesundheit getrunken bis 30 oder 40 Mann Salvae geben müssen u. sich über alle massen lustig, stolz und herrschafttig erzeiget. (Késmárk sz. kir. város titkos levélt. fasc. X. 244.)

sítására az udvari kamara és kancellária is újból érdeklődni kezdjen a késmárki birtokjogi viszonyok állása iránt. Gróf Breinernek Krayval folytatott beszélgetéséből tudjuk, hogy a magyar kancellária igyekezett Rueber érdekeit képviselni.⁶³ Kray Jakabra hárult tehát a feladat, hogy 1694-ben újból Bécsbe utazzon⁶⁴ és ott illetékes helyeken remonstrációval rámutasson arra, hogy a város semmi esetre sem mehet bele abba, hogy a pertinenciák birtokjogi kérdése érdemlegesen újból tárgyalassék. Breiner gróf is megnyugtatta Krayt a tekintetben, hogy e vegyes bizottságon a pertinenciák birtokjogi kérdése szóba sem kerülhet, hanem a várkastély jogait fogják szemügyre venni, mivel Rueber állítása szerint a késmárkiak azokat megnyirbálták.⁶⁵

Mi sem mutatja jobban Rueber nagy befolyását, mint hogy a várkastély tartozékainak nagynehezen nyugvópontra jutott ügyének újabb megvizsgálását egy vegyes bizottságra ruházták, amelynek elnökéül a magyar kancellárt jelölték ki.⁶⁶ A bizottság, mely a magyar kancellária és udvari kamara tanácsosaiból állott, fontosabb és sürgősebb államügyek miatt nem tarthatott ülést és azért elnapolták a kérdést július hó végére. Kray J. ezekután hazautazott, de július 21-én már újra útnak indult,⁶⁷ hogy a július hó 26-ra kitűzött tárgyalásokon részt vehessen. Az udvari kamara akkori elnöke gróf Breiner S. Kristóf, Kray J. régi jóakarója volt és tőle tudta meg Kray, hogy a bizottságban a kamara maga részéről Aichpüchl bárót és Mayer gróftól küldötte ki. A magyar kancellárnál és a kancellária tanácsosainál is tisztelgett Kray és hosszasan tájékoztatta Somogyit, a magyar kancellár titkárát az újabb fordulatról.⁶⁸ Okleveles bizonyító anyagot hozott magával és tételenként cáfolta meg Rueber F. felpanaszolt és elszenvedettnek hitt sérelmeit.

⁶³ Ifj. Kray J. kézírata i. h.

⁶⁴ Késmárk sz. kir. város levélt. fasc. XI. 264.

⁶⁵ Napló 1694. júl. 9.

⁶⁶ U. o.

⁶⁷ Ifj. Kray J. kézírata i. h. és Napló 1694.

⁶⁸ Napló 1694. II. rész. júl. 21.

Július hó 29-én ült össze a bizottság, amelyen Rueber Ferdinándot Skaricza Gábor, Késmárk városát pedig Kray Jakab képviselte.⁶⁹

Skaricza G. hosszasan fejtegette Rueber jogait és oda konkludált, hogy a város Rueber protestációja ellenére vette birtokába a várkastély tartozékait, tehát súlyos birtoksértést követett el. Kérte továbbá a bizottságot, hogy marasztalja el a várost és mondja ki Rueber jogainak teljes visszaállítását — *restitutio in integrum*. Szolgáltassék neki elégtétel, avagy vásárolják tőle vissza.⁷⁰ Kray J. azzal érvelt, hogy a tartozékokba a város 1694. július 1-én a megye és káptalan tagjainak, továbbá a két félnek jelenlétében a királyi resolutio értelmében formálisan beiktattatott, de a per végleges befejezését azzal óhajtja a város a maga részéről siettetni, hogy az udvari kamara tanácsára a várkastély megvételét maga is hajlandó szorgalmazni. Ezzel azután tényleg megindultak a várkastélyra vonatkozó alkudozások, amelyeknek szálai ismét Kray J. kezében futottak össze, aki 1697-ben⁷¹ majd 1700-ban két ízben,⁷² újra Bécsbe utazott és hosszabb tárgyalásokba bocsátkozott Rueber Ferdinánd megbízottjával (Skaricza), illetve 1700-ban Rueber F. elhalálása után már annak örököseivel.⁷³

Kray J. az 1700-iki első útja alkalmával behatóbban tárgyalta a várkastély és tartozékainak tárgyában Löwenburg gróffal és Aichpüchl báróval, kik mindketten az udvari kamara befolyásos tanácsosai voltak. Löwenburg a legmelegebben ajánlotta a városnak a várkastély megvételét, mert ez esetben véglegesen eltüntetheti a várhatósági viszonyból származó összes ellentéteket. Kray felemlítette, hogy a város Rueber örököseivel ilyen irányú tárgyalásokat már is folytatott, de eddig ezek meddőknek bizonyultak, mivel az örökösök 115.000 forint megváltási összeghez ragaszkodnak, melyért annak idején 1687-ben Rueber megvette volt a vár-

⁶⁹ U. o.

⁷⁰ Napló u. o. és ifj. Kray J. kézírata 69. l.

⁷¹ Napló 1694. II. rész. júl. 29.

⁷² Ifj. Kray J. i. kézírata 71. l.

⁷³ Első 1700-iki bécsi útját a Napló 1700. márc. 3. ápr. 7-iki bejegyzéseiben, második bécsi kiküldetését 1700. aug. 27.—okt. 4-ig örökíti meg naplójában.

kastélyt tartozékaival együtt, noha a tartozékok tetemes része már a város jogos tulajdonába került vissza. Ennyi pénze pedig a városnak nincsen.⁷⁴

Aichpüchl báró is nagyon szívesen fogadta Krayt és kilátásba helyezte jóindulatát a késmárki várkastély bonyolódott ügyének elintézésénél. Egyúttal igen behatóan érdeklődött Kraynál az elzálogosított szepesi városok adóviszonyairól és a visszaváltás lehetőségeiről. Kray J. ismertette az elzálogosított városok jövedelmeit és úgy vélekedett, hogy a mai pénzben 80.000 birodalmi talléért vissza lehetne vásárolni a városokat. Aichpüchl erre csodálkozásának adott kifejezést, hogy ilyen körülmények között a nádor nem teszi meg a visszaváltás érdekében szükséges lépéseket.⁷⁵

Az alkudozások azonban ez alkalommal holtpontra jutottak, mivel az örökösök makacsul ragaszkodtak feltételeikhez és Skaricza Gábor időközben Pozsonyba utazott. Kray J. emiatt a város egyéb ügyeit szorgalmazta a kamaránál és kancelláriánál egyaránt⁷⁶ és azok pontos és szerencsés elintézése után 1700. április 7-én újra hazaindult.⁷⁷

A késmárkiak harmincadmentességük rendezése és végleges biztosítása végett ez év augusztus hó 27-én másodsor küldték Bécsbe Kray Jakabot, aki ez alkalommal Pozsonyban is töltött néhány napot, hogy a pozsonyi kamara elnökénél, gróf Erdődy Kristófnál, támogatást kérjen a városnak.⁷⁸ A harmincad ügyet sok utánjárással elrendezte⁷⁹ és mellékesen dülőre akarta juttatni a várkastély sorsát is. Csakhamar meggyőződött arról, hogy a késmárki várkastély megváltása az udvari kamara hathatós közreműködése nélkül megoldhatatlan probléma. Véleményét Aichpüchl bárónak, az udvari kamara ezidőszerinti legtekintélyesebb tanácsosának nyíltan fel is tárta,⁸⁰ aki azután magáévá is tette Kray felfogását és odahatott, hogy az udvari kamara a birtokjog végleges ren-

⁷⁴ Napló 1700. márc. 12—18.

⁷⁵ Napló 1700. márc. 18.

⁷⁶ U. o. márc. 18—ápr. 6.

⁷⁷ 1700. ápr. 7.

⁷⁸ Napló 1700. II. rész szept. 3.

⁷⁹ U. o. szept. 3—okt. 4-ig.

⁸⁰ U. o. szept. 12. „...die Sache müsste bey der Hof Cammer ausgemachet werden.“

dezésére a maga kebeléből egy bizottságot küldjön ki, amelynek elnöke éppen Aichpüchl báró lett. A bizottság azonban csak a jövő esztendőben ült össze. Aichpüchl báró a város jóakarója volt, aki sokra becsülte Kray Jakabot is. Így kedvezőbb kilátások mellett indulhatott tehát útnak 1701. évi febr. 25-én, zimankós, téli időben, nagy hóban Kray J., akit a remélt végtárgyalásokra teljhatalommal ruháztak fel.⁸¹

Ha valaha, úgy most bírt Kray következményekben súlyos feladatának teljes tudatával. Jegyzetekkel, emlékiratokkal és mindennemű e tárgyra vonatkozó oklevelekkel felszerelve várta a bizottsági ülés egybehívását. De ekkor sem tétlenül várt, hanem megelőzőleg tisztelgett már Aichpüchl bárónál, a kiküldött bizottság elnökénél,⁸² majd gróf Erdődy Kristófnál, a magyar kamara elnökénél, illetve Péterffy titkárnál⁸³ és Löwenburg grófnál, az udvari kamara tanácsosánál és bizottsági tagnál.⁸⁴

Különösen használt az ügynek, hogy Kray Löwenburg gróftot kereste fel, aki Rueber örökösei révén teljesen téves információk hatása alatt állott. Kray J.-nak itt alkalma volt a leghatározottabban megcáfolni azt, hogy a várkastély tartozékaival együtt az udvari kamara javaslatára és hozzájárulásával került volna Rueberék kezére. Kimutatta ugyanis Kray, hogy a várkastély tartozékai hosszús tárgyalások eredménye gyanánt éppen az udvari kamara javaslatára a király egyenes jóváhagyása mellett a magyar kancellária által kiadott privilégium alapján jutottak a város jogos tulajdonába és Szepesmegye a megtörtént hivatalos beiktatást ki is hirdette.⁸⁵

Kray J. tisztelettel teljes hangon, de a leghatározottabban elosztatta Löwenburg gróf kételyeit, a gróf azonban a városra nézve ajánlatosnak tartotta, hogy az még az örökösöktől követelt 115.000 frt.-os ár mellett is magához váltsa a várkastélyt, mert ezzel egyszersmindenkorra megoldja a sok vizsály magvát tartalmazó kérdést.

⁸¹ Napló 1701. február 25—28-ig. A naplóban Kray 1701. febr. 25—ápr. 9-ig jegyezte fel a napi eseményeket.

⁸² Napló 1701. márc. 1. és 4.

⁸³ U. o. márc. 3.

⁸⁴ U. o. márc. 4.

⁸⁵ U. o. i. h.

A március hó 5-iki bizottsági ülésen Rueber örökösei eleinte még azt az elvi álláspontot képviselték,⁸⁶ hogy vagy helyeztessenek vissza — *restitutio in integrum* — a késmárki várkastély és tartozékaiba a várkastély összes attributumai-
val, vagy váltsa meg készpénzen a várkastélyt tartozékaival együtt a kamara vagy a város. Kray J., mint Késmárk városa teljhatalmú megbízottja, a tárgyaláson mindenekelőtt elvi óvást emelt a Rueber örökösök azon téves és esetleges jogi következményekkel járó, súlyos és sokat mondó kijelentése ellen, hogy a tartozékok, mint a várkastélytól erőszakosan elszakított pertinenciák (avellirte Appertinentien) fejében követeltek kárpótlást, illetőleg kívánták azok visszaadását. Késmárk teljhatalmú megbízottja kijelenti, hogy a tartozékokat a város „optimo iure“ bírja és nem járulhat hozzá ahoz, hogy a várkastély tartozékainak kérdése a tárgyalás kom-
plexumába egyáltalában belekevertessék.⁸⁷

A bizottság, attól félvén, hogy a további tárgyalás az elvi vita miatt megfeneklik, tényleg kikapcsolja a kérdést. Ezek után megkérdezték Kraytól, mutat-e a város hajlandóságot a várkastély megvásárlására és ha igen, melyek volnának a vétel feltételei? Kray J. erre kijelentette, hogy a város jól felfogott érdeke kívánja a várkastély megszerzését, de a megváltás csak azon feltételek mellett történhetik meg, ha a város e birtokvétele következtében újabb contributióval nem súlytatnék és a vételösszege a fiskus vállalná a szavatosságot.

A konkrét vételösszeg nagyságára megkérdezettvén, legfeljebb a 60.000 frt.-ot tartja csak némileg megajánlható árnak. Hivatkozott arra, hogy a Thököly-család is azon az áron jutott a várkastélyhoz tartozékaival együtt, most pedig a háborús viszonyok miatt, mikor nem egy zsellérház üresen maradt, jóval kevesebb értéke van a várkastélynak. Az összeg első részletét 20.000 frt.-ot, lefizetné a város előre, a hátralékot megállapított időközökben.⁸⁸

A bizottság ezután a Rueber örökösökkel Wallenstein

⁸⁶ U. o. A bizottsági ülés lefolyását részletesen írja le a napló.

⁸⁷ U. o. i. h.

⁸⁸ U. o. i. h.

Arzén Ferenc báró, Windischgrätz Teofil gróf és Abensperg-Traun Ottó Ferdinánd gróffal, illetve azok jogi képviselőjével Skaricza Gáborral folytatta egyedül a tárgyalást. Majd újra behívatta a bizottság Krayt és közölte vele, hogy az örökösök 90.000 frt.-ból nem engednek, mire az kijelentette, hogy az esetben nem lesz semmi a vételből. Hogy a további tárgyalásnak komoly alapot adjon, felajánlott Kray J. 70.000 frt.-ot vételárnak. Ezen ajánlatra újabb rábeszélések történtek a bizottság tagjai részéről. Kray figyelmét felhívta a bizottság arra, hogy fontolja meg jól ajánlatát, mert ha a város elszalasztja ezt a mostani jó alkalmat, soha többé nem jut a várkastély birtokába s a város önmagát vádolhatja utóbb, ha nem használta ki a helyzet adta előnyöket.⁸⁹

Aichpüchl báró a várkastélyhoz a jelenleg is tartozó pertinenciák értékelésével kapcsolatosan igyekezett a feleket egymáshoz közelebb hozni. Kray J. hosszabb és kemény szóharc után 70, végül 75.000 frt.-ot ígért, amely összegből 20.000 frt. előre, a többi részletekben utólagosan volna fizetendő.

Az örökösök végre 80.000 frt.-tal elégedtek meg, amennyiben a város 20.000 frt.-ot előre, a hat év alatt törlesztendő hátralékért pedig 5%-os kamatot fizetne.⁹⁰

Kray J. a Rueber-örökösök utolsó ajánlatára kijelentette, hogy ily magas összeg felajánlására nincs felhatalmazása, mire a bizottság arra kérte fel, hogy lépjen érintkezésbe városi hatóságával és közölje majd a bizottsággal, ha megkapta a választ a város szándékáról.⁹¹ Kray J. már most dülőre akarta vinni a kérdést; másnap (márc. 6.) felkereste Skaricza Gábort és felette panaszkodott előtte a súlyos feltételek miatt, hogy ily módon megtudja tőle, vajjon nem lehetne mégis valamivel olcsóbban a várkastélyhoz jutni. Skaricza kilátásba helyezte, hogy amennyiben a város a 80.000 frt.-os vételárát

---

⁸⁹ Ich sollte doch considerieren, dass wenn die Stadt einmahl diese Gelegenheit aus den Händen lasset, Sie in perpetuum darzu nicht wird gelangen können undt also niemandten als sich selbstem culpieren. (U. o. i. h.)

⁹⁰ U. o. i. h.

⁹¹ U. o. i. h.

elfogadná, az esetben szó lehetne még némi könnyítésekről pl. a hátralék után fizetendő kamatok 2 vagy 3%-kal való leszállításáról.⁹²

Kray J. annyira körültekintő, hogy már pénzkölcsön után is nézett, nehogy a város hozzájárulása esetén az azonnal fizetendő előleg előteremtése okozzon újabb nehézséget. Elment tehát márc. 6-án Mattyasovszky László magyar kancellárhoz és nyitrai püspökhöz és megkérte, hogy nem adna-e a városnak Mátyásfalvára, Hunfalvára és Folyvára 15.000 frt.-os zálogkölcsönt. A kancellár jószággondnokának jelentésétől tette függővé válaszát.⁹³ Míg a kancellár végleges válaszára várt, ugyancsak napokon át körülnézett Kray J. Bécsben, hogy kitől és milyen feltételek mellett szerezhetne városa részére jutányos kölcsönt.⁹⁴ A kölcsön miatt érintkezést keresett a jezsuitákkal és piaristákkal is.⁹⁵ Utóbb Kray J. ajánlatára maga a város lépett Mattyasovszky László magyar kancellár és nyitrai püspökkel pénzügyi tárgyalásokba, amelyek eredménnyel is jártak.⁹⁶

Időközben megkapta Kray J. márc. 25-án a város választát, amely a 80.000 forint vételárért engedélyezte ugyan, de meghagyta megbizottjának, eszközölje ki, hogy szavatos-ságot a városért a kamara vállalja. Ezenkívül óhajtja még a város, hogy az előleg 5000 forinttal leszállíttassék s a Rueber örökösök a várkastélyt a szorosán vett hozzátartozandóságokkal a városnak azonnal átadják és az egész ügyletről királyi hozzájárulással a magyar kancellár útján decretum adassék

⁹² U. o. márc. 6.

⁹³ U. o. i. h. Utóbb április 8-án megtudta Kray J., hogy a provisor nem a legjobb jelentést adta az elzálogosítandó falvak állapotáról, úgy, hogy a kancellár kétségbe vonta, hogy a jövedelem kitenné a kölcsön (24.000 frt.) kamatát. Ezzel szemben Kray J. hivatalos kimutatással igazolta, hogy 1700 f.t. jövedelem volt a falvakból. Április hó 9-én hosszas rábeszélés után a kancellár hajlandó volt szükség esetén a városnak tőkekölcsönt adni, amennyi 6%-os kamatláb mellett a jövedelemnek kamatra fordítása ellenében megállapítható lesz.

⁹⁴ U. o. ápr. 8. és 9.

⁹⁵ U. o. márc. 10 és 15.

⁹⁶ Késmárk litkos levéltárának fasc. XI. 292., 296., 298., 306. és XXXI. num. 32. alatt vannak e pénzügyi tárgyalások iratai.

ki.⁹⁷ A város ajánlatát és feltételeit közölte Kray J. Aichpüchl báróval, aki az örökösök tudomására hozta azokat. Miután azok az ajánlatot tárgyalásra alkalmasnak nem találták, a sokáig vajdó ügy végleges rendezésére legközelebb bizottsági ülést óhajtott összehívni.⁹⁸

Most újra Krayra hárult a feladat, hogy rábeszélésével leszerelje az örökösök ellenállását és a bizottság tagjait a város álláspontjának helyességéről és méltányosságáról meggyőzze. Naplója tanúsága szerint Kray J. nem mulasztott el semmit és nap-nap után kilincselte gróf Sallaburg, báró Aichpüchl, gróf Löwenburgnál, személyesen keresi fel Windischgrätz Teofil és Abensperg-Traun grófokat és Skaricza Gábort és megnyerő modorával, egyéniségének szeretetreméltóságával annyira előre tudta vinni az ügyet, hogy az egyezség végre is 1701. év április 27-én létrejött.⁹⁹

Az egyezség szerint Rueber Ferdinánd gróf 1688-ban 113.604 rhenes forintért és $16\frac{2}{3}$ krajcárért vette a várkastélyt tartozékaival együtt, de miután utóbb a tartozékok egyrészét a kamara Késmárknak engedte át, a várúr, illetve örökösei¹⁰⁰ visszaadják a várkastélyt a még megmaradt hozzátartozóságokkal 100.000 frt.-ért. Ez összegből 20.000 frt.-ot vállalt a kamara, melyet esetleg Buda mellett elterülő birtokokkal egyenlít ki és 80.000 frt.-ot törleszt belőle Késmárk olyformán, hogy 20.000 forintot azonnal lefizet, 10.000 frt.-ot ez év Keresztelő szent János napjáig és a hátralévő 50.000 forintot öt évi részletben minden év szent György napjáig.¹⁰¹ A várkastély azért

⁹⁷ Kray J.-nak a pénzszerzésre vonatkozó, a városhoz intézett levelei u. o. fasc. IX. ad. num. 299.

⁹⁸ U. o. ápr. 5.

⁹⁹ Lásd az eredeti szerződést Wallenstein Arzén Ferenc báró, Windischgrätz Teofil Kristóf gróf, Abensperg-Traun Ottó Ferdinánd és Kray Jakab aláírásával és pecsétjével ellátva. Késmárk sz. kir. város levélt. fasc. XI. num. 287. Ugyanott található még egy egykorú aláírás nélküli másolat és a szerződés egy tervezetét lásd u. o. fasc. XI. num. 286.

¹⁰⁰ Rueber Ferdinánd grófban kihalt a család férfiága; leányainak férjei Wallenstein, Windischgrätz és Abensperg-Traun grófok.

¹⁰¹ 1702-ben 15.000, 1703-ban 10.000, 1704. és 1705-ben 7500—7500 és 1706-ban 10.000 forint. Az adós maradt összeg után mindig 5%-os kamat is fizetendő. Utóbb 1710-ben új tervezetet készítettek a hátralék kiegyenlítéséről. (Késmárk sz. kir. város levéltárában fasc. XII. num. 338.)

jutott, az egyezség szavai szerint, a Rueber-család összes örökös jogaival Késmárk városának, mert az tulajdonképen városi tulajdon, hiszen városi területen, a város falain belül épült.¹⁰² A várkastély vételösszegének kiegyenlítéseért a kir. fiskus és udv. kamara kölcsönösen vállalták a szavatosságot. A Rueber-család örökösei a város tartozásának teljes törlesztéséig jelképileg megtartották zálogul a várkápolnát, a magtárt és az új istállót.¹⁰³ Kray határozott kívánságára bevették a szerződő felek az egyezségbe azt is, hogy az egész jogügylet privilégiális oklevél alakjában foglaltassék írásba. A privilégiális oklevelet a király jóváhagyásával ellátva a magyar kir. kancellária adja ki a városnak.¹⁰⁴

Kray J. ezzel elvégezte a nehéz feladatok egyik legnehezebbikét. Egy évszázados küzdelemnek végett vetett és visszaadta egy sokat zaklatott város polgárságának nyugalmát és békéjét. Nem riadt vissza a nehézségektől, fáradsalmakat nem ismert és mikor életbevágó közügyek előbbre viteléről volt szó, éjjel vagy nappal az év bármely szakában is útra kelt. A kötelességteljesítés és önzetlenség igazi mintaképe. Évente többször, sokszor télvíz idején, kezdetleges közlekedési eszközökkel és viszonyok között Bécsbe sietett és onnét ismételten kénytelen volt Pozsonyba is eljárni, hogy családjának elhanyagolása árán is, tántoríthatatlan hűséggel és odaadó lelkesedéssel szolgálja szeretett városát. Sohasem restelt fáradságot és ha a sikernek csak egy szikráját látta is, akkor már finom tapintattal kereste a módozatokat, hogy az udvar és kormányzószékek legbefolyásosabb tagjait megnyerje terveinek.

Kray Jakab *diplomáciai készsége*, melyet utóbb II. Rákóczi Ferenc érdekében oly hasznosan kifejtett, *bécsi kiküldetéseiben formálódott ki*. A késmárki várkastély és tartozékainak visszaszerzése volt tehát Kray diplomáciai képességei-

¹⁰² Intra cuius videlicet in moenia et in Fundo ubi complures olim Domus Civiles, prouti ex parte Civitates adstrueretur, extiterunt, exstructa haberetur. (Lásd egyezség 2. pontját i. h.)

¹⁰³ ... reservant praelibate Haeredes Rueberiani Capellam impredicta Arce Kesmark situatam, cum granario et novo Stabulo, extra Arcem penes antiqua Stabula exstructo. (Egyezség 6. pont. u. o. i. h.)

¹⁰⁴ Egyezség 2. pontja.

nek megindítója, sőt mondhatnám egyenesen *nevelő iskolája*. Kray J. bécsi udvari körökben forgolódván, megtanulta a diplomácia minden fogását és ravaszságát. Óvatossága, titoktartása, körültekintése, de egyúttal életrevalósága és jó megfigyelőképessége biztosították közvetítésének sikereit. Igazi rátermett diplomata vált Kray Jakabból és udvarias előzenységével és szeretetreméltóságával arányban állottak elért eredményei is. Noha jelleme szilárd, megalkuszik, ha kell, a körülményekkel és conciliáns magatartása végeredményeként megérte városának felszabadítását is, amit egyúttal pénzügyi tekintetben is előkészített.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Fasc. XXXI. num. 32.

3. Kray Jakab a közszolgálat terén.

Kray J. eljár Késmárk harmincadmentessége és Lőcse, Bártfa árúmegállító jogának biztosítása tárgyában. — Késmárk elszámolásait felszabadításáért rendbehozta 1696-ban a kir. kamarában. — A hegyaljai szőlők adómentességét kieszközli. — Késmárk város jogigényeit a rokuszi nemesi kúriával szemben tisztázza. — Kray J. nyolc felvidéki város képviselőjében megjelent Bécsben 1703-ban. Tárgyalásai Eszterházy P. nádorral, Kollonics Lipót bíborossal és egyéb miniszterekkel. — A városok gravamenjei. — A városok sérelmeinek részben való orvoslása. — Késmárk privilégiális oklevele a várkastély és tartozékai örökös jogon való megszerzéséről 1703. ápr. 29-én. — Birtokbaiktatás és kihirdetés. — Késmárk halála Kray Jakabbal szemben. — Kray J. Késmárk sz. kir. város főbírája 1704—1708-ig.

Kray J. ismételt bécsi tartózkodása alatt idejének javát a késmárki vár birtokjogi viszonyainak rendezése foglalta le,¹ de azonfelül talált nagy elfoglaltsága közben arra is időt, hogy a város harmincadmentességét újból biztosítsa. Nincs terünk, hogy Kray ebbeli tevékenységét is bemutassuk, pedig Naplói bőséges anyagot nyújtanak erre is. Hasonlóképen

¹ A várkastély tartozékai voltak:

	paraszt- telek	zsellér telek	szabad telek	kocsmá, vám,	sörfőző,	malom,	kalló malom	fűrész malom	major telep
Lucsivna	16	11	—	1	—	1	1	—	—
Mátyásfalva	11	17	5	—	—	—	1	1	1
Hanusfalva	9	17	3	1 soltész	1	—	1	—	1
Giebel	—	13½	—	—	—	—	—	—	—
Folyvár	10	—	—	1 soltész	1	—	—	—	—
Hunfalva	9	11	—	—	—	—	1	2 puszta	—
Viborna birtokrész	9	10	—	—	—	—	malom- rész	—	—
Alsóerdőfalva	9	9	—	—	—	—	malom- rész	—	—
Száztelek	14	26	—	—	—	—	1	—	—
Krompach	3	1	—	1	1	—	—	—	—
Nagylomonic	1	—	—	—	—	—	malom- rész	—	—
Friedmann	—	—	4	—	—	—	—	—	—
Trips	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Maldur	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	100½	119½	11	2	3	1	8	3	2

ismételten eljárta Bécs illetékes helyein és neves államférfiaknál Késmárk, Lócse, Bártfa árúmegállító jogának biztosítása érdekében, mivel Kassa újra magához ragadta ezt és ezáltal anyagilag tetemesen megkárosította a többi felvidéki várost is. Kray e feladatnak ismételten eleget tett és közmegelegedésre rendezte az árúmegállító jog kérdését, ami Kassa megrendszabályozását vonta maga után.²

Késmárk város számadásait, melyekben a város 1651-iki felszabadításáért fizetett összegekről elszámol,³ szintén ő hozta rendbe 1696-ban az udvari kamarával.⁴ Kray J. érdeme, hogy a sz. kir. városokat felmentette ama kötelezettség alól, hogy a hegyaljai szőlőik után a megyének adót fizeszenek.⁵ Hasonlóképpen kivívta részükre a dietataksa elengedését⁶ és hogy a megye ne zaklassa a sz. kir. város polgárait semmiféle adókivetésekkel.⁷ Visszaszerezte ezenkívül a város jogait a rókusi nemesi kúriával és Forberg 6 zsellérházával szemben.⁸ Ez is kemény feladat volt és a magyar kir. kancelláriának külön emlékiratban kellett a városnak ebbeli jogait részletesen megvilágítania, hiszen a Gillányiak, Máriássyak, Horváth Stansithok álltak vele szemben.⁹ Az előfogatok használatának visszaélései és a hihetetlenül magas fuvardíjak miatt ismételten eljárta az udvari kamaránál és kancelláriánál.¹⁰ Vám- és malomügyekben is sikerrel interveniált.¹¹

Szívesen sietett segítségére Kray más városoknak is, nevezetesen Lőcsének, mivel a szucsavaiak a Vágnál jogtalanul szedtek vámot; vagy Bártfának, szülővárosának, amelynek az árúlerakatasi jog miatt súlyosabb természetű

² Landok szolgálmány (Ifj. Kray J. kézírata 76. és közölte Generich I. 548. l.). Lásd Még Századok 1916. évf. 624—626. ll. és Késmárk sz. kir. város levélt. fasc. XII. num. 324

³ Lásd még „A Thököly-család késmárki magánföldesurasága” c. tanulmányomat. (Berzeviczy A. Emlékkönyv. 1925. 189. l.)

⁴ Ifj. Kray J. kézírata 71. l.

⁵ U. o. 64. és 67. ll.

⁶ U. o. 67. l.

⁷ Késmárk titkos levélt. fasc. XXXIII. 67. és 68. ll.

⁸ Ifj. Kray J. kézírata 65—66. ll. és Késmárk titkos levélt. fasc. XVII. 462., 476., továbbá fasc. XVIII. 531., 510. és 512., fasc. XI. 275., 279.

⁹ Ifj. Kray J. kézírata 66. l.

¹⁰ Napló 1700. és Késmárk titkos levélt. fasc. XXXIII. num. 71.

¹¹ Ifj. Kray J. kézírata 67. l.

összetűzése volt Kassával. Kray Jakab és Bártfa város főjegyzője, Grünwald 1692. szeptember 2-án indultak útnak Bécsbe, ahol okt. 5-áig jártak el az udvari kamaránál és kancelláriánál, míg teljes sikert arattak. Megemlítésre méltónak tartom, hogy Kray J. Naplójának ezen részét *magyarul* írta.¹²

Kray J. neve már magában félsikert jelentett és azért törekedtek Késmárkon kívül nevezetesebb felvidéki városok is arra, hogy ő képviselje ügyüket Bécsben.

Egészen nyugodtan állíthatjuk, hogy e férfi élettörténete a legszorosabb kapcsolatban van a Felvidék számos városa kulturtörténetének egyes fejezeteivel és Késmárk városának akkori *viharos* története tulajdonképpen Kray Jakab élettörténete.

Alighogy megkötötte az egyezséget a város és Rueber örökösök között, 1702-ben már újra Bécsbe kellett mennie, mivel a bécsi kamara külön decretumban királyi censust követelt Késmárk városától, jöllehet a város még 1655-ben lefizette III. Ferdinándnak az 50.000, illetve 70.000 forintnyi összeget felszabadítási díja fejében,¹³ amely lefizetésekről a végleges computust épen Kray J. intézte el a kamarával hat évvel ezelőtt.¹⁴ Mostani bécsi, valamint a következő esztendőben (1703. febr. 24-én indult el) tett útjáról nem maradt reánk, vagy legalább eddig nem kerültek még napfényre Kray Naplójegyzetei. Feltehető, sőt valószínű, hogy Kray J. minden útjáról, — főleg lelkiismeretes utánajárásának és fáradozásának igazolására, — így az 1702. és 1703-iki útjáról is készített naplót.

Kray J. sikeres bécsi működése folytán a közbizalom egyre szélesebb körökben irányult feléje. A közmegebecsülés tényét látjuk abban, hogy 1703-ban nyolc tekintélyes város, névszerint *Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Kisszeben, Késmárk, Debrecen és Nagybánya* öt bízza meg azzal a nehéz feladattal, hogy Kassa város aljegyzőjével, Spantázy Imrével együtt küldöttség útján a király elé terjesszék e városok utóbbi idő-

¹² Napló 1692. szept. 2—okt. 3.

¹³ Késmárk titkos levéltár fasc. VIII. num. 121.

¹⁴ Ifj. Kray J. kézirata 71. l.

ben elszenvedett sérelmeit. A nevezetesebb sérelmeket 14 pontban foglalták össze.¹⁵

Kray J. ez alkalommal is becsületesen megfelelt a reája bízott súlyos feladatnak. Kereste az érintkezést Eszterházy Pál nádorral, Kollonics Lipót bíborossal és egyéb miniszterekkel és a kormányzók fejeivel. A nádor ismételten tartott vele ez ügyben értekezletet és ennek eredménye az volt, hogy az ország sérelmeit kérvénybe foglalták és a nádor útján a királyhoz juttatták. A gravameneket tartalmazó kérvény benyújtása után, azoknak részben való orvoslása végett nagy tanácskozások folytak a nádornál, amely tanácskozásokba bevonták Kray Jakabot is, kinek sugalmazására egyes városok nevezetesebb könnyítésekhez is jutottak. E tanácskozások folyamán volt továbbá, hogy 1705. május 14-én Luxemburgból királyi rendelet érkezett a felsőmagyarországi királyi kommisszáriátushoz, hogy a sz. kir. városokat Kassa és Eperjes példájára kíméletesebben kezeljék.¹⁶

Kassát Kray J. és Spantázy Imre külön is tájékoztatták az elért eredményekről. Kiemelendőnek tartották, hogy a portaadót felszólalásukra 4 millióról 2½ millió forintra szálítottta le Ő Felsége. A megyék nem kérték a portaadók helyesbítését, azonban a városok ez irányú kérelmének a nádor is eleget tett. Kassa és Lőcse 5—5, Eperjes 2½, Késmárk 2, Nagybánya és Debrecen 1—1 portaadómentességet kapott. A katonaság visszaéléseit az általuk felállított korcsmákban és mészárszékekben a haditanács rendeletekkel fogja szabályozni. A hajdúk garázdálkodásainak megakadályozására a követek a panaszoknak megfelelően külön utasításokat kaptak.¹⁷

Kray J. ez alkalommal Késmárk helyi jellegű sérelmét is orvosolta. Bemutatta ugyanis a kamara előtt a városnak a Thököly földesúri hatósága alól történt felszabadításáért fizetett összegek eredeti nyugtáit és hogy a várost a további zaklatásoktól már eleve megkímélje, generális nyomtatványt kért és kapott 70.000 forintról.

Azonfelül kieszközölte még Kray, hogy az 1701. április

¹⁵ Lásd a sérelmeket részletesen ifj. Kray J. kéziratában 79—81. ll.

¹⁶ U. o.

¹⁷ U. o. 83—84. ll.

27-én kötött egyezés értelmében végre kiállították az egyezésben előírt feltételeknek megfelelően azt a privilégiális oklevelet, amely a várkastély és tartozékait véglegesen örökös jogon Késmárk sz. kir. városnak juttatta. I. Lipót 1705. év április 29-én e privilégiális oklevélben a szerződés jóváhagyása mellett újból megerősítette a város összes eddigi jogait.¹⁸

Kray J. magával vihette a privilégiális oklevelet, amelyet a késmárkiak nagy örömmel fogadtak, mert csak most látták összes jogukat forma szerint is biztosítva. Ennek alapján megtörtént a birtokbaiktatás¹⁹ és kihirdetés és Késmárk sz. kir. város, Kray Jakab önzetlen és kitartó munkássága révén, a várnak és váruradalomnak formailag is teljesen tulajdonjogába lépett.²⁰

A város polgársága kivétel nélkül hálás tisztelettel tekintett Kray Jakabra, aki akkor a város legnépszerűbb és leginkább megbecsült fia volt. A polgárság fáradhatatlan működéséért és szerzett nagy érdemeinek némi elismerésül 700 forint tiszteletdíjat szavazott meg neki, miután már 1695. április 2-án elért sikereiért a szepesi káptalan előtt

¹⁸ Az eredeti díszesen kiállított privilégiális oklevél meg van Késmárk titkos levélt. fasc. XII. num. 333.

¹⁹ U. o. fasc. XII. num. 334. A beiktatás ellen óvást emelt Berzeviczy István ½ telek és 4 hold miatt, továbbá Berzeviczy Pál, ki zálogjogon tartott igényt egyes javakra. (Ifj. Kray J. kézírata 84. l. és Genersich I. 596. l.) Lásd még Késmárk titkos levéltárában fasc. XXVII. 21—29. és 22—30.

²⁰ Ténylegesen a tulajdonjog csak 1717-ben szereztetett meg, mivel a város a szerződés szerint nem 1706-ban, hanem csak akkor fizette le az örökösöknek az utolsó részletet. A sok nyomorúság, háború stb. képtelenné tette a várost arra, hogy határidőre törlessze tartozásait. Ismétlen moratóriumot kért és az örökösök a városi titkos levéltárban megőrzött levelek (fasc. XII.) szerint mindig megadták azt. A várkápolna, magtár és istálló így csak 1717-ben, illetve 1720. nov. hó 18-án került vissza a város kezére, miután a késedelmi kamatok fejében fizetett 16 átalag tokaji aszúbort a város csak akkor szállította le Bécsbe az örökösöknek. (Késmárk titkos levélt. fasc. XII. 348. sz.) Rueber örökösei elismerik a 80.000 frt. átvételét. (A késedelmi kamatok követelését lásd fasc. XII. num. 352. és 354. és a 16 átalag tokaji aszúbor nyugtázását lásd fasc. XII. ad. num. 354.)

örökbevallás útján átruházták rá a Rokusz helységben bírt nemesi udvarházat fél sessióval együtt.²¹

Tekintettel azonban a város nagy fizetési kötelezettségeire, nem pénzben, hanem birtokban rótta le vele szemben nagy háláját. Dunajec-Krompachon átengedték neki a várkastélyhoz, most már városhoz tartozó birtokrészt, de mivel ennek becsértéke 1200 forint volt, Kray Jakab 500 forint ráfizetéssel jutott örökbevallás mellett a krompachi birtokrészhez.²²

Zálogba kapta még a krompachi korcsmáztatási és vám-szedési jogokat.²³

A hála és közbizalom emelte Kray Jakabot 1704-ben Késmárk sz. kir. város főbírói székébe is, amelyet azután megszakítás nélkül 1708-ig, igen válságos időkben, a kurucfelkelések idejében, hűségesen viselt.

---

²¹ Kray család levéltára I. cs. 50. sz.

²² Genersich i. m. II. 5. l. és Késmárk titkos levélt. fasc. Krompach.

²³ Kray-család levéltára II. cs. 118. sz.

4. Kray Jakab II. Rákóczi Ferencz szolgálatában.

Kray J. késmárki főbírói működésének nehézségei. Kuruc mozgalmak hullámai 1705. szept. hóban Késmárkra érnek. — A város kapitulációja. — Kray J. hűségesküt tesz II. Rákóczi F.-nek. — Kray J. vagyoni helyzete. — Kray J. érdeme, hogy a kuruc mozgalmak alatt a város a késmárki várkastély és tartozékainak zavartalan ura. — Kray J. 1705. márc. 20-án protekcionális oklevelet szerez Késmárk részére. — Kray J. Danzigban képviseli II. Rákóczi F. érdekeit. — Kray J. a szécsényi országgyűlésen és az országgyűlés vallásügyi következményei. — A szept. ev. papság hűségesküt tesz II. Rákóczi F.-nek. — Kray J.-nak marquis de Bonaccal való pénzügyi tárgyalásai Danzigban, majd Sieniawskiné Lubomirszka Ilona hercegnővel Skoljében. — A francia pénzsegélyek és váltótelepítések. — Pénzkölcsönök előteremtése és váltók forgatása. — A váltóügy szabályozása Vetési Kökényesdi francia követ közreműködésével a francia udvarnál. — Kray J. II. Rákóczi F. bizalmi embere. — Kray J. a lengyel postaközlekedés szervezője, a hadi és egyéb iparcikkek beszerzője és szállítója. — Kray J. értékesíti II. Rákóczi F. hegyaljai borait, nevezetesen aszúborait. — Kray J. a jaroslói jószág kommisszáriusa. — Missuna Mihály jaroslói jószágkormányzó rablógazdálkodása. — Kray J. a fejedelemasszony bizalmasa.

Kray J. főbírói székében elsősorban arra törekedett, hogy a város a késmárki várkastély és tartozékainak megváltásáért vállalt adósságát mielőbb törlessze. A kedvezőtlen gazdasági viszonyok azonban nagy gátat emeltek e terv megvalósítása elé és bármennyire igyekezett Kray J. pénzügyi szaktudásával és egyéni rátermettségével e kérdésnek végére járni, politikai viszonyokban rejlő nehézségek miatt minden fáradozása mellett sem tudott eredményt elérni. A zürzavaros lengyel állapotok miatt és a szász, lengyel, svéd csapatok harcai miatt megcsappant a kereskedelem és ennek következménye volt, hogy a felsőmagyarországi városok közül elsősorban Késmárk kereskedelme zsugorodott össze, úgyhogy a polgárság kereset

híján nagyobbfokú elszegényedés előtt állt.¹ Majd beköszön-
töttek a kurucmozgalmak, amelyek nyomán újabb nyomor
támadt és a háborús időszak 1705—1710-ig teljesen kimerít-
tette a városokat. Fellépett utóbb a pestisjárvány is, amely
megtizedelte a város lakosságát úgy, hogy a városi polgár-
ság teljesen elvesztette önbizalmát és életerejét.

Ennyi vis-maiorral szemben még Kray J.-nak általáno-
san elismert pénzügyi tehetsége sem segíthetett. A város a
részletek törlesztésére újabb és újabb haladékot kért és ka-
pott. Jóllehet a város anyagi kötelezettségeit nem teljesít-
hette, Kray J. megóvta a várost a tartozékok könnyelmű
elkötyavetyélésétől. Vértanúi haláláig a várbirtok együtt-
maradt és csak 1712-től fogva kezdte a város az egyes birtok-
részeket eladogatni,² úgyhogy egy század leforgása alatt alig
maradt hírmondója a jól instruált késmárki váruradalomnak.

Kray J. szép terve, hogy a késmárki váruradalom, a
vételár törlesztése után, Késmárk városa polgárságának va-
gyonát megalapozza, önhibáján kívül nagy gazdasági és
politikai válságok folytán megghiusult. Hosszas és részben
életét is felörlő fáradozásai szeretett városára nézve semmi
reális eredménnyel nem jártak s Kray munkás életének tragi-
kuma épen küzdelmeinek meddőségében rejlik.

A város polgárságának nagy nyomorúságát fokozta még
az a körülmény is, hogy a kuruc mozgalmak hullámai 1705.
év szeptember elején már elérték Késmárkra is,³ sőt október
hó 2-án már kapitulált a város Monoky Ferenc kuruckapi-
tánynak. A megadás feltételei⁴ között volt, hogy a városi

¹ 1705. febr. 24-én I. Lipóthoz intézett kérvényben, melyet éppen
Kray J. terjesztett az említett 8 város nevében a nádor útján a király
elé, külön kiemeli, hogy a svéd katonák felvonulása miatt teljesen lehe-
tetlenné vált a Lengyelországgal való kereskedelem. (Ifj. Kray J. kéz-
irata 79. l.)

² Késmárk titkos levélt. fasc. XI. ad num. 291. és lásd még Gener-
sich i. m., ahol e jegyzék alapján egyenként sorolja fel 1712—1736-ig
a birtokrészek elzálogosítását, illetve eladását.

³ Lásd az előzményeket: Kurucz mozgalmak Késmárkon, különös
tekintettel az 1709-iki ostromra c. tanulmányomban. (Közl. Szepesvár-
megye multjából. Lőcse. 1910. II. évf. 1—19. II.)

⁴ A feltételeket tartalmazó okleveleket lásd Késmárk titkos levélt.
fasc. XXXIII. num. 72. Részletesen ismertettem i. tanulmányom 5. lapján.

tanács a város nevében és az összes lakók jelenlétében köteles volt hűséget esküdni a fejedelemnek és a hazának.

E hűségeskü megtörtént és ezzel Kray Jakab, Késmárk város akkori főjegyzője is, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának jegyzette el magát. Kray hűségeskűjének letételétől vértanúi haláláig következetes hűséggel és odaadással szolgálta fejedelmét, akivel állítólag⁵ már annak lengyelországi bujdosása idején ismerkedett volna meg, amikor Kray J. börtületeinek lebonyolítása miatt ismételten megfordult Lengyelországban. El kell ismernünk, hogy Kray Jakabnak II. Rákóczi Ferenchez való csatlakozása reá nézve anyagi előnnyel is járt, mert Kraynak Hegyalján szőlőgazdasága volt⁶ és e vidéket leginkább a kurucok bírták. Kray vagyoni tekintetben különben független volt, mivel hegyaljai szőlőin és a már említett rokuszi nemesi udvartelken, dunajec- és krompachi jobbágytelkeken, korcsmáztatási és vámszedési jogon kívül zálog címen bírt Berzeviczy Jánostól Dunajec-Krompachon és Felsőlápason jobbágy- és zsellértelkeket, sőt utóbbi helyen malmot is.⁷ Megszerezte továbbá Rokuszon még a Marschalkó⁸ és Horváth-féle⁹ kúriákat tartozékaikkal együtt.

⁵ Ifj. Dr. Kray István, *A Kray-család története és leszármazása* c. értekezésében kockáztatta ezt a nézetet konkrét adat igazolása nélkül. (Közl. Szepesvármegye multjából c. folyóirat V. évf. 236. l. Lőcse, 1913.)

⁶ Tállyán az övé volt a Bártfa városától 10.720 forintért megvett Péterdeák nevű szőlője, mely néhai Szabó Hermán és Szentiványi László szőlője között terült el. (Caps. 83. fasc. 2. Nr. 3. és lásd még Albi Libri 274—275. II. a *Magyar Nemzeti Múzeumban* letéteményezett *Rákóczi-Aspremont levéltárban*). Zálogban bírta Tállyán 4000 forintért II. Rákóczi Ferenchez *Palotamegy* nevű szőlőjét 1698-tól, melyet a fejedelem 1704-ben visszaváltott. (U. o. Caps. 83. fas. 2. Nr. 3. és Albi Libri 276. l.) Tokaj területén szerezte meg Palocsai-Horváth Istvánné szül. Károlyi Judithtól örökbevallás mellett 1400 forintért az azelőtt Péchy János által bírt szabadházat a korcsmáztatási joggal, valamint *Tapasztó* és *Remete* nevű szőlőket. Ugyancsak itt vásárolta meg Veres Istvánnétól *Máriás* és *Kádas* nevű szőlőket 3000 forintért szintén örökbevallás útján és azonfelül övé volt még a *Hugo* nevű szőlő Tokajban. (Kray-család levéltára I. cs. 89. sz.) Lásd még Tállyán a *Bányász* nevű szőlő elzalogosítását Bártfa városa részére 800 forintért 1699. dec. 2-án. (Rákóczi-Aspremont levéltára Caps. 71. fasc. 2. Nr. 14. és Albi Libri 373. l.)

⁷ Kray-család levélt. II. cs. 118. sz.

⁸ Rokuszon még korcsmája és fűrészmalma is volt. (U. o. III. cs. 45. sz.)

⁹ U. o. III. cs. 37. sz.

Azonfelül voltak Bártfán is fekvőségei és Késmárkon nevével közös tulajdon gyanánt két háza, több majorja s szántóföldeken és réteken 65 holdja.¹⁰

Kray J. tehát semmiképen sem anyagi érdekből, hanem igazi meggyőződésből csatlakozott II. Rákóczi Ferenchez és csakhamar a fejedelemnek egyik leghűségesebb embere lett. Kray J. a város hűségesküje letétele után féltette a késmárki várkastélyt tartozékaival együtt, hiszen ő tudta legjobban, mennyi fáradságába került azoknak örökjogon való megszerzése.

A kapitulációs feltételek biztosították ugyan a város jogait és kiváltságait, azonban a várkastély és tartozékairól speciális intézkedést nem tartalmaztak. Kray J. felkereste emiatt még 1705. őszén Tokajban II. Rákóczi Ferencet és kieszközölte tőle, hogy a fejedelem külön biztosította a késmárkiaknak a nagynehezen megszerzett várkastélyt uradalmával együtt.¹¹ Kray J. körültekintésének tudható be, hogy a kuruc mozgalmak idején a város zavartalan ura maradt a várkastély és tartozékainak.

Kray J. 1704-től, mint Késmárk főbírája, egyre közelebbi érintkezésbe került a kuruc felkelőkkel és mindenekelőtt II. Rákóczi Ferencel, akinél Kray J., a város 1704. évi febr. 25-án kelt levele szerint, városi ügyekben újból megjelent.¹²

Még élénkebb lett az érintkezés Kray J. és II. Rákóczi Ferenc között az 1705. évtől kezdve. Ekkor Kray kérésére Késmárk városa II. Rákóczi Ferentől 1705 március 20-án protekcionális oklevelet kapott. „Mivel Hadaink közül sokan akármely Passzussal, sőt némellyek a nélkülis be menvén az említett Városban, étel, ital s egyéb féle gazdálkodást rendetlenül kívánának, sőt egyeb irányt is huzni vonni, a lakosokat nyomorgatni és egyeb minden féle alkalmatlanságokat elkövetni szabadosan merészlyetek s mostanis merészelnék.

¹⁰ U. o. és lásd ifj. Kray István i. cikkét i. h.

¹¹ Ifj. Kray J. kézírata 85. l.

¹² „Ez Levélünk praesentalo ordinarius Biránk nemzetes Kray Jakab uram, bizonyos dolgaink s Instanciáink véget, kglmes Urunkhoz eő Nagyságához expedialtatvan, az Urat alázattosan kérjük méltóztassék az eő kegyelme szavának hitteltt adni s Instanciainkat hatthattó patrociniumjával secundálni.“ Kray családi levéltár. II. Cs. 30. sz.

Minthogy pedig Hűségünk alatt levő helyeknek s azoknak lakosainak nem megkárosításokra, Sőt inkább azoknak megmaradásokra, s nagy és elviselhetetlen iga alól való fel szabadulásokra ragadtunk Fegyvert mindennemű gazdálkodástól eltiltjuk, mert büntetések céljából az táborunkba hozandó.¹³

Kray J. ekkor már teljesen bírta II. Rákóczi F. és Bercsényi Miklós gróf bizalmát. Mindegyre jobban megismervén Kray J. egyéniségének kiválóságait és rátermettségét, őt minden téren, de kivált külföldi bizalmas jellegű missziók elvégzésére felette alkalmasnak és megbízhatónak találták. Alighogy kieszközölte Kray városa részére a protekcionális levelet (márc. 20.), néhány napra rá (márc. 24.), már úton volt Danzig felé, hogy XIV. Lajos király ottani akkreditált követének bizalmas jellegű üzeneteket vigyen II. Rákóczi Ferencről. Ez alkalommal kérte meg Bercsényi Miklós gróf levélben Kray Jakabot, hogy hozná magával azt a nagybecsű ajándékot, melyet XIV. Lajos francia király neki szánt s amely 100.000 livres értékű ezüstneműből állott.¹⁴ Bercsényi azon reményének adott kifejezést levelében, hogy ha elhozná „csak nem törik el alatta a kocsi“ és hogy nagy hiányt pótolna nála ez az ezüstnemű, mutatja az, hogy levelét e szavakkal zárja: „A patvar vigye, ahhoz biztomban majd cserépre szorulok; örömet megfizetném mind kölcségét, vámját mint, csak születnék már egyszer.“¹⁵

Kray J. megbízatásának elvégzése után megjelent Késmárk sz. kir. város képviselőjében az 1705. szeptember elsején összehívott szécsényi országgyűlésen is, amelyen II. Rákóczi Ferencet tudvalevőleg nagy lelkesedéssel vezérlő fejedelemmé választották.¹⁶

A szécsényi országgyűlés a vallásszabadság kérdésében visszaállította az 1608, illetve 1649-iki jogalapot és hogy Kray J. is ilyen értelemben működhetett közre, igazolja az, hogy sürgetésére II. Rákóczi F. 1705. október 15-én már bizott-

¹³ Késmárk titkos levélt. fasc. XXXIII. num. 76.

¹⁴ Archivum Rakocianum V. 577. l.

¹⁵ U. o. i. h.

¹⁶ Erre az országgyűlésre magával vitte a hasonnevű Jakab fiát, aki az 1705-iki bécsi útjára elkísérte. (Ifj. Kray J. kézírata 87. l.) Lásd még Lipóczi Keezer András naplóját. (Rákóczi Tár I. K. 426. l.)

ságot küldött Késmárkra a vallásügyi villongások szabályozására. A bizottság visszaadta az evangélikusoknak a nagytemplomot és a tót templomot, ami nagy lelki megnyugvást idézett elő a túlnyomó többségben levő ev. polgárságnál.¹⁷

Hogy hálájukat Rákóczi előtt kifejezzék, Kray J. kezdeményezésére a szepesi ev. papság összegyűlekezett 1705. év december hó 8-án Késmárkon az ev. paplakban, ahol Görgey János alispán, Horváth Boldizsár és a fáradhatatlan főbíró jelenlétében II. Rákóczi Ferencnek hűségi fogadalmat tettek.¹⁸

Kray J. közvetítésének jelentőségét akkor értékelhetjük csak teljes mértékben, ha tudjuk, hogy a szepesi ev. papság túlnyomó része a kuruc csapatok gyakori portyázásai miatt meglehetősen idegenkedett II. Rákóczi Ferenc mozgalmától. A hangulat közöttük II. Rákóczi F. szabadságharcával szemben Buchholtz Gy. ev. lelkész egykorú leírásának tanúsága szerint¹⁹ egyenesen ellenségesnek volt mondható. Kray J. lelkes agitációja kellett ahhoz, hogy a papság 1705. év végén a fejedelemnek hűséget esküdjön.

Még december havában útra kelt Kray J. Lengyelországba, hogy újabban kapott megbízatásainak ott eleget tegyen. II. Rákóczi F. részletes utasítást adott ez alkalommal Kraynak, hogy nagy óvatossággal számoljon el *Jean Louis Dusson marquis de Bonac francia követtel Danzigban*,²⁰ aki ekkor a francia király pénzsegélyét közvetítette a fejedelemnek. A segély II. Rákóczi Ferencnek Krayhoz intézett sorai szerint havonta 10.000 ezüst tallérra rugott, de az 1705. év

¹⁷ Buchholtz G., Historischer Geschlechtsbericht, veröffentlicht von Rudolf Weber. Budapest, 1904. 278. l. Az eredeti kézirat a késmárki ev. liceum könyvtárában van.

¹⁸ Diarium Adm. Rev. D. Martini Krauss condam Pastoris Aug. Conf. addictorum Montegeorgensis in Scepusio Ab Anno 1695. usque ad annum 1722. (Kéziratmásolat az iglói főgimnázium könyvtárában. U. 20.)

¹⁹ I. m. i. h.

²⁰ Jean Luis Duson marquis de Bonnac neve az egykorú iratokban, nevezetesen saját jelentéseiben és II. Rákóczi Ferenc leveleiben rendszerint csak *De Bonac* alakban szerepel. Lásd életrajzát, különösen konstantinápolyi szereplését követi minőségében „Mémoire historique sur l'ambassade de France à Constantinople par le Marquis de Bonac publié avec un Précis de ses Négotiations à la Porte Ottomane“ par M. Charles Scheffer. Paris, 1894. 113—135. ll.

májusától havonta 5000 ezüst tallérral emelkedett. A francia követtől megtudhatta Kray J., hogy mikor kezdődött a pénzsegély fizetése. A pénz közvetítését II. Rákóczi F. felkérésére eddig Sieniawski Ádám herceg belzi vojvoda (palatinus), utóbb Lengyelország koronai nagyhetmanjának (hetman wielki koronny = tábornoszernagy) felesége, Lubomirska Ilona hercegnő vállalta el Skoljén és azért a fejedelemasszonnyal kellett Kraynak legelőször elszámolnia, hogy lássa, mennyi pénzt vett az már át a danzigi francia követtől. Kray elvitte a palatinusnének Rákóczi levelét és az ő megbízásából hálája jeléül 25 hordó borral kellett neki kedveskednie, hiszen a szép hercegné és palatinusné II. Rákóczi Ferenc lengyelországi bujdosása óta odaadóan támogatta a fejedelmet diplomáciai téren, hogy terveit megvalósíthassa. Elvégezvén megbízatását a palatinusnél, Danzigba indult, hogy ott De Bonac francia követhoz II. Rákóczi F. sajátkezű levelét elvigye és megejtse vele a computust a francia pénzsegélyek tárgyában. II. Rákóczi F. meghagyta továbbá, hogy a még hátralévő összeget akár pénzben, akár váltóban mielőbb kezeihez juttassa.²¹ A fejedelem Kraynak kiküldetését szigorúan bizalmasnak tekintette és megkérte Krayt, hogy De Bonac francia követen kívül senkivel se közölje kiküldetésének igazi célját.

Ajánlotta továbbá Kraynak, hogy De Bonac követtől kérjen tanácsot posztó és fegyverek beszerzésére nézve és azok ára tekintetében is tájékozódjék, továbbá, hogy keressen kellő utánjárással kereskedőket, kik az általa megrendelt posztót és fegyvereket Berthóty Ferenchez eljuttatják. Informáltassa magát azonfelül De Bonac révén Elten nevű svéd kommisszárius megbízhatósága felől is, mivel Rákóczi azzal az elmúlt hónapokban fegyver- és posztószállítás tárgyában már szerződött is, azonban De Bonac akkori tudósítása szerint a svéd kommisszárius megbízhatósága nem volt teljesen kifogástalan²² és így el is maradt a szállítás.

Megbízta végül a fejedelem Krayt azzal is, hogy amennyiben ő elfogadná egyik (Stojcember ? nevű) lengyel ezredes hívének azon ajánlatát, hogy az újonnan felállítandó lengyel ezreddel bejönne az országba, az esetben gondoskodjék

²¹ Arch. Rákocianum I. 452. l.

²² U. o. 354. l.

Kray az ezred részére fegyverről, köntösről és lovakról. Kérje fel valamelyik megbízható emberét, hogy az a lovakat kellő szakértelemmel megvizsgálja és az árukat lelkiismeretesen megállapítsa.²³

Kray J. 1705. december hótól kezdve rendszeresen bonyolította le II. Rákóczi F. *pénzügyi* műveleteit a francia udvarral. Ismételten eljárt Skoljéba Sieniawska hercegnéhez és belzi palatinusnéhoz, akit akkor már nagy befolyásánál fogva Lengyelország koronázatlan királynőjének neveztek, valamint Danzigba a francia követhez és ő végezte a fejedelem megbízásából a befolyt pénzsegélyekről is az elszámolásokat. Ez nem volt könnyű feladat, mivel a pénzsegélyek nagyon rendszertelenül folytak be és a segély egy része váltókkal Konstantinápolyba telepítettén,²⁴ azt megint le kellett számoltatni a danzigi segélyekből. A danzigi segélyek egy része pedig a belzi palatinához került Rákóczihoz való továbbítás végett, egy része pedig Rákóczi egyenes utasítására feleségének adatott, vagy más célra rendeltetett, ami az elszámolás ellenőrzését és áttekinthetőségét nagyban megnehezítette. Súlyosbította még a pénzügyi műveleteket, hogy sokszor kellő pénz nem állván rendelkezésre, váltókkal kellett a helyzeten segíteni. A francia királyi segély is sokszor párisi, amsterdami, velencei, római és konstantinápolyi kereskedők váltóival nyert fedezetet. A váltótelepítés fokozottabb mértékben kívánt ellenőrzést és Kray J. pénzügyi tehetsége mellett idejének nagyrésztét igénybe vette ez a nagy lelkiismeretességet és becsületességet kívánó bonyolódott munka. Kray pontosan elkészítette számadásait és a legerélyesebben és tiszta kézzel képviselte fejedelmének érdekeit a francia követtel, de a palatinával szemben is. Számadásai Rákóczi-nak a munkácsi vár levéltárában fennmaradt leltára szerint 1707.—1709-ig 7 fasciculust tettek ki.²⁵

Sajnos, hogy a számadások csak egy részét ismerjük és így csak azon elszámolásokra vagyunk utalva, melyek egy-

²³ U. o. 455. l.

²⁴ U. o. I. 687. és II. 406. ll.

²⁵ U. o. I. 43., 45. és 47. ll.

felől az Archivum Rakocianum-ban jelentek meg, másfelől a Kray-család levéltárában maradtak reánk.²⁶

Sokszor a postaközlekedés nehézkessége is késleltette a váltótelepítést; máskor a fejedelem csak utólag értesítette Krayt, hogy a segély egyharmadát Konstantinápolyban tétette le.²⁷

De Bonac francia követ nem egy ízben akadékoskodott és így 1706. december hóban nem akarta pl. Hellenbach bánnyagróf és Berthóty F. szenátor váltóit elfogadni, mivel azok drágák voltak. Rákóczi révén Kraynak közvetítésére volt szükség a váltóügy rendezése körül.²⁸

Majd Rákóczi kérte fel Krayt, hogy Claudis Matisz özvegyénél vegyen fel 6% mellett pénzt és a váltót mutassa be Párisban.²⁹ Utóbb azzal is megbízta Krayt, hogy mivel a francia udvartól gyéren érkeznek a váltók, vegyen fel Claudis Matisz özvegyénél 15.000 tallért, hogy felesége hazajöhessen.³⁰

II. Rákóczi F. Krayt pénzügyi utasításaiban állandóan értesítette,³¹ vagy titkárja útján értesítette a hadműveletekről, ami épen mutatja, hogy a fejedelem is milyen fontosnak tartotta Kray külföldi misszióját.³²

A váltóforgalom lebonyolítása egyre több gondot okozott Kraynak és emiatt egyre nehezebb lett De Bonaccal az elszámolás. Kray J. ezen nehézségek dacára pontosan elszámolt

²⁶ U. o. II. 424—426. és II. 408—411. II. tartalmazzák Kraynak De Bonac francia követtel való elszámolásait 1706. júl. 15—1707. márc. 15-ig, illetve 1707. ápr. 15—1708. júl. 16-ig. A konfoederált rendek előtti 1707-iki elszámolását lásd u. o. II. 411—413. II.; majd 1708-ikit u. o. II. 413—416. II. Lásd még u. o. II. 426—429. II. és lásd Kray cs. levélt. 7. sz.

²⁷ 1706. nov. 28. Arch. Rákocz. I. 687. l.

²⁸ U. o. 688. l.

²⁹ U. o. i. h.

³⁰ U. o. II. 405—406. II.

³¹ Ismételten részletesen tudatta vele a győrvári és egervári győzelmet, melyben Heistert is elfogták és 27 zászlót zsákmányoltak. (U. o. 687. és 688. II.) Továbbá jún. 19-iki levelében a vágúlyhelyi győzelmét. (U. o. 391—392. II.)

³² U. o. II. 278. l.

egyfelől De Bonaccal és Des Alleurssel,³³ másfelől Rákóczi-val, illetve a konfoederált rendekkel, vagy a rendek által a számadásainak felülvizsgálására kiküldött biztossal.³⁴ A számadások élénk képet adnak a széles mederben folyó váltóforgalmon kívül arról is, hogy milyen hadicikkeket szállított Kray II. Rákóczi Ferencnek Lengyel-, Francia-, Svéd-, Poroszországból és Hollandiából.

A fejedelem különböző országokban alkalmazott ügynökei és követeinek illetményeit is összeállíthatjuk Kray J. elszámolásaiából, mivel a Danzigból érkezett francia segélyből Kray J. közvetítésével számoltatta le a fejedelem egyenes utasítására³⁵ egyes külföldi (velencei, római, boroszlói, görög stb.) kereskedők váltóival azok fizetéseit.

Ugyancsak a számadásokból láthatjuk, hogy milyen tekintélyes összegeket emésztett fel II. Rákóczi F. feleségének külföldi udvartartása és mivel a francia pénzsegélyek sokszor rendetlenül folytak be, Kray J.-nak kellett váltókkal olcsó kamat mellett kölcsönökről gondoskodni, hogy a fejedelemasszony semmiben hiányt ne szenvedjen.

Kitűnik továbbá a számadásokból, hogy zsidók is kaptak ismételten üzleti megbízásokat.

Maga Kray J. igen szerény összeget állított be számadásaiban saját ellátására, így pl. 1707. év okt. 15.—1708. szeptember 8-áig összesen csak 550 tallért fordított saját személyi kiadásaira,³⁶ míg Vetési Kökényesdy László II. Rákóczi F. párisi követe, 6000 tallért költött, amit a fejedelem sokalt is, mivel ő esztendőnként csak 5000 tallérban állapította meg költségeit.³⁷ Kray J. még azt a 2000 frt.-ot sem költötte el, amelyet II. Rákóczi F. még 1705. decemberében

³³ De Bonaccal történt elszámolásai közül kettő maradt reánk. Az 1706. júl. 15.—1707. márc. 15-ikét közölte Thaly K. az Arch. Rákócz. II. 424—426. l.; az 1707. ápr. 15.—1708. júl. 16-ikét u. o. II. 408—411. ll.

³⁴ Az ónodi országgyűlés 1707-ben Ráday Pált bízta meg Kray J. számadásainak felülvizsgálásával. Az elszámolást közölte az Arch. Rákócz. II. 411—415. ll. Lásd továbbá még az 1707. év ápr. 15.—1708. ápr. 15-iki elszámolást u. o. 426—429. ll. és az 1708. márc. . . —júl. 16-iki számadást u. o. II. 415—416. ll. és lásd Kray cs. levéltára 37. sz.

³⁵ U. o. II. 277. l.

³⁶ U. o. II. 429. l.

³⁷ U. o. II. 81. és 326. ll.

hozzá intézett levelében engedélyezett neki évenként, költségeinek fedezésére.³⁸ Mindenesetre feltűnő, hogy Kray J., aki állandóan úton volt és hol Krakóban, hol Skoljében, Jaroszlóban, Lembergben, Lublinban, Varsóban, vagy Berlinben és Danzigban élt, a fejedelemlnek mégis legolcsóbb követe volt. Mikor Kray J. évi 550 tallérral érte be, a fejedelem Kray J. által váltókat telepített át 1707. évben aug. 16-án Brenner J. Domokos római követének 1800, Pápay János konstantinápolyi követének 6400, Vetési Kökényesdy László párisi követének 6000 és Rátky György párisi megbízottjának 2400 tallér³⁹ értékben.

A váltók késedelmes megérkezése sokszor zavart okozott és emiatt Kray J. ismételten sürgethette a váltókérdés rendezését, illetve szabályozását; kitűnik ez abból, hogy Rákóczi F. Krayhoz intézett leveleiben újra és újra kitér a váltók ügyére,⁴⁰ sőt egyik levelében egyenesen ráutalt arra,⁴¹ hogy a váltók gyorsabb forgatása végett Vetési Kökényesdy L. kedvező eredménnyel járt el XIV. Lajos francia királynál. A váltóügy rendezésére Fierville francia ezredes jelent meg Danzigban és II. Rákóczi F. a maga részéről Krayt utasította arra, hogy Fierville ezredessel együtt állítsák újra helyre a váltók késedelmes érkezése miatt megingott hitelt.⁴²

II. Rákóczi F. utasította továbbá Kray J.-t, hogy a váltók jobb ellenőrzése és nyilvántartása végett készítsen másolatokat és ha Fierville ezredessel elrendezte a váltóügyet, nem-sokára haza is jöhet.⁴³

A váltóügy szabályozása tárgyában a fejedelem De Bonac marquishez is fordult és azt ajánlotta neki, hogy tegyen királynánál javaslatot arra nézve, hogy a pénzsegély kifizetését külön emberre bízza.⁴⁴

³⁸ U. o. I. 454. l.

³⁹ U. o. II. 81. l. Ellenben Corchord részére, ha arra vállalkozik, hogy állandóan a svéd udvar mellett tartózkodik, csak 100 tallért engedélyezett II. Rákóczi F. (U. o. II. 182. l.) Utóbb Kray J. felszólalására tetemesen felemelte R. Corchord és Graffey fizetését. (U. o. 82. és 112. ll.)

⁴⁰ U. o. II. 29., 183., 192., 326., 390—391. ll.

⁴¹ U. o. 182. l.

⁴² U. o. II. i. h.

⁴³ U. o. 192. l.

⁴⁴ U. o. 390. l. és lásd még u. o. 277. l.

A marquis azonban nem remélte, hogy a király teljesíteni fogja Rákóczi kívánságát, mivel az udvar tudatta vele Párisból, hogy a pénzek ott rendesen megfizettetnek. Rákóczi erre Borellit gyanúsította meg, hogy a francia királytól, illetve udvartól kiadott váltók kifizetését szándékosan késlelteti. Emiatt Kray J.-hoz fordult és kérte, hogy a marquisnak *keményebben* tárja fel a helyzetet, mert az adósságok szaporodása erőlyesebb intézkedést követel.

Hasson minden áron és minden módon oda, hogy De Bonac megértse a helyzet súlyos voltát és ha szükség lesz rá, II. Rákóczi F. maga fogja Kray jelentései alapján a francia udvart a váltók késedelmeskedése folytán beállott pénzügyi zavarokról tájékoztatni.⁴⁵ A fejedelem Vetési Kökényesdy francia követét is utasította, hogy a pénzsegélyek rendszeres kiutalása és a váltók gyors forgatása végett vesse latba egész befolyását Torcy francia külügyminiszternél és a francia udvarnál, sőt a királynál is.

Vetési Kökényesdy tényleg erősen sürgette ismételten a váltóügy rendezését Torcy francia külügyminiszternél és a francia udvarban is. Torcynak előadta egy audéncián, hogy azok, kiknek a francia pénzsegélyt el kell küldeniök, a váltókat a fejedelem, vagy Kray Jakab rendeletére fizetendőnek állítanak ki, mert Bonac és Borelli urak oly méltatlanul bánanak a fejedelemmel, hogy ezentúl csak a királlyal magával óhajt tárgyalni és csak tőle akar függeni. Hogyha pedig ezt a kívánságot nem teljesítik, ura, II. Rákóczi F., módját fogja ejteni, hogy a nevezett uraktól minden tekintetben függetlenítse magát. A nevezett urak ama pénzzel, melyet a király II. Rákóczi Ferencnek ad, mint magukéval rendelkeznek, azt saját javukra gyümölcsöztetik, a király ügyének nagy hátrányára.⁴⁶

Torcynak panaszkodott Vetési Kökényesdy, hogy az ígért 116.666 tallérból eddig csak 70.000-et fizettek ki, még

⁴⁵ U. o. II. 390—391. ll.

⁴⁶ Fiedler J., Actenstücke zur Geschichte Franz Rákóczy-s u. seiner Verbindungen mit dem Auslande. Aus den Papieren Ladislaus Kökényesdis von Vetes, seines Agenten in Baiern, Frankreich, Preussen u. Russland 1705—1715. (Megjelent a Fontes Rer. Austriacarum II. Diplomata et acta c. gyűjteményben.) Wien, 1858. II. k. 100—101. ll.

ebből is hiányzik 9000, melyről Bonrepos úr láttól hat óra szóló váltót küldött Danzigba.⁴⁷ Borelli a 9000 tallérról szóló váltó birtokában sem volt hajlandó kifizetni Kray Jakabnak 500 tallért, melyet ő azért kért, hogy kifizethesse a fegyvereket, melyeket Rákóczi Danzigban vétetett. Emiatt 6000 ember fegyver híján kénytelen volt téli szállásán maradni.⁴⁸

Nemcsak Bonreposra, hanem Borellira is panasz van, mert a kézhezvett 11.000 tallért egy teljes hónapig magánál tartotta.⁴⁹

Vetési Kökényesdy minden baj orvoslása végett azt kérte Torcy révén az udvartól, hogy a jövőben az összes váltókat Kray Jakab rendeletére állítsák ki. Torcy francia külügyminiszter azonban, kinél Borelli és Bonac nagy kegyben álltak, azt felelte, hogy ez a kívánság nem teljesíthető és hogy a fejedelemnek nincs oka nevezett urakra panaszkodni.⁵⁰ Vetési Kökényesdy biztosította Torcyt arról, hogy Kraynak felhatalmazása van arra, hogy a fenség szükségleteiről belátása szerint gondoskodjék, *hogy ő feltétlen bizalmi ember,*⁵¹ kinek kezéhez későn-korán folynak be pénzüsszegek. Panaszolja, hogy Borelli nem törődve II. Rákóczi F. rendelkezésével és esetleges neheztelésével, még ama 2000 tallér kifizetését is megtagadta, amelyre a fejedelemnek utazásához szüksége volt.

Torcy francia külügyminiszter felindul Vetési Kökényesdy panaszain és hamisnak tartja azt az állítását, hogy a kérdéses 46.666 tallért (116.666—70.000) a francia megbizottak más célokra fordították volna, mint a fejedelem

⁴⁷ U. o. 103. l.

⁴⁸ U. o. 104. l.

⁴⁹ U. o. i. h.

⁵⁰ U. o. 107. l.

⁵¹ ... Que le Sr. Kray a de telles instructions, qu'il peut mesme prévoir les besoins de votre altesse seigneuriale et les prevenir. *qu'il est homme de confiance*, et a qui cet argent sera tost ou tard remis. Mais il persista toujours de me dire, que la demende de votre altesse seigneuriale ne peut pas lui estre accordé. Je lui ai representé en vain la nouvelle et derniere insolence du Sr. Borelli, qui a refusé de donner 2000 escus sur les ordres de votre altesse seigneuriale pour le voiage de Mde. la Princesse, et en vain je l'ai menacé de vostre resentiment. (U. o. 109. l.)

segélyezésére és hogy azokat Kray bizonyosan megkapta. Megfenyegette Vetésit, hogy téves állításai és támadó hangja miatt a királynál panaszt emel. Vetési Kökényesdy azonban nem ijed meg, hanem kész az ügyet XIV. Lajos francia király elé vinni.⁵² Pedig ha Torcy nem tudja bebizonyítani, hogy Kray átvette a 46.666 tallért, akkor a hazugság vádja őreá hull vissza és olyan színben tűnik fel, mintha vesztére törne, mint a király minisztere, a magyaroknak, kiket pedig a király naponta biztosít pártfogásáról és kegyeiről.⁵³

Vetési erélyes fellépése teljes sikerrel járt. Torcy külügyminiszter Monasterol grófot kérte meg, hogy közvetítse kiegyezésüket. Vetésit Fontaineblaubá hívta és biztosította róla, hogy a fejedelem ügyét legjobb akarattal fogja szolgálni, a hiányzó 46.666 tallért és a 400.000 livret kifizetik Kray rendeletére és a jövőben a fejedelem segélypénzeit Párisban Feriol kezéhez fizetik ki, aki Vetési utasításai szerint fog azokkal rendelkezni.

Vetési örömmel értesíti a fejedelmet a sikerről, de inkább tényekre volna szükség, írja, mint szép szavakra.⁵⁴

Utóbb 1708. év augusztus 8-án Torcy maga értesítette Vetésit, hogy a francia pénzsegélyek elszámolása rendbe jött, mert Bonactól levelet kapott Danzigból, mely szerint a pénzsegély számadásait Krayval rendezték és hogy ez utóbbi a fizetések pontosságával is teljesen meg van elégedve. Tudósítást kért, hogy a jövőben kinek kell átadni Párisban a subsidiumokat, hogy azokat Rákóczihoz eljuttassa.⁵⁵

Néhány hónap múltán (december 24.) Vetési Rákóczinak újra azt panaszolja, hogy Torcy a számadásokba nem enged bepillantást és el kell hinnie, amit ő állít. Említést tesz három tételről, melyeket Kray mint kifizetettek számol el, de Torcy ezekre nézve be akarja várni Des Alleurs értesítését. Így, pénz nélkül, nem tudja befejezni a fejedelem parancsára az aranygyapjas rendbe való felvételének kieszközlését.⁵⁶

⁵² U. o. 110—111. l.

⁵³ U. o. 111. l.

⁵⁴ U. o. 113—114. ll.

⁵⁵ U. o. I. K. 324. l.

⁵⁶ U. o. 119—120. ll.

Észrevette továbbá a fejedelem, hogy a belzi palatina is követett el hibákat a váltók gyors telepítése körül, miből Rákóczinak nagy kára és rendezetlen adóssági ügyei keletkeztek. Ennek a kényes ügynek a rendezésével, amely ugyancsak sok tapintatot is követelt, a fejedelem szintén Kray Jakabot bízta meg. Rákóczi azt írja Kraynak, hogy a palatina fejedelemasszony leveleiből „úgy tetszik ki, mintha azt praetendálná, hogy én vagyok adós neki, holott mindeddig oly suppositumban voltam, hogy legalább 32.000 tallérig való summa inexolute maradott nála.“⁵⁷

Mint hogy a váltóügy gyors lebonyolításának egyik akadály a rossz *postaközlekedés* is volt, Rákóczi megbízta Kray Jakabot a lengyelországi postaviszonyok rendezésével is.⁵⁸

A fejedelem egész részletes utasítással látta el Kray Jakabot a postaszállítás rendszeresítése és szervezése tárgyában. Megbízta, hogy mindenekelőtt induljon Krakóba és ott folytasson Ross Vilmos krakkói postamesterrel tárgyalásokat, miképen lehetne II. Rákóczi F. fejedelem levelei kedvéért „oly bizonyos és magános postát erigálni“, mely mindenfelé bátran és gyorsan szállíthatná Rákóczi leveleit. A fejedelem felfogása szerint célszerű lesz lengyelekkel vagy oláhokkal továbbbítatni a leveleket, mert ezek ismerik az országutakat. A felfogadottakat bizonyos helyekre kellene rendelni, hogy fel- és alá vihetnék a leveleket. Ha a postamester elvállalja a terv megvalósítását, akkor kössön vele szerződést és pedig arra nézve, hogy milyen helyekre állítana ilyen postaváltást, mennyi nap alatt kötelesek Danzigban megjelenni és onnan a leveleket visszaszolgáltatni. A levelekre ráírandó künn a borítékra a keltezés és ha a postavivők késnek, akkor büntetést fizetnek. Állapítsa meg Kray J., hogy egy napi késedelemért mennyi vonassék le a postamester fizetéséből, aki meg a késedelmezőktől vonja le. „Különben, ha ez nem lenne, sokféle késedelmeket és leveleinknek csalárd folytatásait tapasztalhatnánk, melyekre nézve haszontalan volna teendő költségünk.“⁵⁹

⁵⁷ U. o. 391. l.

⁵⁸ U. o. II. 79—82. ll.

⁵⁹ U. o. II. 86. l.

A posták fizetésén kívül 400 forint fizetést szánt II. Rákóczi F. a postamesternek. Ha a krakkói postamester nem vállalná el a postajárat szervezését, az esetben keressen Kray más kereskedőt, akinek közreműködésével az egész postaügyet realizálni lehetne. Ha megtalálta Kray a megfelelő és alkalmas embert, akkor adja mielőbb Rákóczinak tudtára, hány postát szervezett és mennyi fizetést alkudott ki.⁶⁰ Kray válaszát nem ismerjük, de hogy tényleg megszervezte a rendes postajáratokat, az kitűnik ránkmaradt elszámolásaiából, amelyek a postára fordított költségeket feltüntetik. II. Rákóczi Ferencnek Nedeczky Sándorhoz intézett leveléből is kitűnik, hogy a fejedelem Kray J. útján mindent elkövetett, hogy a lengyelországi postaszolgálat rendeztessék.⁶¹

Kray J. a pénzügyi műveletek lebonyolításán kívül *hadi* és egyéb *iparcikkek beszerzésére és szállítására is kapott* II. Rákóczi Ferentől megbízást és utasítást.⁶² Elsősorban fegyvereket szerzett be és pedig Hollandia, Svédország és Németországból. Németországból nehezebben szerezhetett be fegyvereket, mert a császár nagyon ellenőriztette a fegyvercsempészt, Kray J. azonban élelmes és leleményes volt és rendesen posztó között szállította Rákóczi táborába a legkülönbélebb fegyvereket.⁶³

A fejedelem a fegyver- és posztószállítást ismételten megsürgette Kraynál,⁶⁴ mert e két cikkben állandóan nagy kereslet volt. A fegyverszállítás biztosítása végett Rákóczi néha törzstiszteket küldött Lengyelországba, hogy Kray munkáját némileg megkönnyítsék. Így küldte ki pl. 1706-ban a fegyverszállítás lebonyolítására Fierville francia ezredest is azzal az utasítással, hogy amennyiben az összes fegyvereket nem tudná magával hozni, Kray segítségével szállít-

⁶⁰ U. o. i. h.

⁶¹ U. o. 82. l. és lásd Kray számadásait i. h. — Ross V. krakkói postamester 1707. szeptember 25-én személyesen is járt II. Rákóczi F.-nél Sárospatakon. (Beniczky G. naplója. Rákóczi Tár I. 48. l.)

⁶² Arch. Rákocz. I. 452., 685. ll.

⁶³ U. o. I. 675. l.

⁶⁴ U. o. I. 454. l.

tassa azokat megőrzés végett a belzi palatinához, vagy Rákóczi F. jaroslói birtokára.⁶⁵

A fejedelem fegyverbeszerzésnél különleges kívánságokkal is állott elő. Megbízta Krayt egyízben⁶⁶ 8 pár szép pisztoly és 150 olyan karabély megrendelésével, amelyeknek csöve olyan hosszú legyen, mint a leveléhez becsatolt „pántlika“. A csövek és azok foglalása *sárgaréz*ből készüljön és ehez hasonló módon készíttessen még 150 pár pisztolyt is. Rákóczi e sárgarézes karabélyokat és pisztolyokat a felállított „*Nemes Testőrző Sereg*“, vagy „*Nemesi Társaság*“, „*Nemes Compánia*“ részére készíttette Kray közvetítésével.⁶⁷

Máskor maga Kray J. tett ajánlatot a fejedelemnek bizonyos fegyverek bevásárlására és szállítására. Az egyik karabély-fajtából mintát is küldött, de Rákóczi F. nem találta azt megfelelőnek, hanem arra kérte meg Krayt, hogy csináltasson inkább Berlinben karabélyokat és pisztolyokat, amelyeknek ára 9—10 tallér lehet.

Azonfelül rendelt nála 10.000 flintát, azaz francia kovás szerkezetű újmódi kézfegyvert a gyalogság részére, amelyeket a kijovi és belzi palatinusék segítségével juttasson el hozzá.⁶⁹ Hollandiából is ajánlott Kray Rákóczinak flintákat megvétele darabját 4 forintjával és Rákóczinak gróf Bercsényi Miklóshoz intézett 1708. évi február 18-iki levele szerint 8000 darabot rendelt belőle azon reményben, hogy azok kikeletre már itt lesznek.⁷⁰

Nedeczky Sándornak azt írta Rákóczi F. 1708 január 18-án Kassára, hogy lépjen élénk levelezésbe Kray Jakabbal Danzigban és szerezzon tőle fegyvereket.⁷¹ Kray J. fegyvereken kívül lőport, salétromot és egyéb hadicikkeket is szállított a kurucoknak.⁷²

⁶⁵ U. o. I. 686. l.

⁶⁶ 1706. november 28. (U. o. I. 687. l.)

⁶⁷ U. o. i. h.

⁶⁸ U. o. I. 675. l.

⁶⁹ II. 185. l.

⁷⁰ U. o. II. 170. l.

⁷¹ U. o. II. 154. l.

⁷² Arch. Rákócz. II. 23—24. ll. és lásd még Nedeczky G., A Nedeczky

A kuruc csapatok *mundér*-ellátásának biztosítása is első-sorban Kray J. érdeme volt. Rákóczi és vezérei ismételten megbízták őt a csapatok részére posztó bevásárlásával és leszállításával. A fejedelem eleinte azt ajánlotta neki, hogy a vásárlásoknál kérje ki De Bonac marquis francia követ tanácsát Danzigban,⁷³ utóbb pedig megbízta őt, hogy egyenesen lépjen megbízható posztó- és gyolcskereskedőkkel összeköttetésbe.⁷⁴ Kray 1707. év elején 8000 tallérért szállított Berthóty Ferenc kapitánynak tisztjei részére posztót.⁷⁵ Berthóty F. egyébként is állandó levelezésben állott Krayval, akit arra kért, hogy a belzi fejedelemasszonnyal folytatott tárgyalásairól és általában lengyelországi közvetítéseiről állandóan értesítse őt.⁷⁶

A jászok is Kray J. szállította posztóból ruházkodtak fel 1708. év tavaszán.⁷⁷ Rákóczi a maga számára is rendelt nála posztót és bélést,⁷⁸ még pedig hermelinbélést,⁷⁹ „a nemes compánia számára kék, fele selyem, fele szőr, török, avagy másféle matériát“. A fejedelem meghagyta Kraynak még azt is, hogy árra nézve azonban tájékoztassa előbb és értesítse őt arról is, hogy „hány singből telik ki egy páncél-ing és annak arany csipkével való megkörnyékeztetésére mennyire megyen?“ Az ár kalkulálásánál vegye Kray figyelembe, hogy nemesi compánia száz emberből áll.⁸⁰

Megbízta továbbá Krayt, hogy Lengyelországba kiszállított borainak ára fejében vegyen, *udvara* részére *angol*

---

család. Budapest, 1891. 251. l. II. Rákóczi F. 1707. júl. 28-án Nedeczky S.-nak a Lengyelországból Magyarországra szervezendő postaszolgálat kényelmesebb berendezésére ezt írja: „...ennek létrehozására említett követünk mindent el fog követni, ki ezenkívül kérni fogja, hogy ő Felsege parancsolatának kihirdetése után, ezen ország lakosai a mi úti levelünkkel, midőn Lengyelhonba utaznak, bizton utazhassanak.“

⁷³ Arch. Rakocz. I. 454. l.

⁷⁴ II. 82. l.

⁷⁵ U. o. II. 66. l.

⁷⁶ Kray-család levéltára II. Cs. 37. sz.

⁷⁷ Arch. Rak. II. 210—211. ll.

⁷⁸ U. o. II. 444. l.

⁷⁹ U. o. II. 451. l.

⁸⁰ U. o. i. h.

posztót és a maga számára egy vég jó vastag skarlátot.⁸¹ Kray számadásainak tanúsága szerint sűrűn szerzett be holland posztót is a kurucok számára.⁸² Azonfelül pomerániai, raviczi, sziléziai és morva posztóval látta el a kuruc csapatokat.⁸³ Nem valami jó hírben áll a pomerániai,⁸⁴ de legrosszabb a raviczi posztó. Rákóczi egyenesen eltiltja⁸⁵ Kray J.-t attól, hogy ezentúl raviczi posztót vásároljon, mert kommisszáriusai naponta panaszkodnak annak silányságáról;⁸⁶ ő a maga részéről legjobbnak találta a sziléziai és morva posztót.⁸⁷ A posztó színében nem volt a fejedelem válogatós, de Krayt mégis arra figyelmeztette,⁸⁸ hogy legyen azon, hogy „leginkább karma- és publikánszínű legyen“, hogy udvarának szükségére is fordíthassa.⁸⁹

Kray J. értékesítette II. Rákóczi F. *hegyaljai* és nevezetesen híres *aszúborait* is. Ismételten bízta a fejedelem Krayt, hogy keressen vevőt aszúszöllő-boraira⁹⁰ és szerezzen £wówban (Lemberg) borainak eladására olyan házat, amelynek pincéjében 300—400 hordót el lehessen helyezni. Ha £wówban nem volna arra alkalmas helyiség, keressen borainak másutt helyet, de Jaroslót hagyja figyelmen kívül, mivel az nyitott hely, és nem nyújt elég biztonságot ily nagy bormennyiség elhelyezésére,⁹¹ azért legjobban szeretné, ha Kray valamilyen klastrom pincéjében raktározná be értékes aszúborait.⁹²

Kray egyéb teendőkkel lévén elhalmozva, sokszor nem

⁸¹ U. o. i. h.

⁸² Pro pannis Hollandicis Georgio Paip. tall. 5936. p. 20. (U. o. II. 410. l. és ugyanannyi u. o. 413. l.)

⁸³ U. o. II. 392. l. Nedeczky S. tényleg levelezett is Krayval. Lásd Kray-család levéltára II. Cs. 45. sz.

⁸⁴ U. o. i. h.

⁸⁵ 1708. márc. 12-én.

⁸⁶ U. o. II. 182. l. Ravicz poseni város, melynek posztógyárait az oroszok 1707-ben felgyújtották.

⁸⁷ U. o. II. 392. l.

⁸⁸ 1708. márc. 12-én.

⁸⁹ U. o. II. 186. l.

⁹⁰ U. o. II. 278. l.

⁹¹ U. o. II. 451. l.

⁹² U. o. 494. l.

is járhatott utána annak, hogy Rákóczi borai jó vevőkre találjanak, értékén alul pedig nem óhajtotta a borokat eladni. A fejedelem megsürgette Kraynál az eladást és csodálkozását fejezte ki előtte 1709. jún. 30-án hozzá intézett levelében, hogy jóllehet Skoljén elkelt a bor akója 50 forinton, addig ő nem talált rája vevőt.⁹³ Máskor szemrehányást tett neki, miért vette át Missunától jaroszlói jószágainak kormányzójától annak aszúszőlő- és közborait és miért vitette azokat Lublinba a fejedelem nevének, aki most bizony el lehetett volna a drágán vett borok nélkül. A borok árán okvetlenül elégtse ki Missunát.⁹⁴

A borok árát Rákóczi fegyverek, posztó és egyéb cikkek beszerzésére használta és ilyen értelmű utasításokat adott Kray Jakabnak is.⁹⁵ Aszúborokkal kedveskedett feleségének, a porosz királynak⁹⁶ s annak főlovászmesterének,⁹⁷ a belzi palatinának⁹⁸ és másoknak. A fejedelem az aszúborok ajándék gyanánt való átadásával mindig legmeghittebb emberét Kray Jakabot bízta meg.

A fejedelem borainak eladásán kívül nagyobb számú réz értékesítésével is megbízta Kray Jakabot.⁹⁹

Kray Jakabnak legfőbb gondot, sőt talán kellemetlen bosszúságot szerzett II. Rákóczi Ferenc *jaroszlói jószágának ellenőrzése és kezelése*.

II. Rákóczi F. Mária özvegy lengyel királynétól, Sobieski János feleségétől vette meg, XIV. Lajos francia király financirozása mellett, a San folyó vidékén elterülő jaroszlói jószágot.¹⁰⁰ A fejedelem a jószág kormányzójává Sieniawska hercegné belzi palatinára való tekintettel Missuna Mihály lengyel főnemes tette meg, de egyúttal annak ellenőrzésére kinevezte Kray Jakabot a jószág kommisszáriusává. Meghagyta Kraynak, hogy tegyen meg mindent,

⁹³ U. o. i. h.

⁹⁴ U. o. i. h.

⁹⁵ U. o. II. 451. l.

⁹⁶ U. o. II. 184. l.

⁹⁷ U. o. II. 192. l.

⁹⁸ U. o. I. 453. l.

⁹⁹ U. o. II. 451. l.

¹⁰⁰ 1707. márc. 17.

ami szükséges a jószág észszerű adminisztrálására és kezelésére és hasson oda, hogy a birtok kézhezvétele minél előbb „effectuáltassék“ és e végett lépjen érintkezésbe a palatinával Skoljén. Egyelőre tartsa azonban politikai okokból titokban, hogy II. Rákóczi F. szerezte meg a jószágot és olyan látszatot adjon az egésznek, mintha a „Méltóságos palatinusné“ nevén lenne az egész.¹⁰¹ Rákóczi lengyelországi bujdosása óta a belzi palatinának le volt kötelezve, márcsak azért is, mert II. Rákóczi F.-nek a lengyel trónra való jelölését, Péter orosz cáron kívül egy *ideig* ő „Lengyelország koronázatlan királynéja“ támogatta.¹⁰² Különbösen nagy befolyásánál fogva kiváló diplomáciai szolgálatokat tett Rákóczinak, akit Munkácson meg is látogatott.¹⁰³ A palatina előre segítette Rákóczi F. váltótelepítéseit, postáját közvetítette és fegyverek szállításánál is kezére járt. Missuna Mihály azonban visszaélt a bizalommal és rablógazdálkodást űzött Rákóczi jaroslói birtokán. Kray csakhamar tisztába jöhetett Missuna M. megbízhatatlanságával és rövidesen legélesebben szembehelyezkedett vele. Követelte az elszámolásokat és Rákóczinak kellett azokat védasszonyánál, a belzi palatinánál Kray útján ismételtén kisürgetnie.¹⁰⁴ Missuna M. rendezetlen ügyei egyre szaporodtak, úgyhogy már II. Rákóczi F. sem bízott meg többé benne és 1708. évi jún. 7-én megbízta Kray Jakabot, hogy keressen Poroszlengyelországban szakértő gazdatisztet, aki átvehetné a jószág kormányzását, mert nem szándékoszik Missunát állásában megtartani.¹⁰⁵

¹⁰¹ U. o. II. 58. l. és lásd II. Rákóczi F. végrendeletét. (Ráth K. és Thaly K., II. Rákóczi F. fejedelem emlékiratai. Budapest. 1868. 335. l.)

¹⁰² Márki S., II. Rákóczi F. Budapest, 1910. III. K. 8. l. és II. K. 64. l. és lásd még *Thomašivskyj* István „Adatok II. Rákóczi Ferenc és kora történetéhez“ c. helyesbítő értékes cikkét. (Századok, 1912. évf. 124., 762. és 772. ll.) Lásd még M. *Schefer*, Mémoire du marquis de Bonac sur les affaires du Nord, de 1700 à 1710. c. értékes tanulmányát. (Revue d'histoire diplomatique. Paris, 1889. II—III. k., különösen III. k. 594. l.) Lásd végül *Legrelle A.* La diplomatie française et la succession d'Espagne c. művét. Páris, 1892. IV. k. 316. l.

¹⁰³ Beniczky Gáspár Naplója 1709. febr. 5., 5.—márc. 7-iki bejegyzések. (Rákóczi Tár. Pest, 1866. I. K. 185—191. ll.)

¹⁰⁴ Arch. Rákócz. II. 82. l.

¹⁰⁵ U. o. II. 278. l.

Missuna M. azonban még az 1709. évben is a jószág kormányzója volt. Rákóczi március 9-én újabb utasítást adott Kray Jakabnak,¹⁰⁶ hogy menjen Jaroslóba és mint a jószág kommisszáriusa, vizsgálja meg újra Missuna M. működését, őrizze ellen összeírásait és legyen gondja arra, hogy ezen jószág jövedelmezhetőségét alaposan kitanulja és neki jelentést tehessen a mostani állapotokról, valamint arról, hogy miképen lehessen ott a jövedelmeket szaporítani. Mivel az özvegy lengyel királyné rezignált ezen jószágról és saját dispoziói szerint kellett azt adminisztráltatni, vegyen Kray kivonatot azon intézkedésekről, melyeket Missuna tett. Ne bocsátkozzék vele vitatkozásba, hanem vitás ügyekben kéz alatt tájékoztassa ahoz értő emberektől. Tekintettel arra, hogy Missuna nem kötött a bérlőkkel forma szerint való szerződéseket, hanem kénye kedve szerint járt el és megelégedett azoknak bemondott jövedelmi adataival, vizsgálja meg Kray ezen adatok valóságát és tudakolja meg a kár nagyságát, amely a hanyagság folytán előállott. Megbízta még Krayt azzal is, hogy jól vigyázzon Missuna gabonaeladásaira is, mivel a palatina oconomusa tudtára adta Rákóczinak, hogy Missuna 5 forintért akarja a rozs vékáját eladni, jóllehet Łwówban (Lemberg) 4 lengyel forint annak az ára. A jaroslói birtokügy rendezésére azért gondolt Rákóczi Ferenc, amennyiben Kray Jakabhoz intézett levele szerint arról volt szó, hogy neje, a fejedelemasszony, Łwówba (Lemberg) költözködik és akkor e jószág szolgálna udvartartásának alapjául. Amennyiben a jaroslói uradalom erre elég fedezetet nem nyújtana, az esetben nézzen Kray körül, nem lehetne-e a közelben még más birtokot is bérelni és ezzel a sok váltótelepítést elkerülni.¹⁰⁷

II. Rákóczi Ferenc felesége nem költözött Łwówba (Lemberg) és így a terv sem ölthetett testet, ellenben Missuna M. személyesen jelent meg a fejedelemnél és panaszt tett Kray Jakab ellen. II. Rákóczi F. elismerte ugyan Krayhoz intézett soraiban Missuna számadásainak felületes-

¹⁰⁶ U. o. II. 449—450. II.

¹⁰⁷ U. o. II. 451. és 452. il.

ségét, mégis mielőtt bírálatot mondana róluk, bevárni óhajtja Kray személyes információit, amelyeket az már kéz alatt beszerezhetett. Figyelmeztette végül Krayt, hogy mérsékelje magát Missunával szemben, „kedvetlenségekre ne fakadjon“ és levelét ne mutassa meg neki.¹⁰⁸

Krayt feltétlenül bánthatta Rákóczi levelének kissé hűvös hangja és az a tény, hogy a fejedelem nem mozdítja el Missunát jaroslói jószágkormányzói tisztségéből, melyet az szerinte méltatlanul és érdemetlenül töltött be. Rákóczi Ferenc levelének sorai közül kitűnik azonban az is, hogy ő tudta, hogy Missuna haszontalan ember, de politikai célszerűség szempontjából és tekintettel Sieniawska hercegnére, kinek Missuna bizalmas embere volt, semmit sem tehetett ellene.

Kray Jakab továbbra is bírta II. Rákóczi F. teljes bizalmát és ő is nagy tisztelettel volt fejedelme iránt. Teljesen bizalmas jellegű, sokszor családi és magánügyeket is ővele intéztetett el II. Rákóczi Ferenc, aki tudta, hogy ezen értékes emberének rendíthetetlen hűségére és megingathatatlan titoktartására mindenkor számíthat. Az aranygyapjas lovagrendjel megszerzésére szükséges 12.000 tallért is vele teremteti elő.¹⁰⁹ Feleségéhez rendes követnek őt használta és őt tisztelte meg azzal, hogy feleségének utazásait állandóan vele készítette elő és melléje útikísérőnek is őt rendelte ki.¹¹⁰ Kray gondoskodott is arról, hogy a fejedelem-asszonynak semmiben, de még aszúborban se legyen hiánya.¹¹¹ Egyedül csak Kray tartotta a fejedelem arra alkalmásnak, hogy követnek küldje a porosz királyi udvarhoz, mikor az némi hajlandóságot mutatott arra, hogy Rákóczi rendes követét udvaránál elfogadja.¹¹² Időközben Kray már úton volt Danzig felé¹¹³ és így egyelőre Jablonszkyt bízta meg a fejedelem azzal, hogy I. Frigyes

¹⁰⁸ U. o. II. 494. l.

¹⁰⁹ U. o. II. 277—278. ll.

¹¹⁰ II. 184., 326., 450., 406. l. és lásd még Kray-család levéltárában II. Cs. 45.

¹¹¹ Arch. Rákócz. II. 494. l.

¹¹² II. 350. l.

¹¹³ II. 350. l.

porosz királynál kihallgatásra jelentkeztek.¹¹⁴ Csak utóbb a királyi unoka születésének színe alatt küldhette el a fejedelem Krayt a porosz királyi udvarba, hogy I. Frigyes porosz király érdeklődését és jóindulatát fenntartsa II. Rákóczi F. és mozgalmával szemben és a porosz királyi hercegnek magyar trónra való jelölését előkészítse.¹¹⁵ A külföldi politikai viszonyokról állandóan tájékoztatta Krayt a fejedelmet, valamint Bercsényi Miklós grófot, Berthóty Ferenc kapitányt és Vetési Kökényesdy francia követet.¹¹⁶

Kray Jakab európai műveltségre és széles látókörre tett szert, minélfogva egyénisége oly érték, amely II. Rákóczi Ferencnek külföldön becsületet és hírnevet szerzett. Diplomata a szó szoros értelmében, aki hűségesen szolgálta hazáját és nagy fejedelmét. Tiszta, puritán jellem, aki a közjóért egész életén át önzetlenül munkálkodott, vértanúsága pedig valósággal glóriás nimbuszt adott nevének.

II. Rákóczi Ferenc tisztelte és szerette egyik legmozgékonyabb, legtehetségesebb ügyvivőjét és azért érdeklődött annak családi viszonyai iránt is. Örömmel vette tőle a hírt, hogy hasonló nevű fia Jakab a matematikában szép előhaladást tett és annak a reménynek ad kifejezést, hogy a haza szolgálatára mérnököt nevel belőle.¹¹⁷

¹¹⁴ II. 185. l.

¹¹⁵ U. o. i. h. és Actenstücke i. m. II. 5. l.

¹¹⁶ II. 242. l., Kray cs. levélt. II. Cs. 37. sz. és Actenstücke i. m. I. 86—87. ll.

¹¹⁷ U. o. II. 590. l. Máskor arról értesítette Rákóczi Krayt, hogy Jablonszky ajánlatára bizonyos *Schwancz* nevű ifjúnak mathezis tanulására 500 tallért rendelt és két év múlva, ha kitanul, vegye útját hozzá. Az összeget Kray utalta ki Danzigban. U. o. II. 82. l.

5. Kray Jakab vértanúsága.

Kray J. a lengyel és porosz orientáció lelkes híve. — 1708-tól Kray J. teljesen Rákóczi F. diplomáciai szolgálatába lépett. — Kray J. I. Frigyes porosz király udvarában. — Kray J. közvetítő szerepe De Bonac, a fejedelemszony, II. Rákóczi F. és a porosz király között. — A porosz király fiának magyar trónjelöltsége. — Titkos megállapodás a sziléziai hadjárat tárgyában. — A trencsényi csata megsemmisíti a tervet. — Kray J. 1709. dec. elején II. Rákóczi F. táborába siet a computus megejtése végett. — Lubomirszky Tivadar herceget eleinte visszatartja Sieniawski Ádám herceg, belzi palatinus attól, hogy a császári csapatokhoz csatlakozzon. — Késmárk eleste 1709. dec. 15-án. — Kray és vértanú társainak kivégeztetése 1709. dec. hó 16-án. — Heister S. elkoboztatja Kray J. vagyonát. — A fejedelem részvéte és gondoskodása Kray J. árváiról. — Kray J. tragikuma és mondanéja. — Jókai M. „Az apja fia” c. regénye történelmi háttérnek kritikai megvilágítása. — A Kray-család váltságdíja.

Kray Jakab a késmárki főbírói hivatalt állandó külföldi tartózkodása miatt 1708-tól kezdve már nem viselhette tovább. Hiszen a kuruc mozgalom haditényeinek balsikerei kétszeresen megkívánták a külföldi kapcsolatok intenzívebb ápolását. Kray Jakab ügyvivősege a *lengyel és porosz orientációt szolgálta* és II. Rákóczi Ferenc is elismerte lengyel ügyvivőségének e téren szerzett nagy érdemeit. A sokszor bonyodalmas és ezerfelé ágazó külföldi diplomáciai ügyek irányítása egész embert kívánt és Kray Jakab azért vált meg 1708-ban késmárki főbírói hivatalától, amelyet nagy lelkiismeretességgel négy éven át viselt, hogy ezentúl minden idejét teljesen II. Rákóczi Ferenc szolgálatának szentelhesse. Az utóbbi években II. Rákóczi Ferenc diplomáciai ügyeinek lebonyolítása végett sokszor hónapokat töltött külföldön és az 1708—1709. évek még a szokottnál is keményebb erőfeszítést követeltek tőle. A kurucok fegyverkészlete és ruházata ugyanis egyre silányabb lett és így Kray Jakabra várt az a feladat, hogy leleményes módon, diplomáciai összeköttetések révén biz-

tosítsa e fontos hadicikkek beszerzését és szállítását. Kray Jakab e két esztendőt leginkább Lembergben töltötte, főleg Danzigban, de sűrűn fordult meg I. Frigyes porosz király udvarában is,¹ mindenekelőtt II. Rákóczi F. feleségét, aki hol itt, hol ott tartózkodott,² kereste fel bizalmas üzenetekkel. A fejedelemasszony is sokat fáradozott férjének hadi és diplomáciai sikerei érdekében³ és különösen a porosz udvarnál mozdította elő II. Rákóczi F. azon tervét,⁴ hogy a magyar trónra a porosz király fiát nyerjék meg.

E teljes bizalmas jellegű terv közvetítését II. Rákóczi F. elsősorban Kray Jakabra bízta,⁵ aki a fejedelem egyenes utasítására többször tárgyalt ez ügyben a fejedelemasszonnyal és De Bonac marquisval. Bonac francia követ kilátásba helyezte, hogy ura XIV. Lajos támogatni fogja a porosz királyt ama törekvésében, hogy Magyarországon trónra juttassa a fiát Frigyes Vilmos herceget, az esetben, ha az a Rajna mellől visszavonja porosz csapatait és I. József császárt magára hagyja. A tárgyalások sok reménységgel indultak meg és a bizarr terv a porosz király tetzését is megnyerte.⁶ Titkos megállapodás jött létre közöttük, amelyben Kray Jakab képviselte a fejedelemasszonyon kívül II. Rákóczi F. érdekeit, — hogy II. Rákóczi F. hadai átteszik hadműveletek színterét Sziléziába és ez alkalommal keresi az érintkezést a porosz királyi herceggel, Frigyes Vilmostal, aki néhány brandenburgi ezreddel átmegy a határon és csatlakozik a fejedelem csapataihoz.

¹ Tört. Tár, 1882. 154. I. és Fiedler J., Actenstücke zur Geschichte Fr. Rákóczi-s. Wien, 1858. II. 2—3. II.

² A fejedelemasszony intenzív diplomáciai tevékenységet fejtett ki a lengyel kir. udvarban és az orosz cárnál is. A cárral Jaroszlóban személyesen is találkozott. (Márki S., II. Rákóczi F. Budapest, 1910. III. 54—55. II.)

³ Szalay László, Klement János M., II. Rákóczi F. követe Berlinben, Hágában, Londonban. (Századok, 1870. 6. I.)

⁴ Fiedler i. m. II. 2—3. II. és Szalay i. m. 74. I.

⁵ Arch. Rakocz. II. 195. I.; Fiedler, Actenstücke i. m. II. 3. I. és Századok 1870. 77. I.

⁶ Klement emlékiratai Fiedler i. m. Actenstücke. II. 3. I. és Szalay i. m. 74. I.

Velük együtt bevonul majd Magyarországra, ahol magyar királlyá kiáltják ki. A porosz királyt pedig nem érheti a császár részéről semmi szemrehányás, mert fia saját vállalkozásáért és tetteiért utoljára is nem lehet ő, a király felelős.⁷

Kray Jakab a terv megvalósítása érdekében tőle telhetőleg mindent megtett és sok diplomáciai tapintattal adta át a porosz udvarnak II. Rákóczi Ferencnek erre vonatkozó, a részletekre is kiterjeszkedő emlékiratát.⁸ Kray Jakab most állott igazán fontos diplomáciai események középpontjában és nem az ő ügyességén mult, hogy az egész terv csak kombináció maradt, mely testet soha nem ölt-hetett. A szerencsétlen 1708. évi augusztus 30-iki trencsényi ütközet megghiúsította ezen Magyarország jövőjére kiható terv megvalósítását. A tervbevett sziléziai hadjárat a trencsényi vereség után természetesen elmaradt és ennek következtében megghiúsult a porosz királyi herceg trónjelöltsége is, amelynek érdekében Kray Jakab Rákóczi Ferenc megbízásából Danzigban és Berlinben egyaránt oly ügyes és tapintatos diplomáciai tevékenységet fejtett ki.⁹

Kray Jakabot a kuruc mozgalom hanyatlásával teljesen lefoglalta a lengyelekkel való szomszédi viszony ápolása és fegyverek és egyéb hadicikkek beszerzése Svédországból és Hollandiából. Sok gondot adott a francia váltók telepítése is.

A hazuról érkezett rossz hírek igen kellemetlenül érintették Krayt, aki 1709-ben december hó elején Rákóczi Ferenc táborába sietett, hogy a francia pénzsegélyekről és váltótelepítésekről a szokásos elszámolást a fejedelemnek bemutassa és ennek elintézése után a karácsonyi ünnepeket családja körében töltse Késmárkon. Kray Jakab épen a legrosszabb és legválságosabb időben érkezett haza, hiszen a császári csapatok már ekkor ellepték a Szepeséget.

Heister Siegbert tábornagy volt az itteni császári csapatok parancsnoka. Csapatához Lubomirszky Tivadar

⁷ Fiedler i. m. II. 2—3. II. és Márki S. i. m. II. K. 570. l.

⁸ Arch. Rak. II. 193. Századok 1870. 77. l.

⁹ Arch. Rak. II. 193., Fiedler i. m. II. 3. l. és Szalay i. m. i. h.

herceg, az elzálogosított szepesi városok starosztája is csatlakozott 3000 emberével.¹⁰ Lubomirszky Tivadar herceget eddig Sieniawski Ádám herceg, belzi palatinus és koronai nagyhetman tartotta vissza attól, hogy a császári csapatok segítségére siessen. Rákóczi Ferenc még 1709. évi március 15-án kelt levelében meg is köszönte ezt a belzi palatinusnak. A fejedelem köszönetét Kray Jakab tolmácsolta a hercegnek, aki egyúttal a fejedelem megbízásából arra is kért, hogy akadályozza meg jövőben is azt, hogy lengyelek Magyarország szabadságának elvesztésében közreműködjenek.¹¹

Lubomirszky azonban utóbb szepesi starosztájának biztosítása végett mégis a császári csapatokat támogatta és hadai résztvettek Lőcse és Késmárk ostromában.

Miután Lőcsét a rettenetes hideg és hóvihár miatt a Lubomirszky zsoldosaival megerősített császári csapatok nem foglalhatták el,¹² azok 1709. év december 8-án Leibicon át Késmárk felé tartottak, amely városnak parancsnoka Bajcsy György alezredes volt.¹³

A kuruc parancsnok csúfosan megszökött, mire a város, vitéz ellenállás után 1709. év dec. 13-án kénytelen volt megadni magát. Heister S. alig hogy bevonult a városba, letartóztatta annak nevesebb férfiait¹⁴ akik között volt elsősorban *Kray Jakab*, II. Rákóczi F. lelkes ügyvivője.

Heister S. kíméletlen intézkedéseket foganatosított a városban,¹⁵ hogy a rémületet még fokozza, a letartóztottak közül halálra ítélte *Kray Jakabot*, II. Rákóczi F.

¹⁰ Szentmiklóssy Godofréd krónikájából szemelvényeket kiadott Berwaldszky Károly, Tört. Tár 1911. 213. l.

¹¹ Arch. Rak. II. 449—454. ll.

¹² Lőcse ostromát ismertette Thaly K. a Századok 1872. évf. 597—622. ll.

¹³ Késmárk ostromának részletes leírását lásd „Kuruc mozgalmak Késmárkon, különös tekintettel az 1709-iki ostromra“ c. tanulmányomban. (Szepesvárm. mon. II. évf. 1910. 1—19. ll.)

¹⁴ U. o. 11—12. l. és lásd még Buchholtz G. említett családi krónikáját 335. l. Kray Jakabon kívül letartóztattak *Lányi Márton*, Szakmári Dávid főbíró és annak testvére Szakmári András, továbbá Mudran Dániel, Láng János és *Toppertzer Sebestyén*.

¹⁵ U. o. i. h. 12. l. és Buchholz i. m. 356. l.

bizalmas emberét, *Lányi Márton* városi tanácsnokot és *Toppertzer Sebestyén* szíjgyártót, aki a város ostroma közben december 12-iki kirohanáskor a céhek élén harcolva súlyos lött sebet is kapott.

Az 1709. év december hó 16-án d. e. 11 órakor Unterbauer szántóföldjén az akasztófa szomszédságában csakugyan végre is hajtották a kegyetlen ítéletet.¹⁶ Kray Jakabnak a mártíromság töviskoronája azért jutott osztályrészül, mert II. Rákóczi Ferenc szabadságharcát szolgálta. Sorsát *kuruc magatartása* pecsételte meg.¹⁷ Hiába szólalt fel érdekében Heisternél Lubomirszky Tivadar herceg és a vértanu hasonnevű fia, aki szülői tudta nélkül Lubomirszky T. csapataiban harcolt. Heister S. durván elutasította az atyja életéért könyörgő fia kérését. A jezsuiták, kik Heister S. táborában voltak, ifjú Kray Jakab naplója szerint¹⁸ a kétségbeesett fiút azzal bíztatták, hogy

¹⁶ Thaly K. „Kray Jakab és vértanútársai“ c. kis cikkében (Vasárnapi Ujság 1903. Karácsonyi melléklet 38—39. ll.) helytelenül azt állítja, hogy Krayt és vértanútársait Késmárk piacán a városháza előtt fejezték le. Az egykorú adatok (Ifj. Kray J. naplója és Buchholtz i. krónikája) mást mondanak.

¹⁷ Egyesek szerint (lásd Acta Buch ab anno 1708—1717. Késmárk nagy levélt.) Heister S. azért ítélte halálra Kray Jakabot, mert az új kath. bíró Dévay Márton áskálódott volna ellene. E nézetet vallotta újabban *Linberger István* „A VI. sz. kir. város ág. hitv. ev. esperességének történelme“ Késmárk, 1882. 9—11. ll. és *Weber S.* „A késmárki vértanúk“ Eperjes, 1908. 13. l. c. dolgozataikban. Ezzel szemben a „Kuruc mozgalmak Késmárkon stb.“ c. tanulmányomban 11—13. l. és „A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen“ c. munkám I. K. 441. l. Budapest, 1922. kifejtett ama álláspontomat most, hogy részletesen bemutattam Kray J. szerepét Rákóczi F. szolgálatában, ma még jobban állom, mint valaha. Kray J. nem az ev. vallásnak, hanem elsősorban a nemzeti ügynek, a magyar hazának vértanúja.

¹⁸ „bald darauf ist mein seliger Herr Vater in Arrest genommen worden, insgleichen Herr Martin Lany, Johann Trompler, Johann Lang, Sebastian Topperczter; endlich auf Vieler (fortassis aliquorum Kesmarkiensium) delation, ohne alles Verhör ist mein sel. Herr Vater, Martin Lany und Sebastian Topperczter zum Tode verurtheilt worden, ungeachtet durch mich den Fürst Lubomirszky von Poln. Reiche als dessen Plenipotentiarium Befehl geben wegen meines sel. H. Vaters zu intercedieren, ich auch selbst ohne Anmeldung zum General Heister ins Zimmer trat (allwo sich der General Löfelholz befand) so kommt man doch Nichts erhalten; der General Heister gab mir zur Antwort: *Geh*

ha atyja kath. hitre térne, reménye lehetne a kegyelemre. Az elítélt azonban elutasította magától, a jelleméhez nem méltó ajánlatot és sziklaszilárdan megmaradt hite mellett.

Heister S. Kray J. tekintélyes vagyónát elkobozta és 1709. december 22-én gróf Stainwille császári lovassági tábornoknak juttatta.¹⁹

Kray J. holttestét a külvárosi temetőben temették el

---

hinaus du Bestie, worauf ich mit weinenden Augen hinausging und den Jesuiten dessen Beichvater P. Weber auch bat, welcher mir antwortete, er muss sterben. Ich lief hin und wieder zu Comitatusern auch zu die Pauliner, allein drei den 16 December Montag zum Tode auf den Burgberg auf des Martini Unterbaum Acker, welcher gegen das Gericht anstosset, auf Wägen hinausgeführt, ez war bei Ihnen H. Perlicius Pastor und H. Diakonus Sartorius, wie auch 2 Pauliner; bevor aber beichteten sie ihre Beicht und empfangen zur Stärkung ihres Glaubens das heilige Abendmal unseres Heilandes Jesu Christi, welcher Sie auch also stärkte, das Sie bis in den Tod in dem wahren Glauben beständig blieben, die Pfaffen wollten Sie vielfältig mit Verschprechung des Lebens zum Abfall bringen, Sie auch separierten meinen sel. H. Vater zu sprechen, Er solle revocieren, der Lang hätte es getan und wäre pardonniert; allein Er blieb beständig, hiess sich die Augen verbinden und wurde unter stetem Gebet zu Gott und Anrufung des Allerheiligsten Namens Jesu Christi enthauptet und seliglich gestorben; des gleichen wurde auch den seligen Lang und Topperczor vorgetragen, allein Sie blieben beständig und erwarteten unter Gebet zu Gott und Anrufung des Allerheiligsten Namens Jesu Christi den letzten Strich, wodurch Ihnen der Weg zur Seligkeit gebahnt wurde... Es liess endlich der Heister sagen, man kann die Entleibten wo man will begraben lassen, also hat man alle drei Leiber in unseren Garten beim Oberthor geführt und folgendem Tages in den evangelischen Totengarten beim Kürschnertor begraben. (Ifj. Kray J. naplója másolata a Kray cs. It.)

¹⁹ Posteaquam Illustrissimus Dominus Generalis de Cavalleriae Comes a Stainwille, magna iam suae Sacratissimae Caesareae, Regiaeque Maiestati proficua praestitit servitia. Ideo autoritate Nostra Plenipotentia, praefato Domino Generali de Cavalleriae Comiti a Stainwille, Alodia et Curias una cum omnibus appertinentijs (alias ad Jacobum Kray in perfida Rebellione Capite plexum spectantes) in Rox, alijsque Locis habitas, usque ad ulteriorem suae sacratissimae Majestatis dispositionem pro usu et fructu vigore praesentium conferimus, imo ipso facto assignamus. Signatum Neosolij die 22^a Mensis Decembris 1709. Comes ab Heister. (Kray cs. levéltára II. Cs. 50. sz.) Lásd még u. o. II. Cs. 58. és 54. sz., melyekben Horváth Imre alispán (1710. júl. 10.), illetve Löffelholz tábornok (1710. márc. 4.) intézkedik Kray J. elkobzott birtoka tárgyában.

Kray Jakob és vértanu társai síremléke
Késmárkon.

minden egyházi szertartás nélkül.²⁰ II. Rákóczi F.²¹ és Berceányi Miklós²² *mélységes fájdalommal* vették a hírt Kray

²⁰ Utóbb 1805-ban megnagyobbították a temetőt és akkor a vértanuk sírhelye is a rendes temetőbe jutott. A város a vértanuk sírhelye felett egyszerű kápolnát építtetett és epitafiumot helyezett el a következő latin felirattal:

Sta Viator!
Lege et Luege!

Candidiore Aeternitatis monumento dignum,
Ubi vero urbe exularet Candor,
Fatali sanguinis Innocui purpura Opertum,
Olim in tribunali stantem, nunc sub cippo jacentem,
Reipublicae Caesareoforensis Codrum,

Perill. Dm. Jacobum Kray,
qui dum

Bono publico intentus, publicos idipisceretur honores
Supra modum, sed infra meritum,

et

Non armorum strepitu, sed Consiliorum alto silentio
Fluctuantem Reipubl. navem prudens nauclerus dirigeret,
Ne tota ut debuit irruente inevitabili procella fundum peteret,
Ipse publicum vitae passus est naufragium,

postquam

Malevolorum, quibus optime voluit consiliis,
Publici ensis publica fieret victima,

Documentum posteris relinquens,

Felicitati nunquam deesse infelicem adulationem.

Hunc luge et lege

Superstitem etiam post marmora futurum,

Dulci amaro

Mariae Krayae viduae corculo

Moriente vivo vivente mortuo

Sepeliendum,

Qui coelum mercedem habet, cuius meritis compensandis

Terra non sufficit.

A sírfelirat ma már rongált állapotban van. Közölte Bohus, *Historico-Geog. Ferrae Scip.* kéziratában, mely a késmárki ev. liceum könyvtárában van és újabban Lipták J. dr. fordította le németre. Bohus alapján közölte a felirat latin szövegét Linberger István i. m. 10—11. l. és a „Késmárki ev. fatemplomnak és a városi köztemetőnek leírása“ c. dolgozatában. Késmárk. 1892. 14. l. A késmárki ev. liceum. 1882/83 és 1902/03. értesítői is közölték, ahol Grosz Ervin magyar fordítása is olvasható, melyet Linberger és Weber i. m. is közöltek.

²¹ ...inter quos et *Jacobum Kray* comprehensum fuisse *summe dolemus.* (Arch. Rak. II. 601. l.).

²² U. o. VI. 443. l.

Jakab vértanui haláláról. A fejedelem értékelni tudta hűséges, megbízható emberének szolgálatait és érezte, hogy nálánál lelkiismeretesebb és jelesebb ügyvivőt nem kaphat többé Lengyelországban.

A fejedelem előtt Kray J. emléke szent volt és azért biztosította a vértanu árváinak azokat a birtokokat, amelyeket a császári generális elkobzott tőlük.²³ A néhai Kray J. tokaji és tállyai szőlőiről ismételten intézkedett a fejedelem, sajnos azonban, hogy e szőlők, valamint az árvák egyéb jószágai ekkor már az ellenség kezén voltak.²⁴

Kray J. vértanusága mély hatással volt a nép képzelőtehetségére is és csakhamar mondák keringtek arról, hogy miért nem kapott Kray J. kegyelmet, illetve hogy miért késett meg az elnyert császári kegyelem.

Egész kis mondakör támadt, melyet Jókai Mór „Az apja fia” című regényének tárgyául választott.

Történelmi tény az, hogy a vértanú Kray Jakab hasonlónevű fia Bécsbe ment, hogy az udvarnál mélyen sujtott családját legalább a vagyoneklobzás büntetése alól mentesítse, de, — mint naplója feljegyzi,²⁵ — csak hiába vesztegette idejét s még rossz társaságba is keveredett; majd nagy bajba került. Egy mulatóhelyen összeszólalkozott Riedmüller kapitánnyal, ki a Nádasdy huszároknál szolgált s karddal támadtak egymásra. Kray halálosan megsebesítette ellenfelét s tettének következményei elől Prágába menekült, hol Jakob Hönisch név alatt beállt közkatonának a St. Amour dragonyosezredbe. Számos ütközetben kitüntette magát, utóbb ezredparancsnokának közbenjárására a régi bűneiért kegyelmet nyert és családi nevét újból viselhetette.²⁶

²³ U. o. III. 393. l.

²⁴ U. o. III. 394. l.

²⁵ Kray-család levéltárában.

²⁶ Ifj. Kray J. nem sokkal ezután kilépett a katonai szolgálathól, szülővárosában Késmárkon telepedett le s mint városi szenátor, majd magyar országgyűlési követ nagy tiszteletben és becsületben állott. Három fiut és három leányt hagyott hátra, kik közül a két idősebb fiú kath. vallásra tért át. A legidősebb Jakab polgári pályát választott és mint városi tanácsos élt Késmárkon, a másik kettő pedig mint katona szerzett a Kray névnek dicsőséget. Különösen Pál nevű fia tűnt ki vi-

A nemzet nagy mesemondója, Jókai fantáziája ezt a valóságot még kiszínezte a családi krónika és a fennmaradt régi hagyományok felhasználásával.

Regényében mindenekelőtt, amint a családi krónika is teszi, a vértanu fiát akarja tisztázni az emberölés vétké alól, olyanformán, hogy tettét az apjáért jogos bosszút álló fiú cselekedete gyanánt állítja be.²⁷

A történelmi valóság az, hogy ifjú Kray Jakab tettének ezt a regényes megokolását nem támogatja semmi hiteles adat. Ifj. Kray J. naplójában részletesen megemlékszik sorsának ezen szerencsétlen fordulataról, de egy szóval sem említi, hogy összetűzésük miből eredt s később is, mikor parancsnoka előtt őszintén feltárta multját, nem hozta fel mentségére azt, hogy érthető bosszú vezette, ami pedig bizonyosan nagyban enyhítette volna tettének elbírálását. A bécsi cs. és kir. volt hadilevéltár iratai sem tudnak semmit sem erről²⁸, a kiszínezett regényes megokolásról.

A Riedmüller kapitány családja fájdalomdíj címén több ízben fordult anyagi kárpótlásért Kray családjához és a vértanu özvegye s utóbb maga Kray is fizetett nekik nagyobb összeget,²⁹ ami bizonyára nem történt volna, ha Kray cselekedetének igazságos voltáról, mintegy megtorló jellegéről, meg lett volna győződve.

---

tézségével és katonai talentumával, úgy, hogy a *legmagasabb katonai méltóságokra* emelkedett, majd *bárai rangot* kapott „topolyai” előnévvel. Leszármazottai Magyarország főnemesi családjaival kerültek rokoni kapcsolatba. Jakab, a legidősebb fiú is népes és virágzó család őse.

²⁷ Riedmüller kapitány, — a regényben Mayer lovag, — készakarva késik el a királyi kegyelemmel, melyet Kray magasrangú barátai Bécsben kieszközöltek, mert Kray ellenfelei megvesztegették s mert Kray felesége után vágyakozik s tudja, hogy az erényes asszony legfeljebb csak özvegyen lehet az övé. Ifj. Kray véletlenül tudomást szerez a gazságról s párban elejti a lovagot, azután álnév alatt beáll katonának, kitünteti magát s kegyelmet kap.

²⁸ Dr. Juszt, Briefe des Feldzeugmeister Paul Freih. Kray de Krajova et Topolya an seinen Bruder Alexander von Kray. (Mitteil. des K. u. K. Kriegsarchivs. Wien, 1909. Dritte Folge VI. Bd. 8—9. 11. és különnyomat).

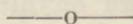
²⁹ Kray családi levéltár és lásd még ifj. Kray István i. cikkét.

A Kray Jakab és családja pályafutása változatos, nem mindennapi tehetségű és jellemű emberek tetteinek és életsorsának érdekes kaleidoszkópja.

Maga Kray Jakab egyike hazai történelmünk kiváló alakjainak. Életútja a puritán egyszerűségű papiházból kiindulva merész íveléssel lendül a magasba és a trónok közelébe vitte, majd a vérpadon ért tragikus véget.

Fejedelmek barátságának lón osztályosává, de ez nem tette elbizakodottá és a kínálkozó alkalom minden kísértésének ellenállt nemes fémjelzésű férfijelleme.

A hazaszeretet, hithűség és kötelességtudás martírja volt ő, és mint ilyennek emléke az utókor legnagyobb tiszteletére érdemes.

Die politische Rolle und die diplomatische Wirksamkeit Jakob Krays, des Kesmarker Märtyrers im Dienste des Fürsten Franz Rákóczi II.*

1. Jakob Krays Jugend.

Die Familie Krays ist mährischer Abstammung, sein Grossvater war Magistratsrat in Prerau. Dessen Sohn namens Paul — der Vater des Märtyrers — kam 1657 nach Kesmark in die lateinische Schule, weil seine evang. Eltern ihrem Sohne eine Erziehung im protestantischem Geiste angedeihen lassen wollten. Nach der berühmten Kesmarker Schule wo Trotzendorfs System herrschte, suchte Paul Kray die Leutschauer Lateinschule und hernach die ev. Schule in Bartfeld auf, welche den Fussstapfen Leonhard Stöckels folgend im hohen Ruhme stand. Hier wurde die Aufmerksamkeit Paul Krays auf das theologische Studium gelenkt und nachdem er seine Kenntnisse an den Universitäten zu Thorn und Wittenberg erweiterte, wurde er Lehrer und dann Pfarrer in Bartfeld 1656. Hier nahm er die Tochter des Druckereibesitzers und späteren Richters Jakob Klösz zur Frau. Sein Schwiegervater erwarb 1662 auch für Kray und dessen Familie den Adel.

Jakob der Sohn Paul Krays und der Elisabeth Klösz wurde 1661 geboren. Er erhielt im Kreise der Familie eine streng religiöse Erziehung zugleich aber wurde dort auch die Liebe für die Wissenschaft und Bildung in seine Seele gepflanzt. Der vorzüglich talentierte Jüngling mit gewinnendem Äusseren, studierte nach Absolvierung der Bartfelder Lateinschule am Debreziner Kollegium Jus und

---

* Auszug aus der Antrittsabhandlung, die das korrespondierende Mitglied der ung. Akademie der Wissenschaften Viktor Bruckner in der Sitzung der II. Klasse am 16. Mai 1927 vorlegte.

eignete sich hier zugleich die ungarische Sprache an. Dann kam er als Rechtspraktikant nach Eperjes an die Seite des Obernotäres des Comitatus Sáros Szentpétery der ein vorzüglicher Jurist war und auch im öffentlichen Leben eine bedeutende Rolle spielte. Die bei diesem verbrachten Jahre waren in Anbetracht der zukünftigen Laufbahn Krays demselben von grossem Nutzen. 1685 berief ihn die Stadt Kesmark auf die Obernotärsstelle und er liess sich hierauf endgültig in Kesmark nieder, das damals eine der lebhaftesten und blühendsten Städte Oberungarns war.

2. Krays Rolle bei der Zurückerwerbung des Kesmarker Schlosses und seiner Besitzungen.

Bekannt ist der hundertjährige Zwist, welcher zwischen den Thökölyis und der Bürgerschaft der Stadt Kesmark wegen Macht- und materielle Fragen entstand und trotzdem mehrere Übereinkommen zu Stande kamen, so in Wien 1651, in Ebersdorf 1654, den Feindseligkeiten kein Ende machen konnten.

Als jedoch Stefan Thököly II. abtrünnig wurde und man 1670 sein Vermögen einzog, da wandte sich die Stadt an die Kammer im Interesse des Zurückkaufes des Schlosses und seiner Besitzungen. Im Sinne des Wiener Übereinkommens hatte Ferdinand III. den Kesmarkern nämlich das Versprechen gegeben, dass die Stadt bei Aussterben der Familie Thököly das Vorrecht zum Rückkauf habe. Die Stadt forderte daher jetzt die Besitzungen des Schlosses und anderer wichtige Rechte, um welche sie die Wiener Vereinbarung gebracht hatte, zurück. Die Kammer aber erfüllte nur die Bitten von geringerer Wichtigkeit (Einstellung des Dreissigst und Vierzigst). Das Schloss aber als wichtige Grenzfestung, sprach sie dem kaisertreuen Ferdinand Rueber zu, der Anspruch auf das Schloss und seine Besitzungen erhob, weil er einst sie auf Grund eines alten Pfandrechtes erworben hatte. Der Ausgesandte der Kammer schätzte das Schloss und seine Besitzungen auf 115.609 R. Fl. und Rueber kaufte dieselben auch für diesen Preis 1681. Rueber, sah es unterdessen nur zubald ein, dass er

das Schloss nicht in Frieden besitzen könne, da ihn einerseits die mit wechselndem Glücke kämpfenden Kurutzen Emmerich Thökölys, andernteils die auf ihre Rechte eifersüchtigen Kesmarker, die Schlossherrschaft unsicher machten.

Beide Teile — Rueber und die Kesmarker — fühlten die Notwendigkeit eines Übereinkommens, mit der Abwicklung desselben betraute die Stadt ihren jungen Obernotär Jakob Kray, der dieselbe schon bei dem traurig denkwürdigen Pressburger Landtag 1687 vertrat. Dieser eifrige, wissenschaftlich gewappnete, mit diplomatischen Sinne begabte Mann, ging der schweren Aufgabe, der Erwerbung des Schlosses und seiner Besitzungen unermüdlich nach. Er erschien mehreremal in Wien, erwarb sich dort einflussreiche Anhänger und bemühte sich mit dem Privilegialbrief Ferdinands III. das Vorrecht der Stadt für die Rückerwerbung des Schlosses und seiner Besitzungen nachzuweisen. Aber diesmal ohne Erfolg. Ja es erschienen vielmehr am 27. Juni 1688 die königlichen Bevollmächtigten Kaspar Vas und Johann Vitalis in Kesmark um das Schloss für Rueber endgültig in Besitz zu nehmen, wogegen die Stadt vergebens Verwahrung einlegte. Rueber dagegen protestierte im folgenden Jahre bei dem Zipser Komitate, dass die Stadt auf Grund des Jus territorii auf die an das Schloss mit dem Namen Kleinesmark angegliederten, und separate städtische Organisation besitzenden 46 Häusern Steuer auswerfe. Die sich in Kaschau aufhaltende königliche Kommission aber, deren Vorsitzender Graf Breiner war, erklärte auf Grund der Information von Kray, dieses Vorgehen der Stadt für rechtmässig. Graf Breiner sah den Zwist zwischen den Schlossherrn und der Stadt mit unparteiischen Augen an und erhob oft seine Stimme am Hofe im Interesse der Stadt, aber den grossen Einfluss Ruebers war es schwer zu beheben. Die Stadt unternahm wiederholt Schritte um die Besitzungen des Schlosses zurückzuerwerben. Erst schickte sie den Senator Johann Trompler nach Augsburg zum Krönungsfeste 1690, damit er dort für die Ansprüche der Stadt Anhänger gewinne, dann, als dies nicht gelangt, schickte sie wieder Kray im August 1690 nach Wien, damit er die Besitzungen des Schlosses für

die Stadt zurückzuerwerben. Kray informierte in seinen Denkschriften die Kammeralkommission, welche zur Ordnung der strittigen Angelegenheiten und Gravamina in Oberungarn ausgeschiedt und deren Vorsitzende der den Kesmarkern wohlwollende Breiner war, fachgemäss. In der Denkschrift wies Kray sich auf Urkunden stützend nach, dass allein die Stadt das Recht auf die Rückeinlösung des Schlosses und seiner Besitzungen hat. Kray war beinahe bei allen einflussreichen Mitgliedern des Hofes gewesen, damit er seine Sache Verständnis entgegenbringende Anhänger erwerbe, und sein Eifer kannte keine Grenzen. Inzwischen ging er auch der Angelegenheit der Dreissigstbefreiung der Stadt nach, sowie er auch mit grosser Umsicht und in uneigennützigter Weise die Beschwerden anderer oberungarischen Städte und selbst Privater bei Hofe erledigte.

Die sich lange hinziehende Angelegenheit der Stadt und des Schlossherrn fand diesmal keine Erledigung und deshalb ging er im folgenden Jahre — laut seinem Tagebuch, welches mir aufzufinden gelang — über Trentschin und Pressburg wieder nach Wien. In Pressburg bat er auch um das Wohlwollen des Erzbischofs und Kardinals Kolonics, was dieser ihm auch versprach. In Wien bemühte er sich diesmal vier Monate hindurch damit, dass das Referat über den grossen Prozess endlich vor dem Herrscher gelange und bei diesen riesige Geduld erfordernden Bemühungen waren ihm die wohlmeinenden Ratschläge des Grafen Breiner von grosser Hilfe. Es gelang ihm beim Herrscher eine Audienz zu erwirken, den er genau über die rechtliche Natur der Gegensätze informierte.

Der erste Schritt zur friedlichen Vereinbarung zwischen den beiden Parteien geschah damals, als das Kanzleramt am 27. Juli 1691 auf Grund der vorgewiesenen Urkunden das absolute Recht des Bodenbesitzes der Stadt Kesmark anerkannte, worauf auch Rueber nachgiebiger wurde. Die Kammer urteilte die Besitzungen des Schlosses der Stadt zu. Aber Rueber behielt sich die Annahme ziemlich drückender Bedingungen vor. Leopold I. bekräftigte am 18. Dezember 1691 in einem Privilegialbrief die Rechte der Stadt und so waren die Bemühungen Krays endlich vom Erfolge begleitet, ob-

zwar die Lösung auf dem Wege gütiger Vereinbarung von der Stadt ansehnliche Opfer forderte. Für die herausgegebenen Pertinenzen zahlte die Stadt an Rueber 5900 Flr. Das Rechtsverhältnis zwischen beiden aber bestimmte Punkt 12. des Übereinkommens ausführlich. Mit dem Privilegialbriefe gewann das Jus expectivi der Stadt eine gesetzliche Grundlage. Die Einsetzung der Stadt in den schwer wiedererworbenen Besitz fand unter ämtlichen Anstrich, bei grossen Festlichkeiten am 5. März 1692 statt.

Rueber aber konnte sich in den Verlust der Besitzungen nicht fügen und trat in einem fort mit neuen Beschwerden und Klagen bei dem Hofe auf. 1694 eilte Kray wieder nach Wien, die Intriguen Ruebers zu beseitigen und zu verhindern, dass das Eigentumsrecht der Pertinenzen wieder strittig werde. Kray widerlegte vor der ausgesandten Kommission, gestützt auf die Daten der Urkunden, die Anklagen Gabriel Skariczas, des Rechtsanwaltes Ruebers und um die Gegensätze endgültig zu beseitigen, liess er sich, im Namen der Stadt in Verhandlungen über den Erwerb des Schlosses ein. Im Laufe der langwierigen, öfters unterbrochenen Kaufverhandlungen reiste er mehreremal von Kesmark nach Wien und verhandelte dort besonders mit den Kammeralräten Graf Löwenburg und Baron Aichpüchl. Die Erben des inzwischen verstorbenen Ruebers verlangten für das Schloss ursprünglich 115.000 Gulden Ablösungssumme, obgleich der grösste Teil der Besitzungen desselben schon Eigentum der Stadt war. Die Hofkammer entsandte zur endgültigen Erledigung der Angelegenheit eine Kommission, deren Vorsitzender Graf Christoph Erdödy war. Kray, mit ämtlichen Dokumenten versehen, bewies, widerlegte, überredete aufs neue, und suchte Wohlwollen an. Bei der Kommissionverhandlung am 5. März 1701, bot er den Rechtsstandpunkt der Stadt verteidigend, 60.000 Gulden, als Kaufschilling an. Die Erben verlangten 90.000, bis man sich endlich nach langen Handeln auf 80.000 Gulden einigte. Zum Anbot dieser Summe hatte Kray vorher die Bevollmächtigung der Stadt erbeten und erhalten. Zu gleicher Zeit vereinbarte man die Zahlungsweise. 20.000 Gulden zahlt die Stadt sofort, das übrige ist binnen fünf Jahren zu tilgen. Für den Kaufpreis hafteten der königl.

Fiskus und die Hofkammer gegenseitig. Die Rueber-schen Erben behielten sich bis zur gänzlichen Tilgung des Kaufpreises, als symbolisches Pfand, die Schlosskapelle, den Kornspeicher und die neuen Stallungen zurück. Das Übereinkommen kam am 27. April 1701 zu stande, und Kray trug auch dafür Sorge, dass er der Stadt eine vorteilhafte Geldanleihe und von den Verhandlungen einen Privilegialbrief verschaffte, dessen Ausstellung und Bekräftigung durch Leopold I. wieder viel Zeit und Mühe in Anspruch nahmen, so dass die Stadt endlich ämtlich am 29. April 1705 in den Besitz des Schlosses gelangte. Nachdem aber die Abzahlung des Rückstandes sich bei den verschlechterten wirtschaftlichen Verhältnissen verzögerte, konnte sich die Stadt eigentlich nur von 1717 an als wirkliche Schlossbesitzerin betrachten.

Die Erwerbung des Kesmarker Schlosses und seiner Besitzungen für die Stadt stellte die Fähigkeiten, das juridische Wissen, die diplomatische Fertigkeit und den Takt Jakob Krays auf eine harte Probe. Seine dankbare Stadt bewilligte ihm für seine Bemühungen 700 Gulden, für welchen Betrag sie ihm die Dunajetz-Kropbacher Herrschaft zukommen liess.

3. Jakob Kray im öffentlichen Dienst.

Die zwei Jahre von dem Zustandekommen der Vereinbarung bis zur Erwerbung des Privilegialbriefes verwandte Kray dazu, dass er seiner Stadt die Befreiung vom Dreissigst sichere und das Stapelrecht von Leutschau, Kesmark und Bartfeld gegen die Übergriffe von Kaschau verteidige. Die Verrechnungen der Stadt Kesmark mit der königl. Kammer bringt er ebenfalls in Ordnung; er erwirbt für die königl. Städte die Steuerfreiheit nach ihren Weingärten in der Hegyalja, er ging auch in Angelegenheit der Regelung des Vorspannes, der Maut, und Mühlenangelegenheiten vor. 1705 vertrauten ihn acht angesehene Städte mit dem Kaschauer Vizenotär damit, dass die in 14 Punkten zusammengefassten Beschwerden derselben vor den König gelangen zu lassen. Kray verhandelt in Angelegenheit der Gravamina persönlich mit dem Kardinal Kolonics, mit dem Palatinus

Paul Eszterházy und erwirbt für diese Städte nennenswerte Erleichterungen (Herabsetzung der Torsteuer, Massregelung der ihr Unwesen treibenden Soldaten und Hajduken).

4. Kray im Dienste Franz Rákóczi II.

Die Kesmarker Bürgerschaft drückte ihren Dank und ihr ungeteiltes Vertrauen für Kray, der ihre Interessen so treu verteidigte dadurch aus, dass sie ihn 1704 zum Richter wählte. Leider verhinderten ihn ausser der unglücklichen politischen Lage eine ganze Reihe von Schicksalschlägen daran, die Stadt in jeder Beziehung zum Aufblühen zu bringen. Wegen den verworrenen Zuständen, den unsicheren Verkehrsverhältnissen erlahmte der Handel, stockte das Gewerbe und die wohlhabende Bürgerschaft verarmte. Die Pest, welche in 1707 in grausamer Weise in ganz Oberungarn zahllose Opfer forderte, wütete vielleicht in Kesmark am ärgsten, so dass ganze Stadtteile ausstarben. Unter soviel Schicksalschlägen begann Kesmark zu verfallen und kann den Rueberischen Erben gegenüber seinen Zahlungsverpflichtungen nicht nachkommen. Kray hatte, um das Schloss und seine Besitzungen deshalb einen solchen zähen Kampf geführt, weil er hoffte, dass durch den Erwerb derselben für die Ruhe der Stadt und ihr materielles Wohl für immer den Grund gelegt habe. Diese Hoffnungen vereitelten die auftretenden wirtschaftlichen und politischen Krisen, doch können sie die ehrenswerten Bestrebungen und den Wert seines Werkes nicht schmälern.

Kesmark kapitulierte am 2. Oktober 1705 vor dem Kurutzenkapitän Franz Monoky und wandte sich mit seiner Treue Franz Rákóczi II. zu. Im Namen der Stadt leistete der Magistrat und auch Kray, als damaliger Obernotär, dem Fürsten den Treuschwur. Von Seite Krays war dieser Schwur nicht blose Formalität, denn von nun an diente er mit Leib und Seele der Sache der Kurutzen und wird einer der selbstlosesten und tätigsten Anhänger Rákóczis. Materielle Unabhängigkeit, sein ansehnliches Vermögen, schützten Kray selbst vor dem Anschein dessen, dass er den Fürsten aus Interesse diene. Dieser erkannte den Wert und die Verwend-

barkeit seines Getreuen gar schnell und übertrug ihm vielseitige Aufgaben. Auf die Vermittlung Krays sicherte der Fürst nicht nur besonders den Kesmarkern den ungestörten Besitz des Schlosses mit seinen Domänen zu, sondern stellte 1705 für Kesmark ein Protektionsdiplom aus, dass deren Einwohner hier vor den eventuellen Plünderungen der Kurutzentruppen und von materiellen Schaden verwahrt bleiben. Rákóczi II. hielt den Richter Kray für seines vollen Vertrauens würdig, und übertrug ihm wichtige politische Aufträge. So schickte er ihn bereits im Frühjahr 1705 nach Danzig, damit er den dortigen Gesandten Ludwig XIV. eine geheime Botschaft überbringe und bei dieser Gelegenheit übertrug ihm auch Graf Bercsényi wichtige Aufträge. Im selben Jahre vertrat Kray die Stadt auf dem Landtag zu Szécsény, welcher Rákóczi zum regierenden Fürsten wählte, und Kray setzte es durch, dass die zur Erledigung der religiösen Beschwerden entsendete Kommission den Kesmarker grösstenteils evangelischen Einwohnern die grosse Kreuz- und die slovakische Kirche zurückgab, was in der ganzen Stadt grosse Freude hervorrief. Dadurch gewann Rákóczi die evang. Geistlichkeit seiner Sache so sehr, dass die Pfarrer, die bisher wegen der erlittenen Behelligungen und materiellen Schaden die Kurutzenbewegung förmlich mit feindlichen Augen angesehen hatten, in Kesmark gegen Ende des Jahres 1705 dem Fürsten den Treueid leisteten.

Rákóczi nahm Kray gar bald zur Abwicklung seiner finanziellen Geschäfte in Anspruch. Er schickte ihn nach Danzig, damit er mit dem französischen Gesandten Jean Luis Dusson Marquis de Bonac in Berührung trete, der die monatliche Geldhilfe Ludwigs XIV. im Betrage von 100.000 Silbertalern vermittelte. Die Finanzen Rákóczis leitete in Polen bisher die Fürstin Helene Lubomirszky, die Gemahlin des Grosshetmans (Feldzeugmeister) und Fürsten Adam Szienyavszki (Sieniawski), des Wojwoden von Belz, die zu seinen Anhängern gehörten. Kray verrechnete daher zu erst mit der Wojwodin und Fürstin, nachdem er ihr das Beglaubigungsschreiben Rákóczis vorwies, und im Auftrage seines Herrn mit 25 Fässer Weines aufwartete. Dann verhandelte er mit Marquis de Bonac, in Angelegenheit der Geldhilfe,

unter strenger Verschwiegenheit und erbat von de Bonac auch den Rat zur Anschaffung von Waffen und Tuch für die Armee. Der Fürst betraute Kray auch damit, dass er für das eventuell aufzustellende Regiment, welches den Kurutzen zur Hilfe kommen sollte, Waffen, Kleider und Pferde besorge.

Die Verwaltung der Finanzen war eine sehr verwickelte Aufgabe, weil die französischen Geldunterstützungen nicht direkt, sondern durch die Vermittlung des Marquis de Bonac und der Wojwodin und Fürstin anlangten, oft auch verspätet und nicht in Geld, sondern in Wechseln von Kaufleuten von verschiedenen Ländern. Diese mussten dann domiciliert werden. Ein andermal musste ein Teil der Hilfe nach Konstantinopel oder an die sich im Auslande aufhaltende Gemahlin Rákóczis überwiesen werden. Die schweren und ermüdenden Finanzgeschäfte führte Kray mit staunenswerter Pünktlichkeit und Fachkenntnissen durch, und seine Verrechnungen vom Jahre 1707 bis 1709 betragen sieben Fascikeln.

Da der Fürst infolge der schlechten Postverbindung und der verzögerten Abwicklung der Wechselmanipulation oft in Geldverlegenheit war, betraute er Kray damit, dass er für ihn bei der Witwe Matisz ein billiges Darlehen verschaffe. Aus Polen, Schweden, Preussen und Holland bezog Kray Kriegsmaterial und den Wert desselben deckte er teils mit den aus Frankreich erhaltenen Geldunterstützungen, teils mit den im Ausland aufgenommenen Wechseldarlehen. Ebenso sorgte er für die Auslagen des Hofhaltes der Fürstin im Auslande, welche sehr beträchtlich waren. Dabei ist Kray Selbstlosigkeit und Sparsamkeit, nur damit er den Fürsten je weniger Geld koste, bewundernswert. Er begnügte sich jährlich mit 550 Talern, trotzdem er ständig auf Reisen war, während Rákóczis übrige Gesandten im Auslande verhältnismässig vielmehr verausgabten, so der Pariser Vetési-Kökényesdy 6000, der Konstantinopler J. Pápay 6400 Taler. Das meiste Übel verursachte das, dass die Gelder und Wechsel aus Frankreich oftmals verspätet eintrafen. Der Fürst beklagte sich darüber in mehreren an Kray gerichteten Briefen, die daraus entstandenen Schäden anführend. Und Rákóczis Gesandter Vetési-Kökényesdy brachte

dies auch bei dem französischen Aussenminister Torcy und bei König Ludwig XIV. zur Sprache. Zur Ordnung der Wechselangelegenheiten schickte Franz Rákóczi II. den französischen Obersten Fierville, nach Königsberg. Der Fürst beschuldigte, auf Grund der Meldung Vetésis Borelli damit, dass er die Wechsel, welche der französische Hof nach seiner eigenen Behauptung rechtzeitig abschicke, absichtlich verzögere und er betraute Kray damit, dass dieser bei Marquis de Bonac die Ordnung der Angelegenheit energisch fordere, sonst wende er sich direkt an den französischen König mit der Klage. Ladislaus Vetési-Kökényesdy trat bei den französischen Aussenminister Torcy sehr energisch für Kray ein, dessen Ehrenhaftigkeit jener in üblen Ruf brachte. Aber hernach, als er erfuhr, dass Kray das unbedingte Vertrauen des Fürsten Rákóczis genoss, (qu'il est homme de confiance), gab er Vetési, dem Pariser Gesandten Rákóczis volle Genugthuung und er selbst drängte auf die pünktliche Auszahlung der Subsidien.

Die saumselige *Postverbindung* verhinderte ebenfalls die rasche Abwicklung der Finanzen. Deshalb betraute Rákóczi Kray damit, dass er für seine Korrespondenz über Polen einen eigenen Postdienst errichte und im Interesse dessen mit dem Krakauer Postmeister Wilhelm Röss Verhandlungen beginne. Dieser Postdienst trat seine Tätigkeit auch tatsächlich an.

Für die neuerrichtete „adelige Kompagnie“ wollte Rákóczi aus dem Auslande 150 messing beschlagene Karabiner und 250 Paar Pistolen bringen lassen und mit der Anschaffung derselben, bezw. ihrer Bestellung in Berlin betraute er ebenfalls Kray, bei dem er noch 1000 Flinten — neue Handwaffen mit französischer Zünderkonstruktion — bestellte. Die Sendung der Waffen aber war oft mit grossen Schwierigkeiten verbunden und man musste die Ausfuhrverbote mit Findigkeit ausspielen. Kray fand auch dafür Mittel. Er liess die Waffen, zwischen das Tuch versteckt, in das Lager Rákóczis gelangen, wo an Waffen immer ein grosser Bedarf herrschte. Für das Heer lieferte er Tuch, so anfangs des Jahres 1707 im Werte von 8000 Talern u. z. holländisches, mährisches und schlesisches Tuch, weil sich das als besseres

erwies, wogegen der Fürst mit dem pommerischen und Ravitzer nicht zufrieden war. Die Kosten, die theils für seinen eigenen Gebrauch, theils zu den Paradenanzügen der adeligen Kompagnie erforderlichen Tuches, des Hermelfutters, der Halbseide und des anderen Materials deckte Rákóczi teilweise aus dem Verkaufe seiner Hegyaljaer Ausbruchweine. Die Weine wurden in grossen Mengen nach Polen geliefert und ihre Verwertung besorgte ebenfalls Kray. Mit den feinen Weinen versah er den Lubliner Hof der Fürstin, oft aber brachte er als Geschenk davon auch anderen, im Auftrage Rákóczis, so dem preussischen König und dem Belzer Wojwoden. Auch viel Kupfer verwertete Kray in Polen, dagegen erwarb er für das Kurutzenheer Schiespulver, Salpeter und anderes verschiedenes Kriegsmaterial. Neben seinen vielerlei Sorgen und Aufträgen musste er noch die Verwaltung des Jaroslauer Gutes Rákóczis überwachen, dies war aber eine heikle Sache, da der Güterverwalter, der polnische Magnat Michael Missuna bei der Fürstin Szienyavszka in Gunst stand und Rákóczi, mit Rücksicht auf diese, über die vielen Betrügereien des Missuna die Augen zudrückte. Kray kam gar bald dahinter, welche Raubwirtschaft jener in Jaroslau trieb und zog dagegen vor Rákóczi öfters los, aber der Fürst mahnte ihn zur Mässigung und schonenden Handlungsweise gegen Missuna und wies ihn an, er solle unter der Hand Erkundigungen einziehen, auf welche Art man den Ertrag des Gutes steigern könnte, soll die Rechnungen überprüfen und die von den Pächtern angegebenen Daten auf ihre Wahrheit prüfen und den Getreideverkauf überwachen. Rákóczi hatte das Jaroslauer Gut von der polnischen Königswitwe Maria erworben und sein Plan war, aus dem Erträgnis desselben die Kosten des Hofhaltes seiner Gemahlin, bei einer eventuellen Übersiedlung derselben nach Lemberg, zu decken.

Der Fürst nahm in diesem Falle den Antrag Krays nicht an und beliess in Anbetracht verschiedener Rücksichten Missuna auf seinen Posten, obgleich er von seiner Treulosigkeit überzeugt war. Dies Vorgehen, obzwar es Kray kränkte, erfolgte von Seiten Rákóczis nicht aus Misstrauen, es sprechen vielmehr alle Zeichen dafür, dass der Fürst Kray, dessen

reinen Charakter, Vertrauenswürdigkeit und diplomatischen Fähigkeiten er kannte und würdigte, hochschätzte. Obzwar er ihn mit vielen materiellen Dingen und mehr als einmal mit Erledigung kleinlicher Angelegenheiten belastete, betrachtete er ihn doch nicht nur als seinen Agenten, sondern würdigt ihn seines Vertrauens und überträgt ihm seine Familien und Privatangelegenheiten. Die Fürstin benützt ihn als ihren Gesandten, er sorgt für den Hofhalt derselben und begleitet sie auf ihren Reisen u. s. w. Die an ihn gerichteten Briefe des Fürsten bestehen nicht aus trockenen Anweisungen, sondern Rákóczi kommt in denselben oft von den heimischen Zuständen zu sprechen, beschreibt den Werdegang des Kriegsglückes und orientiert ihn ständig über die Kurutzenbewegung, ein andersmal interessiert er sich wieder liebevoll für die Familie Krays. Kray hinwieder schickt dem Fürsten Berichte über die politischen Ereignisse des Auslandes, ebenso berichtet er dem Grafen Bercsényi, dem Kapitän Berthóthy und dem Ladislaus Vetési-Kökényesdy nach Paris.

5. Das Märtyrertum Jakob Krays.

Die Misserfolge der Aufständischen im Jahre 1708, machten es wünschenswert, dass Rákóczi die ausländischen Verbindungen enger knüpfte. Besonders zeigte sich eine ständige Berührung mit dem französischen und preussischen Hof notwendig. Die Pflege derselben forderten einen gewandten dazu geeigneten Diplomaten. Der Fürst wählte unter anderen Kray für diese Aufgabe, der sich seit 1708 sozusagen ständig im Auslande aufhielt und daher den Interessen seiner Stadt nicht genügend Zeit und Aufmerksamkeit widmen konnte, weshalb er von seiner Stelle als Richter, die er 4 Jahre hindurch mit grosser Gewissenhaftigkeit bekleidet hatte, abdankte. Beinahe 2 Jahre verbrachte er in Polen und verschaffte dort unter vielen Mühen dem Kurutzenheere Waffen und Kriegsmaterial und hatte ausserdem sehr wichtige diplomatische Betrauungen. Am preussischen Hofe war er schon früher in Sendung des Fürsten erschienen, neuerdings suchte er den Boden vorzubereiten um für den ungarischen Tron einen Sohn des preussischen Königs zu gewinnen. Er verhandelte

in dieser Angelegenheit viel mit der Fürstin, welche ihren Einfluss bei Hofe zu Gunsten ihres Gemahles geltend machte und mit Marquis Bonac, der in dem Falle, wenn der preussische König seine Truppen vom Rheine zurückziehe, die Unterstützung des Königs Ludwig XIV im Interesse der Tronbesteigung des preussischen Königssohnes in Aussicht stellte. Kray gelang es für diesen kühnen Plan den preussischen König zu gewinnen und ihm die daraufbezügliche, sich auf alle Einzelheiten erstreckende Denkschrift Rákóczis zu übermitteln. Die unglückliche Trencsiner Schlacht machte jedoch durch die mit vieler Mühe gesponnenen Pläne einen Strich und der schlesische Feldzug, welcher zwischen den preussischen und ungarischen Truppen eine Verbindung geschaffen hätte, unterblieb. So brachte der diplomatische Erfolg, in dessen Interesse Kray sich mühte, wegen äusseren Umständen, wieder nicht die erwarteten Früchte.

Unterdessen traf die Kurutzen in der Zips ein Verlust nach dem anderen und Feldzeugmeister Siegbert Heister nahm kurz darauf, nachdem J. Kray 1709 zu den Weihnachtsfeiertagen zu seiner Familie nach Hause kam, Kesmark unter Belagerung. An Heisters Truppen schloss sich Fürst Theodor Lubomirszky, der Starost der verpfändeten Zipser Städte, mit 5000 Mann an, welchen bisher der Belzer Wojwode zurückhielt, dass er sich im Interesse zur Sicherung seiner Starostie, gegen die Aufständischen wendete. Am 8. Dezember begann die Belagerung, aber nachdem der Kurutzenkommandant aus der Stadt floh, ergab sich dieselbe nach tapferem Widerstande am 15. Dezember den Kaiserlichen. Heister liess die namhaften Männer der Stadt gefangennehmen, von welchem er drei, darunter auch den Richter Kray, zu Tode verurteilte. Im Interesse Krays erhob Fürst Lubomirszky umsonst sein Wort, umsonst flehte der Sohn des Verurteilten. Der Vertrauensmann und ausländischer Geschäftsträger Rákóczis II. konnte keine Gnade hoffen. Am 16. Dezember 1709 wurde er mit seinen zwei Genossen, dem Senator Martin Lányi und dem Zunftmeister Sebastian Toppercer geköpft. Das Vermögen Krays wurde beschlagnahmt und Heister schenkte es dem General Stainwille.

Krays Märtyrertod versetzte Kesmark in Schrecken und

Trauer. Franz Rákóczi II. und Bercsényi nahmen die Nachricht mit Erschütterung auf. Der Fürst sicherte den Waisen Krays das beschlagnahmte Vermögen zu. Leider war die Macht Rákóczis damals schon derart im Sinken, dass er seinen im Interesse der Familie eines seiner liebsten Anhänger getroffenen Verfügungen nicht mehr Gültigkeit verschaffen konnte, und so gelangte das Vermögen des Märtyres in fremde Hände.

